

26 november — 1 december

Debatter m. m.

Fredagen den 26 november

	Sid.
Svar på interpellation av herr Hedin ang. antalet prästtjänster.....	5
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Jönsson i Arlov ang. blodprovsundersökning av personer som sysslat med kvicksilverhaltiga preparat.....	10
herr Jansson ang. kostnadsstegringarna vid arbetena med Muskö- varvet.....	10
herr Andersson i Örebro ang. utredning av bullerproblemen.....	10
herr Wennerfors ang. privatskoleelevers möjligheter till inträde vid gymnasiala skolor inom det allmänna skolväsendet.....	10
herr Ståhl ang. beläggningen på kriminalvårdsstyrelsens anstalter, m. m.....	11
fröken Ljungberg ang. principerna för tillsättande av arbetsgrupper med beredande uppgifter.....	11
herr Persson i Heden ang. omprövning av den planerade minsk- ningen av livsmedelsproduktionen.....	11

Tisdagen den 30 november

Svar på frågor av:	
herr Nordgren ang. sjöräddningstjänsten vid hälsingekusten.....	11
herr Jansson ang. kostnadsstegringarna vid arbetena med Muskö- varvet.....	13
herr Wennerfors ang. privatskoleelevers möjligheter till inträde vid gymnasiala skolor inom det allmänna skolväsendet.....	15
fröken Ljungberg ang. principerna för tillsättande av arbetsgrupper med beredande uppgifter.....	16

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Andersson i Örebro ang. utredning av bullerproblemen.....	17
herr Nilsson i Bästekille ang. rätten för sjukskriven husmor att utföra arbete i hemmet.....	18
herr Jönsson i Arlöv ang. blodprovsundersökning av personer som sysslat med kvicksilverhaltiga preparat.....	19
herr Eriksson i Bäckmora ang. allmänhetens insyn i radions och televisionens programkostnader.....	21
herr Bengtson i Solna ang. avveckling av hyresregleringen i vissa kommuner och orter.....	23
Svar på interpellation av herr Lassinantti ang. gränshandeln med Finland.....	24
Svar på interpellationer av herr Gustafsson i Uddevalla ang. föreslagen begränsning av lokaliseringskungörelsens tillämpningsområde, herr Berndtsson ang. lokaliseringspolitikens målsättning, herr Jonasson ang. lokaliseringspolitiska stödåtgärder inom säfflereregionen och herr Andersson i Billingsfors ang. lokaliseringspolitiska åtgärder avseende Dalsland samt på fråga av herr Mattsson ang. lokaliseringsstöd till norra Bohuslän och Dalsland.....	26
Svar på interpellation av herr Nilsson i Tvärålund ang. anslagen till lokaliseringsstöd och på fråga av herr Gustavsson i Alvesta ang. anslag för tidigareläggande av lokaliseringsstöd.....	45
Svar på interpellation av herr Westberg ang. informationen till från utlandet invandrad arbetskraft om de politiska konsekvenserna av anslutning till svensk facklig organisation.....	54
Interpellationer av:	
herr Andersson i Storfors ang. erfarenheterna av dricksvattenfluoriering.....	57
herr Carlstein ang. lägerverksamheten för ungdomsvårdsskoleelever	58
herr Ohlin ang. regeringens bedömning av viktiga aktuella utrikespolitiska frågor.....	58
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Wiklund ang. förberedelsearbetet för högertrafikomläggningen	60
herr Börjesson i Falköping ang. finansieringen av högertrafikreformen.....	60
herr Wikner ang. lokalisering av industrier till vissa orter i Norrland.....	60
herr Gustafsson i Borås ang. åtgärder mot mopedolyckor.....	60
herr Fredriksson ang. gruvskogsutredningens arbete.....	60
herr Sjönell ang. modernisering av vissa statliga blanketter.....	60

Onsdagen den 1 december

	Sid.
Meddelande om grundlagsändringar.....	61
Svar på interpellation av fröken Wetterström ang. den utländska arbetskraftens förhållanden.....	61
Statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier.....	78
Ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall.....	79
Maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen.....	83
Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket.....	85
Överförande av kronoskog till allmänning.....	97
Disponerandet av Kullaberg som fritidsområde.....	100
Utbildning och fortbildning av företagare.....	108
Interpellationer av:	
herr Rimmerfors ang. sjukkasseersättningen för blodtransfusion	110
herr Franzén i Träkumla ang. den ökade indirekta beskattningens verkningar för låginkomstgrupperna.....	110
Meddelande om enkel fråga av herr Sjöholm ang. kontroll av den slut- liga debetsedelns uppgift om erlagd preliminär skatt.....	112

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 1 december**

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 178, om anslag på tilläggsstat I till För- värv av viss fastighet inom stadsdelen Lilla Essingen i Stockholm	77
— nr 163, ang. ny organisation av försvarets fabriksstyrelse m. m. samt i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. statsver- ket, i vad avser det ekonomiska utfallet av driften vid försvarets fabriksverks tvätt- och reparationsanstalter.....	77
— nr 164, ang. ökad läkarutbildning i Göteborg m. m.	77
— nr 165, ang. bidragsunderlaget för statliga lån till kommuner vid ny- eller tillbyggnad av permanenta skollokaler.....	77
— nr 166, ang. eftergift av den rätt staten kan ha på grund av s. k. garantiförbindelser som avgetts i ärenden om visering.....	77
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 48, om avskaffande av skatten på teknisk sprit.....	78
— nr 51, ang. godkännande av ändringar i det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT).....	78
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 54, om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier.....	78
— memorial nr 56, ang. överlämnande till konstitutionsutskottet av vissa till bankoutskottet hänvisade motioner.....	79

	Sid.
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 35, om fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.....	79
— nr 36, om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott.....	79
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 55, om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott.....	79
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 37, om ändring i brottsbalken m. m.	79
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 73, om ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall.....	79
— nr 74, ang. vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen.....	83
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 167, ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv.....	83
— nr 168, ang. vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen.....	83
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 77, ang. vattenvård, luftvård och bullerfrågor.....	83
— nr 78, ang. maximibeloppet för enskild arbetstagers skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen.....	83
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 26, ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket.....	85
— nr 27, om överförande av kronoskog till allmänning.....	97
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 49, ang. disponerandet av Kullaberg som fritidsområde.....	100
— nr 50, om utbildning och fortbildning av företagare.....	108

Fredagen den 26 november

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 19 innevarande november.

§ 2

Svar på interpellation ang. antalet prästtjänster

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Hedin erinrat om att Kungl. Maj:ts den 23 april 1965 uppdragit åt kammarkollegiet att undersöka i vilka fall folkmängdsminskning med hänsyn till gällande normer bör föranleda ändring i den prästerliga organisationen och frågat mig:

1. på vilka grunder jag anser det påkallat att redan fyra år efter det riksdagens beslut rörande pastoratsindelningen trätt i kraft ompröva frågan om tilldelning av prästtjänster i pastoraten,

2. om jag avser att i samband med frågan om en eventuell indragning av prästtjänster beakta samtliga de omständigheter som utöver folkmängdstalet kan anses böra påverka den prästerliga organisationen,

3. om jag har för avsikt att utvidga det kammarkollegiet ålagda utredningsuppdraget till att jämväl omfatta fall då inträffad folkmängdsökning kan föranleda utökning av antalet prästtjänster.

Som svar på de framställda frågorna får jag först erinra om att de normer, som omnämnes i Kungl. Maj:ts beslut den 23 april 1965, förelades 1957 års riksdag på föredragning av min företrädare samt att de oförändrade antogs av riksdagen. Normerna bygger i första

hand på pastoratens sammanlagda folkmängdstal och landareal. Särskilda normer gäller för tätortspastorat och särskilda för landsbygdspastorat. Emellertid är dessa normer att uppfatta endast som riktpunkter för indelning och organisation, och de innebär följaktligen, att vissa marginaler måste tillåtas i tillämpningen. Storleken av dessa marginaler får bero på de speciella förhållandena i de enskilda fallen. Härvid måste betonas, att de i normerna ingående folkmängdstalen naturligtvis gäller för normala fall och därför är avsedda att jämkas, när avvikelser från det normala föreligger. Vidare vill jag erinra om att statsutskottet vid 1957 års riksdag i sitt av riksdagen godkända utlåtande framhöll, att vid framdeles skeende folkmängdsändringar får med ledning av normerna och med beaktande av erfarenheter av reformen och utvecklingen i övrigt avgöras, vilka ändringar i organisationen som kan finnas påkallade, varvid givetvis såväl ökning som minskning av organisationen i dess helhet blir tänkbar.

I enlighet med beslut av 1957 års riksdag genomfördes en omfattande pastoratsreglering, som i huvudsak trädde i kraft den 1 januari 1962. Emellertid har även efter pastoratsregleringens avslutande inrättats ett flertal prästtjänster. Sälunda har hitintills inrättats ytterligare omkring 25 tjänster. I själva verket var det den omständigheten, att nya prästtjänster kontinuerligt inrättades, som gjorde att jag ansåg det nödvändigt att söka utröna, om inte också några tjänster borde indragas. Beträffande inrättande av nya prästtjänster har jag ansett mig kunna utgå ifrån att pastoraten själva och domkapitlen tar

Svar på interpellation ang. antalet prästtjänster

nödvändiga initiativ. Det fanns därför ingen anledning att ge kammarkollegiet något uppdrag på den punkten. Beträffande indragning av prästtjänster kan det däremot tänkas att domkapitlet och pastoraten inte visar samma aktivitet i syfte att följa de av statsmakterna antagna normerna. För att kunna förorda att nya prästtjänster inrättas har jag därför ansett det riktigt att få klarlagt om prästtjänster i några fall finns inrättade då så enligt normerna uppenbarligen inte längre bör vara fallet. Vad jag eftersträvar är att klart inte behövligen prästtjänster blir indragna. Det får väl även anses vara ett kyrkligt intresse att vid rådande prästbrist de präster som finns används där de bäst behövs. Härmed anser jag mig ha besvarat herr Hedins första fråga.

Beträffande den andra frågan vill jag hänvisa till den redogörelse som jag har lämnat för normerna. Den torde utvisa att Kungl. Maj:t vid prövning av fråga om indragning av prästtjänst har att beakta samtliga de omständigheter utöver folkmängdstalet, vilka kan anses böra påverka den prästerliga organisationen.

Vad slutligen angår herr Hedins tredje fråga torde av vad jag har sagt förut framgå att den måste besvaras med nej.

Vidare anförde:

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka ecklesiastikministern för svaret på min interpellation, som vi tydligen får diskutera nästan på tu man hand.

Det har väckt stor och enligt min mening berättigad förvåning, att statsrådet den 23 april i år anbefallt kammarkollegium att undersöka i vilka fall inträffad folkmängdsminskning bör föranleda ändring i pastoratens prästerliga organisation. Förvåningen har bl. a. föranletts därav, att av frågan berörda myndigheter, t. ex. Svenska pastoratens riksförbund, först genom uppgifter i pres-

sen fått kännedom om anbefallningen, men framför allt av att en sådan fråga aktualiseras så snart efter det att reformen genomförts.

Man frågar sig då i första hand vad anledningen kan vara till en så, jag vill nästan säga drastisk, åtgärd.

Skrivelsen till kammarkollegiet inleder statsrådet med orden: »På därom gjord framställning». Med anledning därav vill jag fråga statsrådet vem som gjort framställningen om denna utredning. Av statsrådets svar synes framgå, att det närmast är statsrådet själv som ansett den påkallad därför att efter pastoratsregleringens avslutande inrättats ett flertal prästtjänster eller omkring 25.

Då vill jag fråga: Anser statsrådet det verkligen vara anmärkningsvärt att sedan 1962 prästtjänsterna ökats med mindre än 1 procent? Kan man över huvud taget använda uttrycket »ett flertal tjänster» om en så blygsam ökning? Är det inte självklart att prästtjänsterna liksom andra tjänster i vårt samhälle måste öka i takt med befolkningsökningen? Finns det för övrigt någon grupp i samhället som ökat i så ringa utsträckning? Jag skulle även vilja fråga hur det antal prästtjänster som förutsattes i 1957 års proposition förhåller sig till det antal vi har i dag. Har det blivit någon egentlig ökning av det antal som då förutsattes?

Jag vill naturligtvis inte förneka att skäl kan finnas för indragning av tjänster, om befolkningsutvecklingen är mycket negativ inom ett visst pastorat, och att tjänsternas antal då bör omprövas. Men jag anser det opåkallat att göra detta efter så kort tid som fyra år. Dels kan en konstaterad folkmängdsminskning vara tillfällig, dels bör pastoraten ha en lugn utveckling när det gäller kyrklig service och förvaltning. Investeringar t. ex. i prästgårdar och församlingshem måste givetvis bedömas mot bakgrunden av antalet prästtjänster.

Svar på interpellation ang. antalet prästtjänster

Statsrådet säger sig eftersträva att »klart inte behövligen prästtjänster blir indragna». Det kan bli en i hög grad subjektiv bedömning beträffande vilka tjänster som är behövligen. Jag tror absolut inte att man, som statsrådet gör, kan betrakta det som ett kyrkligt intresse att göra indragning av tjänster, prästbristen till trots. Självfallet ser kyrkan själv till att de präster som finns utnyttjas på bästa sätt. Prästbristen bör man möta med positiva åtgärder för ökad rekrytering. Man kan inte säga att en indragning av tjänster skulle vara en åtgärd som befrämjar en utveckling i den riktningen.

Om statsrådet trots allt fullföljer denna indragningsaktion hoppas jag att olika på frågan inverkan faktorer kommer att beaktas. Jag hoppas sålunda att en liten minskning av befolkningstalet inte kommer att medföra indragning och att inte heller någon prästtjänst drages in om det visserligen föreligger en ganska kraftig minskning av befolkningstalet men man kan anta att utvecklingen inom en snar framtid kan ändras och gå åt andra hållet.

Jag hoppas också att stor hänsyn kommer att tagas till fritidsbebyggelse och övrig fritids- och semestervistelse. Här har en delvis ny faktor kommit till — i varje fall har den betydligt större aktualitet i dag än den hade när frågan diskuterades 1957. På det området har en oerhörd utveckling ägt rum. Ett exempel som belyser detta i hög grad är Frötuna pastorat, där kommunistertjänsten på Rådmansö av kammarkollegiet föreslås bli indragen. Det är visserligen sant att det har skett en befolkningsminskning i detta pastorat, men samtidigt är att märka att där finns kolossalt mycket folk under somrarna. Man räknar med att det bara på Rådmansö finns 12 000—13 000 somrargäster. Man kan väl säga att dessa vistas där väl så lång tid som i Stockholm eller var de nu är bosatta, därför att de är ute på Rådmansö inte bara på

sommaren utan också på söndagar och just under den tid när de i första hand har kontakt med kyrkan.

Statsrådets svar på frågan om särskilda omständigheter vågar jag kanske ändå tolka som en positiv vilja att ta stor hänsyn i alla dessa olika avseenden. Svaret på den tredje frågan kan jag också godta, under förutsättning att kommande framställningar från vederbörande pastorat och domkapitel om delning av pastorat eller utökning av antalet prästtjänster kommer att behandlas positivt i den mån de grundas på riktlinjer som riksdagen har beslutat i detta avseende.

Jag ber, herr talman, med det anförda att än en gång få tacka för svaret.

Chefen för ecklesiastikdepartementet,
herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag skall inte upprepa vad jag redan har sagt i det skriftliga svaret, men jag vill först lugna herr Hedin med att uttrycket »på därom gjord framställning» förekommer några hundra gånger vid varje konselj. Det är alltså den framställning jag som föredragande departementschef gör inför Hans Majestät Konungen i statsrådet. Man kan tycka att det är en ålderdomlig skrivning men denna formulering »på därom gjord framställning beslutar Kungl. Maj:t» etc. används i alla beslut. Det är alltså inte något skumt i detta.

Sedan vill jag bara göra den kommentaren, att om vad som här skett skulle ha inträffat på något annat område, så skulle det ha betraktats som helt naturligt. Vad är det som sker exempelvis på skolans område? Jo, där anpassar man organisationen efter befolkningstal och elevantal, jag höll på att säga dagligen men i varje fall varje år. Vi har ju under det senaste decenniet fått uppleva en oerhörd avfolkning av vissa bygder, en väldig folkomflyttning i landet, vilken lett till till och med relativt nybyggda skolhus står

Svar på interpellation ang. antalet prästtjänster

tomma i brist på barn, och följaktligen har tjänsterna också fått indragas.

Det är alltså mot denna bakgrund — att vi på alla andra områden arbetar på samma sätt — som jag tyckte mig böra låta göra en översyn av nu ifrågasatt område, eftersom vi, herr Hedin, då och då ökar antalet prästtjänster. Nettoökningen sedan riksdagsbeslutet är inte 25 utan 11. Jag har alltså överskridit den ramen, och jag utgår ifrån att med den koncentration som nu sker av befolkningen till vissa tätorter och vissa regioner prästantalet kommer att öka ytterligare. Men vi kan naturligtvis inte ha kvar en prästtjänstorganisation, där det inte längre finns kvar några människor. Det är emellertid självfallet att en sådan anpassning måste ske varsamt.

Jag var ju själv den som fick genomföra pastoratsregleringen, och jag har ett mycket starkt minne av hur komplicerad en sådan många gånger kan vara. Jag kan ge herr Hedin andra exempel på detta. Jag kan som exempel nämna det pastorat, där jag brukar bo på somrarna, Öregrund. Det fick då en kyrkoherde och en komminister, motiverat med att det var ett skärgårdspastorat. Men redan då var befolkningsunderlaget i underkant för detta antal prästerliga tjänster; att antalet blev detta berodde uteslutande på att man tog hänsyn till de många öarna. Befolkningsminskningen har emellertid fortsatt och kammarkollegiet har konstaterat, att man nu är under normerna och föreslår därför också att den komministraturen indras. Sedan kommer domkapitlet och stiftet att få yttra sig, och det blir, föreställer jag mig, en ganska livlig diskussion varvid naturligtvis olika argument kommer att anföras.

Jag vill emellertid, herr talman, bara understryka att en sådan här anpassning till befolkningsutvecklingen sannoligen inte är uppseendeväckande. Det är vad som praktiskt taget dagligen

sker inom hela den svenska statsförvaltningen. Så länge vi har en statskyrka, herr Hedin, måste kyrkan acceptera att när det gäller löner och bostäder är den en vanlig världslig organisation och ingenting annat. Men det finns ju andra lösningar av detta problem.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag har fått ett helt tillfredsställande svar när det gäller min fråga om vad som menas med »på därom gjord framställning». Det verkade annars litet underligt när skrivelserna var undertecknad av herr Ragnar Edenman personligen; man undrade vem som egentligen kommit med framställningen. Men jag förstår nu att det är fråga om en ren formalitet.

I princip delar jag ekklesiastikministerens uppfattning, att det måste ske en viss anpassning av antalet prästerliga tjänster, men frågan är hur och hur snabbt denna anpassning skall göras. För min del anser jag det felaktigt att efter så kort tid som fyra år aktualisera tanken på indragningar; pastoraten har ju i fråga om investeringar och annat inrättat sig efter det antal tjänster man tidigare erhållit. Det gäller ju inte heller några helt folktomma pastorat — »där det inte finns några människor», såsom herr statsrådet sade — utan bara pastorat med rätt blygsamma minskningar av befolkningen.

Vad beträffar mitt eget pastorat har indragning av en adjunktstjänst ifrågasatts, och det är klart att församlingsborna har mycket svårt att förstå anledningen härtill. I just denna del av pastoratet har befolkningsminskningen varit blygsam. I församlingen har det också byggts en ny kyrka, vilket dock kanske inte direkt hör till saken. Men församlingen har en bra prästgård, och ett nytt församlingshem har uppförts. Det skulle i hög grad påverka församlingsarbetet om man förverkligade kammarkollegiets förslag att dra in denna tjänst.

Svar på interpellation ang. antalet prästtjänster

Jag är tacksam för att statsrådet sagt att denna fråga skall behandlas mycket varsamt, och hoppas att statsrådet verkligen kommer att ta den allra största hänsyn till alla de olika faktorer som påverkar förhållandena, inte minst frididsbebyggelsen som ju är ett nytt moment i sammanhanget.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 961, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 174, angående statsbidrag till politiska partier, hänvisades motionen, såvitt avsåg anvisande av anslag, till statsutskottet och i övrigt till konstitutionsutskottet.

§ 4

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 163, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av försvarets fabriksstyrelse m. m., dels riksdagens år 1964 församlade revisorers berättelse angående statsverket, i vad berättelsen avser det ekonomiska utfallet av driften vid försvarets fabriksverks tvätt- och reparationsanstalter, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad läkarutbildning i Göteborg m. m.,

nr 165, i anledning av väckta motioner angående bidragsunderlaget för statliga lån till kommuner vid ny- eller tillbyggnad av permanenta skollokaler,

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergift av den rätt staten kan ha på grund av s. k. garantiförbindelser som avgetts i ärenden om visering jämte i ämnet väckta motioner,

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv, och

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 48, i anledning av väckta motioner om avskaffande av skatten på teknisk sprit, och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ändringar i det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT);

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 54, i anledning av motioner om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier,

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott, och

nr 56, angående överlämnande till konstitutionsutskottet av vissa till bankoutskottet hänvisade motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret,

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock Kungl. Maj:ts proposition om upphävande av reglerna i konkurrensbegränsningslagen angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott, och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i brottsbalken m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall,

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen, i vad propositionen hänvisats till lagutskott,

nr 77, i anledning av väckta motioner angående vattenvård, luftvård och bullerfrågor, och

nr 78, i anledning av väckta motioner angående maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av väckta motioner angående möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket, och

nr 27, i anledning av väckta motioner om överförande av kronoskog till allmänning; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av väckt motion angående disponerandet av Kullaberg som fritidsområde, och

nr 50, i anledning av väckta motioner om utbildning och fortbildning av företagare.

§ 5

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391), m. m.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 360, till Konungen angående val av ordförande i riksgäldsfullmäktige med suppleant;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 361, för herr Albin Lars Gerhard Lindmark att vara ordförande i riksgäldsfullmäktige; och

nr 362, för herr Erik Selmer Johan Adamsson att vara suppleant för ordföranden i riksgäldsfullmäktige.

§ 6

Anmäldes en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 962, av herrar *Rubin* och *Sjöholm*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 174 angående statsbidrag till politiska partier.

Denna motion bordlades.

§ 7

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 6—16 dec. 1965 för studieresa till USA.

Stockholm den 26 nov. 1965

Stig Alemyr

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 8

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts sju enkla frågor, nämligen av:

herr *Jönsson* i Arlov, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående blodprovsundersökning av personer som sysslats med kvicksilverhaltiga preparat,

herr *Jansson*, till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående kostnadsstegringarna vid arbetena med Muskövarvet,

herr *Andersson* i Örebro, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående utredning av bullerproblemen,

herr *Wennerfors*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående privatskoleelevers möjlig-

heter till inträde vid gymnasiala skolor inom det allmänna skolväsendet,

herr *Ståhl*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående beläggningsen på kriminalvårdsstyrelsens anstalter, m. m.,

fröken *Ljungberg*, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående principerna för tillsättande av arbetsgrupper med beredande uppgifter, och

herr *Persson* i Heden, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdeparte-

mentet angående omprövning av den planerade minskningen av livsmedelsproduktionen.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.20.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 30 november

Kl. 15.30

§ 1

Svar på fråga ang. sjöräddningstjänsten vid hälsingekusten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet *ANDERSSON*, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har frågat kommunikationsministern om mot bakgrund av nyligen inträffad olycka vid hälsingekusten nu kan placeras en helikopter för sjöräddningsändamål m. m. vid F 15 i Söderhamn, vilket tidigare ställts i utsikt.

Frågan är av sådan karaktär att det bör ankomma på mig att besvara den.

Den planerade baseringen av helikopter på F 15 har försenats av olika orsaker. För att komma till rätta med oförutsedda tekniska problem och brist på tekniker samt för att utbilda besättningar har det varit nödvändigt att basera alla de för räddningstjänst avsedda helikoptrarna centralt på F 8 i Barkarby. Det bedöms inte möjligt att fördela helikoptrarna på förband förr-

än om cirka ett och ett halvt år. Enligt flygvapnets nuvarande planer skall F 15 tilldelas två helikoptrar.

Vidare anförde:

Herr *NORDGREN* (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min fråga angående den utlovade helikoptern till söderhamnsområdet.

Jag tolkar svaret som positivt men kan tyvärr ändå inte känna mig fullt nöjd med detsamma på grund av den försening av baseringen av denna helikopter som anges i svaret. Dessutom vill jag konstatera att försvarsministern är det tredje statsråd som avger löfte i detta ärende.

I korthet har förhållandet varit följande. År 1960 vid jultiden inträffade en svår sjöolycka utanför hälsingekusten, och med anledning därav tillät jag mig i början av 1961 års riksdag fråga statsrådet *Lange*, under vilken sjöräddningen då sorterade, om statsrådet ville medverka till att placera en helikopter

Svar på fråga ang. sjöräddningstjänsten vid hälsingekusten

för räddningsändamål vid F 15. Jag fick redan då ett positivt svar av statsrådet Lange.

Tiden gick och nya sjöolyckor inträffade. Den 18 januari 1963 lovades efter ny fråga i ärendet att en helikopter skulle ombaseras från Berga till Söderhamn. Den 13 maj 1964 inträffade en svår flygolycka i havsbandet därstädes och helikopter rekviderades från Berga. Det långa avståndet omöjliggjorde dock en snabb insats. Om den utlovade helikoptern då hade varit stationerad vid F 15, hade större förutsättningar funnits att rädda dem som då omkom.

Vid nämnda tidpunkt sorterade sjöräddningen under statsrådet Skoglund, som då lovade att basera en helikopter, typ Vestol, vid F 15 under hösten 1964. Därmed trodde jag och alla andra i detta kustområde att frågan var löst, och jag bestämde mig för att inte besvara mera med den frågan här i riksdagen. Men på kvällen den 15 november i år, alltså nästan fem år efter det att det första löftet gavs, fick vi genom den då inträffade flygolyckan på nytt en tragisk påminnelse om försummelserna inom räddningstjänsten vid denna kust. Inte heller då fanns nämligen någon helikopter baserad vid F 15. Är detta den takt i vilken givna statsrådslöften infrias synes det mig i högsta grad allvarligt — nästan skandalartat — och då är det helt naturligt att befolkningen i det berörda området är besviken.

Med all rätt ställdes i samband med den senaste olyckan från såväl kust som fiskarbefolkningen, personalen vid F 15 och i pressen frågor av detta slag: Varför finns inte den utlovade helikoptern till hands? Varför håller inte statsråden givna löften? Det heter också i en underledare i en tidning som står statsråden politiskt mycket nära: »Det kan inte vara angenämt för regeringsledamöter att behöva framstå som löftesbrytare.»

Den senaste flygolyckan denna dystra måndagskväll krävde ett människoliv.

Det är inte troligt — efter vad som framkommit senare — att vederbörande hade kunnat räddas, men behovet av en väl organiserad räddningstjänst blir inte mindre av den anledningen. Om en helikopter hade funnits till hands på måndagskvällen, hade de två räddade inte behövt tillbringa cirka tre timmar i mycket hårt väder i det kalla vattnet.

För sjöräddningen skulle en helikopter få stort värde inom hela detta område från Gävle till Sundsvall. Den skulle innebära trygghet för sjöfarande och fiskarbefolkning samt för personalen på F 15 m. fl.

Det nu avgivna svaret tyder på en ytterligare fördröjning i effektiviseringen av räddningstjänsten inom detta kustområde. Jag förstår mycket väl att personalen behöver utbildas, men enligt vad jag försport har den utbildningen pågått ganska länge och personal från F 15 har varit omplacerad för att få utbildning. Är det då inte möjligt att något snabbare än inom ytterligare ett och ett halvt år få denna ombasering av helikoptern till stånd?

Med det anförda vill jag vädja till försvarsministern att försöka påskynda omplaceringen av en helikopter, helst innan ytterligare svåra olyckor hinner inträffa och helst innan sex och ett halvt år har gått. Det har redan nu gått ca fem år sedan första löftet om denna helikopter gavs, herr statsråd.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag har aldrig tidigare svarat på någon fråga om helikoptrar, och i den mån räddningstjänsten skall bygga på försvarets helikoptrar kan jag inte ge något annat svar än det som nu lämnats. Det är flygvapnet som svarar för tidsangivelsen ett och ett halvt år. Dröjsmålet är inte bara en fråga om teknikerutbildning.

När statsrådet Skoglund svarade på herr Nordgrens fråga senast, sade han att helikoptrar enligt kontrakt skulle

Svar på fråga ang. kostnadsstegringarna vid arbetena med Muskövarvet

levereras till flygvapnet under år 1964, men sedan inträffade en försening i leveranserna. Dessutom visade det sig att den helikoptertyp, som vi nu håller på att skola tekniker och övrig personal på, behöver modifieras. Maskinen är ännu inte färdig att släppas ut på sina uppgifter. Det är en del besvärligheter som man ännu inte har kommit till rätta med, och i flygvapnet bedömer man tyvärr situationen så att det inte är möjligt att placera ut de helikoptrarna på deras kommande stationsorter förrän om cirka ett och ett halvt år, detta alltså inte bara med hänsyn till teknikerutbildningen utan också beroende på den tekniska standarden på de helikoptrar som levererats.

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Jag har inte anklagat försvarsministern för att inte hålla givna löften. Jag sade att han var det tredje statsrådet, som nu avgivit det tredje löftet om denna helikopter. Jag hoppas att statsrådet också infriar det.

Sedan måste jag beklaga om det är så illa ställt att vi verkligen inte på kortare tid än som sägs i svaret kan få en räddningshelikopter till detta område. Kan man då inte ordna på annat sätt? Det finns ju dock räddningshelikoptrar inom landet. Varför inte omplacera en av dessa till F 15?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. kostnadsstegringarna vid arbetena med Muskövarvet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Jansson har frågat mig om jag ämnar föranstalta om en allsidig utredning av kostnadsstegringarna vid arbetena med Muskövarvet.

Kostnaderna för flyttningen av Stock-

holms örlogsbas till Muskö har årligen redovisats för riksdagen i samband med anslagsframställningarna för den etappvisa utbyggnaden. I statsverkspropositionen för innevarande år anmälde jag att det återstod ett flertal objekt, som ännu inte kostnadsberäknats. Fortifikationsförvaltningen har haft i uppdrag att under år 1965 verkställa en slutlig beräkning av totalkostnaderna för varvet. Denna beräkning föreligger nu och har av fortifikationsförvaltningen tillställts överbefälhavaren, som har att med eget yttrande vidarebefordra den till Kungl. Maj:t. Detta förväntar jag skall ske inom de närmaste dagarna, varefter ärendet skall beredas inom försvarsdepartementet. Därvid kommer självfallet — liksom alltid vid anslagsframställningar — eventuella behov av ytterligare utredningar att prövas. Resultatet kommer att underställas nästa års riksdag.

Vidare anförde:

Herr **JANSSON** (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på denna fråga. Jag vill emellertid samtidigt beklaga att svaret inte är mera upplysande. Det framgår av svaret att statsrådet ännu inte har fått ärendet till behandling, och formellt är det självklart helt möjligt att då undvika att ta ställning i själva saksfrågan om de nya kostnader — 75 miljoner kronor mer än vad man tidigare beräknat — som nu Muskövarvet kommer att dra.

Kostnadsförordningar är ju inte ovanliga i och för sig, och sådana förekommer även inom andra departement. Man kan kanske säga att de är särskilt vanliga när det gäller försvaret. Men har man inte rätt att uttrycka den mening- en att det är en viss slapphet i planeringen, när skillnaden mellan planer och verkliga utgifter blir så betydande som i detta fall?

Svar på fråga ang. kostnadsstegringarna vid arbetena med Muskövarvet

När fortifikationsförvaltningen radar upp en mängd nya kostnader, anför man att dessa är föranledda av tidigare icke kända tekniska förhållanden. Jag skall tillåta mig att se litet på vad denna nya kostnadsökning på 75 miljoner gäller. Det är reparations- och förstärkningsarbeten på grund av förskjutning i kajbyggnaden vid Gullbodaviken: 8 miljoner. Nyttillkomna byggnadsobjekt, föranledda av icke kända tekniska skäl: 6 miljoner. Kostnadsökningar för byggnads- och installationsarbeten i berganläggningen i förhållande till 1962 års kostnadsberäkning: 11,5 miljoner. Yttre byggnader, vägar, planer, yttre ledningar m. m.: 32,5 miljoner. Reserv för oförutsedda kostnader för byggnadsarbeten: 6 miljoner. Diverse utrustning: 5 miljoner. Vissa nyttillkomna objekt: 6 miljoner.

Det är inga små utgifter som det här handlar om. Man säger i skrivelsen från fortifikationsförvaltningen att de nyttillkomna 75 miljonerna, under förutsättning att de beviljas, »fördelar sig på följande sätt» — och så kommer den uppräknings jag anförde.

Det hade varit intressant om försvarsministern redan nu hade kunnat taga ställning till huruvida han anser dessa ökade utgifter skäligen eller inte. Om de inte är skäligen, kunde nämligen redan på detta stadium en utredning ha varit befogad.

Men försvarsministern är kanske vid det här laget så van vid kostnadsstegringar på det militära området att han inte längre reagerar lika starkt som allmänheten och tidningspressen gör i detta fall.

Stockholms-Tidningen använde här om dagen ett så starkt ord som »skandal i Muskö». Jag skall inte använda så starka ord, men nog måste man säga sig, att en fördyring med 75 milj. kronor i förhållande till vad som beräknats är en väl stor överraskning. Jag endast beklagar att denna fördyring inträffat.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Herr Jansson beklagar att jag inte redan nu kan taga ställning till frågan om dessa kostnadsstegringar är skäligen. Det kan jag verkligen inte göra, eftersom denna framställning ännu inte inkommit till Kungl. Maj:t. Det är en sak som vi skall ta itu med under de närmaste månaderna.

Jag känner dock ändå relativt väl till vad som skett på Muskö under senare år och jag har varje år inför riksdagen lagt fram förslag om kostnadsstegringar och ändringar av de ursprungliga planerna.

Den Musköanläggning som beslöts 1958 är inte riktigt samma anläggning som vi nu håller på med, eftersom riksdagen vid sin behandling varje år företagit utvidgningar och förändringar av de ursprungliga planerna. Vad man från fortifikationsförvaltningen nu föreslår är bl. a. ytterligare förändringar och utvidgningar, som vi får taga ställning till.

Den punkt som naturligtvis är mycket besvärande är att det har skett en fördyring orsakad av tekniska fel vid kajanläggningen. Denna fördyring har jag anmält inför riksdagen i år. Den har behandlats av riksdagen. Riksdagen kan alltså inte vara omedveten om storleken på det kostnadsbelopp som krävs för att avhjälpa dessa tekniska fel.

När det gäller kostnadsstegringar som inte sammanhänger med beslutade utvidgningar av planerna och med den vanliga kostnadsstegringen till följd av prisutvecklingen får vi dock göra en prövning av skäligheten. Men detta kan jag som sagt inte yttra mig om i dag.

Herr JANSSON (k):

Herr talman! År 1958 räknade man med att Musköanläggningen skulle kosta 106 miljoner kronor. Nu är man uppe i 300 miljoner och begär ytterligare 75 miljoner. Det sista som försvarsministern yttrade vägar jag ändå tyda som en förhoppning om att de kommande ut-

Svar på fråga ang. privatskoleelevers möjligheter till inträde vid gymnasiala skolor inom det allmänna skolväsendet

gifterna inte lika lättvindigt kommer att passera kammaren som många andra militära utgifter gör.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Riksdagen har hittills fått kostnadsredovisning i dagens penningvärde för 229 miljoner kronor för Musköanläggningen. De äskanden som nu framförs från fortifikationsförvaltningen har varken regering eller riksdag tagit ställning till.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. privatskoleelevers möjligheter till inträde vid gymnasiala skolor inom det allmänna skolväsendet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat mig vad jag i principiellt avseende har att invända mot att elever från en privat nioårig grundskola ges möjlighet till inträde vid gymnasiala skolor inom det allmänna skolväsendet, efter samma intagningsystem som gäller för övriga grundskoleelever.

Under förutsättning att villkoren för intagning i de gymnasiala skolorna är uppfyllda, har jag ingen principiell invändning.

Vidare anförde

Herr **WENNERFORS** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min fråga.

Det totala antalet elever som går i enskilda eller privata skolor är större än kanske många människor tror. I

Stockholm utgör t. ex. elevantalet cirka 8 000.

Orsakerna till att föräldrar placerar sina barn i sådana skolor är flera. En del skolor vänder sig till utländska medborgare och andra till föräldrar av en viss trosbekännelse. Ett annat skäl kan vara att föräldrarna har utlandstjänst och i en del fall kan orsakerna ligga i speciella hemförhållanden.

Ytterligare ett skäl kan vara att föräldrarna vill låta sina barn få sin fosteran och sina kunskaper och färdigheter i en mindre undervisningsenhet med en för barn lugnare arbetsmiljö.

I detta fall gäller det en privatskola som är godkänd enligt skollagens bestämmelser av Stockholms stads skoldirektion. Dess elever har på samma sätt som grundskolans elever rätt till förlängt barnbidrag, fria skolmåltider, fria läroböcker och fritt förbrukningsmateriel.

Man kan förstå att skolan och föräldrarna önskar att eleverna från nionde klassen skall beredas möjlighet till inträde vid exempelvis fackskola och gymnasium enligt samma intagningsbestämmelser som gäller för grundskolans elever. Skolan har också gjort en anhållan i denna riktning till Kungl Maj:t, men den blev så sent som i våras avslagen, och det kan därför naturligtvis vara av intresse att få kännedom om statsrådets principiella inställning i denna fråga.

Svaret är emellertid mycket kort, och frågan är hur man skall tolka det. Tydligt kan jag dock tolka svaret så att elever från denna skola utan särskilda prövningar med sina avgångsbetyg skall få konkurrera om inträde vid fackskola eller gymnasium.

Jag ber återigen att få tacka för svaret på min fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. principerna för tillsättning av arbetsgrupper med beredande uppgifter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Fröken Ljungberg har frågat mig om jag vill ange de allmänna principer som är vägledande vid tillsättning av arbetsgrupper med beredande uppgifter för att tillgodose den allsidiga beredning av ett ärende som kan anses vara erforderlig.

Den vägledande principen är att ge arbetsgrupperna en sammansättning som tillgodoser den allsidiga beredning av ett ärende som kan anses erforderlig.

Vidare anförde:

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min fråga.

Jag kan inte med bästa vilja i världen säga att svaret är uttömmande. Kanske har jag gjort uppgiften för lätt för statsrådet genom att jag formulerat frågan så, att den utan ändring av ordalagen kan förvandlas till en påståendesats. Emellertid ligger bakom min fråga en rätt allvarlig oro. Det är otvivelaktigt så att oväld är grunden för svenskt statsskick. Ovälden är i hög grad kontrollerbar när det gäller de högsta statsinstanserna — svårigheterna är större i de beredande stadierna inom statsförvaltningen. När jag fått detta klara besked av statsrådet om att sådana här arbetsgrupper skall ha en allsidig sammansättning, som tillgodoser behovet just av allsidighet, måste jag tyvärr konstatera att principen inte tycks tillämpas alltigenom. Jag vill belysa mitt påstående med ett exempel.

För ett år sedan tog riksdagen ställning till propositionen om det nya gym-

nasiet. Däri ingick ett förslag som innebar en nyhet, nämligen förslaget om s. k. samarbetsnämnder. Gymnasieutredningen hade kallat dem disciplinnämnder, men departementschefen ändrade benämningen till samarbetsnämnder och vidgade nämndernas befogenheter, ett förslag som antogs av riksdagen. Det fanns en ganska stark minoritet som hade önskat att i dessa samarbetsnämnder skulle finnas också representation för föräldrarna. Detta blev dock icke riksdagens beslut.

När nu vederbörande ämbetsverk skall förbereda de instruktioner för samarbetsnämnderna, som sedermera skall fastställas av Kungl. Maj:t, har inom ämbetsverket tillsatts en arbetsgrupp, bestående av fyra personer. Av dessa är en ledamot av denna kammare och Socialdemokratiska ungdomsförbundets ordförande, en ordförande i Sveriges elevers centralorganisation (SECO), en ordförande i Tekniska läroverkens elevförbund. Jag kan inte uppfatta denna beredning som allsidig, när inte någon representant för skolledning, skolledare, lärarorganisationer och föräldrar fått komma med. Samarbetsnämnderna skulle också innefatta representation för de lokala skolstyrelserna, men inte heller därifrån har man fått vara med och bereda frågan.

Det tycks mig herr talman, som om principen om den allsidiga beredningen icke tillämpats som den borde i detta ärende.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Det är mycket viktigt att terminologien är klar härvidlag. Jag svarade på frågan om »arbetsgrupper» — ett begrepp som vi använder i Kanslihuset, där arbetsgruppen ingår i den vanliga kontinuerliga beredningen av en fråga. När vi konstituerar en arbetsgrupp är det nästan alltid en fråga som berör två, tre eller fyra departement, och då ingår en tjänsteman från vart

Svar på fråga ang. utredning av bullerproblemen

och ett av departementen i arbetsgruppen. Den får sålunda en allsidig sammansättning.

Tillsättandet av arbetsgrupper är alltså ett led, fröken Ljungberg, i den vanliga beredningen. Det exempel som fröken Ljungberg tog från skolöverstyrelsen kan jag, herr talman, självfallet inte diskutera här. Men det förefaller som om fröken Ljungberg egentligen tänker på någonting helt annat: på det offentliga utredningsmaskineriet. Därvidlag är ju vi departementschefer ansvariga inför riksdagen och opinionen. Vi får stå till svars för vad vi gör — det är fråga om offentliga handlingar, direktiv och personer som får sina namn publicerade. Man kan alltså ta upp till diskussion om en utredning är allsidigt sammansatt eller inte. Men fröken Ljungbergs klara fråga gällde ju arbetsgruppen, och den innebär ingenting annat än ett sätt att arbeta i departementen eller ibland i ämbetsverken.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Jag är på det klara med att detta gällde en arbetsgrupp och att den hade tillsatts av skolöverstyrelsen. Vad jag vill göra gällande — och här förefaller det mig som om jag har en annan uppfattning än departementschefen — var detta, att skall man i det yttersta läget, i de högsta instanserna kunna känna trygghet för att oväld är den princip som har tillämpats, så måste man också känna trygghet för att oväldsprincipen har tillämpats från begynnelsen i beredningsarbetet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. utredning av bullerproblemen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

2 — *Andra kammarens protokoll 1965. Nr 38*

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat mig om jag avser att genom vidgade direktiv till statskontoret möjliggöra för den av ämbetsverket tillsatta expertgruppen, som utreder naturvårdsverksamhetens organisation, att ta upp jämväl med bullerproblemen till behandling.

Jag vill nämna, att bullerproblem utreds av en särskild kommitté, de s. k. immissionssakkunniga.

I de åsyftade direktiven till statskontoret anges, att arbetet rörande utformningen av den nya naturvårdsorganisationen bör bedrivas i nära samarbete med bl. a. berörda myndigheter och kommittéer. Enligt vad jag inhämtat delta immissionssakkunnigas ordförande i statskontorets utredningsarbete. Några åtgärder från min sida är för närvarande inte aktuella.

Vidare anförde:

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min fråga. Den är föranledd av att direktiven för den av statskontoret tillsatta expertgruppen för utredning av naturvårdsverksamhetens organisation inte berör bullerproblemen.

Statsrådet säger i sitt svar, att han inte ämnar vidta några åtgärder. Han hänvisar därvid till att immissionssakkunniga sysslar med bl. a. bullerproblemet. Men de immissionssakkunnigas arbete gäller omgivningsstörningar från fast egendom. Viktiga sidor av bullerproblemet faller alltså utanför utredningens uppdrag.

Jag tror att de allvarliga störningar i naturen som förorsakats av bl. a. bilar och motorbåtar väl motiverar att den expertgrupp som arbetar under statskontoret får ta upp detta problem i sin utredning. Denna expertgrupps arbete syftar framför allt till att få fram förslag till en bättre samhälls- och miljö-

Svar på fråga ang. rätten för sjukskriven husmor att utföra arbete i hemmet

planering. Efter vad jag har mig bekant, har man också inom expertgruppen sagt det vara önskvärt att man får ta upp med utredningsuppdraget sammanhörande bullerproblem.

Detta är såvitt jag kan förstå en mycket betydelsefull fråga när det gäller miljöplaneringen, och därför bör den komma med i expertgruppens arbete.

I det utlåtande från andra lagutskottet, som vi skall behandla i morgon och som föranletts av motioner angående de tilltagande bullerstörningar vi har i samhället, yttrar utskottet:

»Av yttrandena framgår emellertid att de åtgärder som från samhällets sida vidtagits i fråga om forskning och bekämpning av buller är splittrade och ineffektiva. Det kan därför enligt utskottets mening vara befogat att, såsom statens institut för folkhälsan och immissionssakkunniga också föreslår, ett centralt organ får till uppgift att bevaka samhällets intresse på bullerområdet. Ett sådant organ skulle ha till uppgift att samordna forskning och i övrigt verka för att effektiva åtgärder vidtages för att bekämpa bullret. Med en sådan ordning blir det lättare att överblicka vilka åtgärder som bör vidtagas inom lagstiftning och annorstädes för att komma till rätta med problemen.»

Jag har den uppfattningen att expertgruppen i sitt arbete med att dra upp riktlinjerna för den framtida naturvårdsorganisationen, varvid miljöplaneringen spelar en stor roll, inte bör berövas möjligheterna att ta upp de bullerproblem som sammanhänger med utredningsuppdraget.

Jag ber än en gång att få tacka statsrådet för svaret.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro nämnde själv att tisdagen i morgon kommer att behandla ett utlåtande från andra lagutskottet i denna sak. Jag tror att kammarens ledamöter håller

mig räkning för att jag inte i förväg vill inlåta mig på en diskussion om det utlåtandet; den diskussionen får vi låta anstå tills ärendet kommer på dagordningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. rätten för sjukskriven husmor att utföra arbete i hemmet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har frågat om jag vill medverka till att klara bestämmelser utfärdas om vilka arbeten en sjukskriven husmor får utföra i hemmet utan att riskera åtal.

Det är otvivelaktigt ett önskemål att de försäkrade i så stor utsträckning som möjligt på förhand kan få exakta upplysningar om innebörden av gällande bestämmelser. Vissa begränsade hushållssysslor anses i praktiken kunna förenas med rätt till hel sjukpenning. Frågan om upplysningar beträffande omfattningen av det hushållsarbete, som kan anses förenligt med hel sjukpenning, har övervägts bl. a. i samband med utarbetande av broschyrer om sjukförsäkringen. Det ligger i sakens natur att det knappast är möjligt att ge exakta anvisningar. Förhållandena kan variera starkt och bedömningen bör ske med hänsyn till samtliga omständigheter i det enskilda fallet.

Innan sjukpenning första gången betalas ut under en sjukperiod får den sjuke avlämna en försäkran, i vilken han anger att han avhållit sig från arbete fullständigt eller i fråga om halv sjukpenning till minst hälften. För att en person, som felaktigt uppburit sjukpenning, skall riskera ansvar fordras att sjukpenningen utgivits på grund av att osanna uppgifter lämnats till försäkringskassan eller att den sjukskrivne underlåtit att anmäla att han återupp-

Svar på fråga ang. blodprovsundersökning av personer som sysslat med kvicksilverhaltiga preparat

tagit arbetet. Är man tveksam med hänsyn till att man utfört t. ex. visst hushållsarbete bör man på blanketten eller på annat sätt ange det utförda arbetet. Om tvekan uppkommer senare under sjukperioden bör man meddela försäkringskassan.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag ber att till socialministern få framföra mitt tack för att han har svarat på den fråga jag har ställt.

Socialministern säger med all rätt: »Det är otvivelaktigt ett önskemål att de försäkrade i så stor utsträckning som möjligt på förhand kan få exakta upplysningar om innebörden av gällande bestämmelser.» Socialministern tillägger: »Vissa begränsade hushållssysslor anses i praktiken kunna förenas med rätt till hel sjukpenning.» Och så kommer det enligt min mening viktigaste: »Frågan om upplysningar beträffande omfattningen av det hushållsarbete, som kan anses förenligt med hel sjukpenning, har övervägts bl. a. i samband med utarbetande av broschyrer om sjukförsäkringen.»

Jag beklagar att det inte har utgivits någon sådan broschyr. För att förebygga alla missförstånd vill jag också från början klart säga ifrån, att jag anser det vara både en rättighet och en skyldighet för samhället att se till att missbruk av dessa förmåner inte sker.

Jag har tidigare haft anledning att ta upp denna fråga. Att jag har gjort det nu igen beror på att den har aktualiserats genom att en försäkringskassa gjort vad man kallade en större kontroll och enligt egen uppfattning kom på alltför många överträdelser mot de bestämmelser som den ansåg borde tillämpas. Detta ledde till en intervju i en sydsvensk dagstidning. Det frågades då hur man egentligen skulle bedöma denna sak. Svaret var inte sådant att man kan säga: därefter skall du rätta dig. Det blev

varken ja eller nej; det blev ungefär: »Jaså. Vi får bedöma från fall till fall.»

Enligt denna tidning fick man till svar från ledningen för försäkringskassan att den givetvis inte avsåg att förmena en mamma att ge sitt barn mat — fattas bara. Däremot vill jag personligen säga att jag instämmer i att den sjukskrivna husmor, som överraskades med stortvätt, gjorde fel — det skall hon låta bli att utföra när hon är sjukskriven.

Men det är inte bara det att barnen skall ha mat. Inköp måste göras för att man skall kunna få någon mat. Vi vet allesammans alltför väl att det finns ett stort antal ensamma mödrar som inte har någon annan möjlighet än att själva försöka utföra sådana göromål. De skall inte behöva löpa risk inte bara att få sin sjukpenning indragen utan t. o. m. att bli åtalade. Det är därför, herr socialminister, som jag anser att det skulle vara ytterligt välgörande ur alla synpunkter — både den enskilda människans och samhällets — om vi finge lite klarare bestämmelser på detta område, åtminstone så pass klara bestämmelser att det sades ifrån att det och det arbetet får inte utföras; om så sker riskerar man att sjukpenningen dras in och att åtal följer.

Jag vet mycket väl, herr socialminister, att detta är ytterligt svårösta problem, men just därför att de är svårösta anser jag det vara allas vår skyldighet att så gott sig göra låter se till att vi får så klara bestämmelser som möjligt, vilka vederbörande kan rätta sig efter. Då slipper vi en massa obehag, för att använda ett milt uttryck. Än en gång: Tack för svaret!

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. blodprovsundersökning av personer som sysslat med kvicksilverhaltiga preparat

Ordet lämnades på begäran till

Svar på fråga ang. blodprovundersökning av personer som sysslat med kvicksilverhaltiga preparat

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Jönsson i Arlöv har frågat om jag avser att vidta åtgärder som ger yrkesmedicinska kliniken i Lund ekonomiska möjligheter att analysera och på annat sätt fullfölja vissa blodprovundersökningar av personer som sysslat med kvicksilverhaltiga preparat.

En framställning i denna fråga från Handelsanställdas förbund inkom för några dagar sedan till socialdepartementet. Den remitterades omedelbart till arbetarskyddsstyrelsen, medicinalstyrelsen, giftnämnden och statens institut för folkhälsan. Dessa myndigheter har anmodats att yttra sig i frågan före den 15 december. Framställningen kommer därefter att tas upp till prövning.

Vidare anförde

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret på min fråga.

Det har i denna kammare liksom på många andra håll förts diskussioner om riskerna vid användandet av kvicksilverhaltiga betningsmedel. Dessa diskussioner har emellertid närmast gällt de risker som människorna utsätts för vid konsumtion av olika födoämnen. Där emot har man knappast tagit någon hänsyn till de människor som i sitt dagliga arbete sysslar med dessa preparat. Det har bland dessa inträffat svåra sjukdomsfall, och mycket talar för att det är inverkan av kvicksilver som varit orsaken till sjukdomarna.

I en dom den 21 oktober i år har försäkringsdomstolen gått emot vederbörande försäkringsbolag och förklarat att den klagande i sitt arbete varit utsatt för inverkan av kvicksilver och att övervägande skäl icke talar emot or-

sakssamband mellan nämnda inverkan och sjukdomen. Ersättning enligt lagen om yrkesskadeförsäkring skulle alltså enligt domen utgå.

Handelsanställdas förbund gjorde under augusti och september i år en undersökning, som berörde 129 arbetsplatser över hela landet. Det visade sig att arbetsförhållandena på många håll var långt ifrån tillfredsställande. Dessutom var informationen om förgiftningsriskerna mycket bristfällig. Som en direkt följd av denna undersökning har yrkesmedicinska kliniken i Lund under oktober månad genomfört blodprovstagningar på arbetare som under höstsäsongen kontinuerligt arbetat med betning av utsäde. En rad företag har bekostat resorna för dessa arbetare till och från provtagningen, och deras lön har utgått oavkortad. Sammanlagt 70 prov har tagits, och utöver dessa finns 30 prov som tagits tidigare.

Dessa prov borde naturligtvis analyseras utan alltför lång tidsutdräkt. Emellertid saknar yrkesmedicinska kliniken i Lund ekonomiska resurser att fullfölja en sådan utredning, och dessutom saknar man den utrustning som behövs. Isotoptekniska laboratoriet i Stockholm har möjligheter att omgående utföra dessa analyser för en total kostnad av 36 000 kronor. Enligt överläkaren vid yrkesmedicinska kliniken tillhör detta projekt knappast den typ av utredningar, för vilka forskningsmedelsförvaltande organ kan väntas påtaga sig det ekonomiska ansvaret.

Glädjande nog har giftnämnden förra veckan beslutat förbjuda betningsmedel med s. k. alkylkviksilver, som betraktas som särskilt giftigt. Trots detta bör, vilket också överläkaren vid yrkesmedicinska kliniken, docent Tejning, understryker, denna undersökning fullföljas. Det är en fråga av mycket stor betydelse för de människor, som nu svävar i ovisshet om vilka risker de utsätts för.

Jag tolkar statsrådets svar som posi-

Svar på fråga ang. allmänhetens insyn i radions och televisionens programkostnader

tivt, och jag är tacksam för att han omedelbart har remitterat Handelsanställdas förbunds framställning till berörda myndigheter. Men då vi nu snart står inför en ny betningssäsong, bör definitiva åtgärder snarast vidtagas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. allmänhetens insyn i radions och televisionens programkostnader

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har frågat mig, vilka åtgärder jag avser att vidta i syfte att förbättra möjligheterna för allmänheten att få insyn i radions och televisionens programkostnader.

Sveriges Radios styrelse, som företräder allmänheten i vidaste mening, har att svara för bl. a. programproduktionens ekonomiska förhållanden. I styrelsen ingår som bekant företrädare för såväl staten som för intressenterna i företaget, bl. a. folkrörelserna. Härtill kommer den årliga prövningen av Sveriges Radios anslagsframställningar, som ger regering och riksdag möjlighet till insyn i angivna hänseende. Det kan vidare erinras om de olika statliga utredningar, som under 1950- och 1960-talen behandlat skilda med rundradioverksamheten sammanhängande problem och som i särskilda betänkanden redovisat resultatet av sina överväganden. Senast har 1960 års radioutredning framlagt sina förslag och därvid offentliggjort ett omfattande utredningsmaterial, som bl. a. belyser programproduktionens kostnadsförhållanden såväl totalt som med hänsyn till särskilda pro-

duktions- och programkategorier. För mera allmän information om Sveriges Radios programverksamhet kan slutligen hänvisas till de tryckta förvaltningsberättelser, årsböcker etc., som radioföretaget utger.

Vidare anförde:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Palme för svaret på min fråga samtidigt som jag också måste erkänna att jag inte är riktigt nöjd med det svar jag har fått. Jag tycker mig kunna dra den slutsatsen av statsrådet Palmes svar, att han ger stöd åt den mörkläggning, som radio- och TV-ledningen tillämpar gentemot allmänheten i fråga om programkostnaderna, med motiveringen att det är fråga om interna företagsangelägenheter. Detta är i varje fall kontentan av det svar jag fått på mitt brev till radiochefen i denna fråga, och detta gör att jag måste ställa en annan fråga: När blev handhavandet av allmänhetens medel en så intern fråga, att en enskild licensbetalare i detta land inte kan få besked om vad ett enskilt TV-program kostar? Det gäller väl ändå inte, efter vad jag förstår, hot mot rikets säkerhet, om allmänheten råkar få litet större insyn i radions och televisionens programverksamhet och kostnader. Jag kallar detta för en oberättigad mörkläggning i ett samhälle, där man för övrigt inte bara tillämpar utan alltmer kräver en öppen redovisning av löner, priser och kostnader. Trots detta är det fortfarande ingen medborgarlig rättighet att kunna skriva till radio- och TV-ledningen och få upplysning om vad ett visst program kostar. Hur rimmar ett sådant förhållande med den valfrihet och den medborgarrätt man så ofta hör talas om, och vad är det i sammanhanget som är farligt, om allmänheten råkar få litet större insyn?

Förutom vad jag här anförts finns åt-

Svar på fråga ang. allmänhetens insyn i radions och televisionens programkostnader

minstone ytterligare två skäl varför allmänheten bör få denna större insyn. För det första har vi ett radio- och TV-monopol, som inte tillåter någon som helst motsvarande konkurrens. Om jag fattat en del tidningsuppgifter rätt, har herr Palme nyligen uttalat att han inte tänker tillåta någon ändring därvidlag. För det andra är det allmänhetens licensmedel man handskas med, och nog borde det vara en medborgerlig rättighet att kunna få insyn i fråga om programkostnaderna.

I svaret tycker jag nog att statsrådet Palme liksom går förbi min frågeställning. Han hänvisar här bl. a. till radiostyrelsen. Visst har vi en radiostyrelse, men denna lämnar väl inga upplysningar till allmänheten i fråga om programkostnader. Eller menar statsrådet Palme att allmänheten via radiostyrelsen kan få besked härom? Om det inte går, ja, då kan vi väl bortse helt ifrån radiostyrelsen i detta sammanhang. Ty inte menar väl ändå statsrådet Palme att enbart förefintligheten av en radiostyrelse liksom avlastar allmänhetens intresse för sådana här frågor? Allmänhetens intresse kan i det hänseendet inte ersättas av radiostyrelsen, och därför tycker jag att min fråga delvis kvarstår som obesvarad.

Varför skall programkostnader undandras allmänhetens insyn, och varför skall de som hämtar sina gager från TV och radio liksom omgärdas av ett prioritetsskydd? Tänk om sekretesslagen skulle tillämpas exempelvis inom entreprenadverksamheten i vårt land! Det vore orimligt att göra detta, och det är lika orimligt att de som säljer program till TV och radio skall stå utanför allmänhetens insyn. Nej, herr talman, den mörkläggning av programkostnaderna som sker i radio och TV är enligt mitt förmenande en kvarleva ifrån en gången tids skräväsande i vårt land, och jag tycker att det är på tiden att vår nye kommunikationsminister städar bort denna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Av herr Erikssons i Bäckmora fråga kunde man möjligen dra den slutsatsen att det var de allmänna programkostnaderna i stort som han efterlyste uppgifter om. Därvidlag lämnade ju Sveriges Radio en utförlig redovisning bl. a. i radioutredningens senaste betänkande.

Men jag finner i denna omgång att det mera var kostnaderna för enskilda programinslag som intresserade herr Eriksson, tydligen framför allt de mera specifika skäggkostnaderna. I det fallet kan jag väl förstå om Sveriges Radio i vissa sammanhang kan känna sig förhindrad att lämna ut uppgifter till offentligheten. Här kommer man bl. a. in på individuella löne-, gage- och ersättningsfrågor som får betraktas som interna företagsangelägenheter.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Det är beklagligt om statsrådet Palme så har missuppfattat min fråga. Men efter herr Palmes senaste inlägg har vi i varje fall kommit in på samma spår.

Om det finns människor i detta land som är intresserade av att exempelvis, som herr Palme nämnde, få veta vissa programkostnader för Sveriges Radio och TV varför skall de inte kunna få veta dessa? Det finns också människor i detta land som är intresserade av att veta vad vi riksdagsmän uppbär i lön och vad statsrådet Palme uppbär i lön. Det är ingen hemlighet, det kan vem som helst få reda på intill sista öret. Jag tycker att det är fullkomligt riktigt. Men det skulle också vara lika riktigt att vi, om exempelvis statsrådet Palme skulle bli popstjärna i TV, då också kunde få veta hans löneförhöjningar.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Den sista risken förefaller ringa.

Svar på fråga ang. avveckling av hyresregleringen i vissa kommuner och orter

Sveriges Radio måste som företag arbeta med individuella ersättningar och kan ha ett legitimt behov av att inte behöva lämna ut uppgifter om alla individuella programkostnader. Jag tror att det är en förutsättning för att företaget skall kunna arbeta effektivt.

Detta betyder ingen mörkläggning, ty man har både via radiostyrelsen, kanslihuset och vederbörande utskott i riksdagen, som får en detaljerad redovisning, möjlighet till en omfattande insyn.

Men för att företaget skall kunna arbeta effektivt kan man inte ställa hur långtgående krav som helst.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på fråga ang. avveckling av hyresregleringen i vissa kommuner och orter**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Bengtson i Solna har frågat om jag vill upplysa kammaren om när regeringen avser att ta ställning till statens hyresråds förslag den 18 maj 1965 till avveckling av hyresregleringen i vissa kommuner och orter.

Hyresrådets ifrågavarande förslag är under beredning i inrikesdepartementet. Jag är inte i tillfälle att för närvarande ange vid vilken tidpunkt ett beslut i ämnet är att vänta.

Vidare anförde:

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret, även om det enbart är ett formellt svar.

Statens hyresråds rekommendation gjordes redan i maj. Regeringen har alltså haft över sex månader på sig att bereda ärendet. I fjol var regeringen

klar med sin beredning redan i oktober. Det är väl häri man kan se anledningen till att det nu är ett allmänt intresse att få svar i denna fråga.

I fjol följde regeringen helt hyresrådets linje. Hyresrådet har nu framlagt tre olika förslag. Dels vill det i 74 olika kommuner totalt avveckla regleringen, dels vill det när det gäller lokaler, som inte är avsedda till bostäder, avveckla regleringen i alla städer utom de tre största. Här fullföljer man regeringens tidigare linje. Det är regeringen som tagit initiativ för att avveckla hyresregleringen för lokaler i orter som har mindre än 40 000 invånare. Hyresrådet föreslår slutligen att regleringen för möblerade rum skall avvecklas i Norrköping. Hyresrådet har konstaterat att en tidigare avveckling ej medfört några egentliga olägenheter. Visserligen har det gjorts gällande, säger hyresrådet, att den regionala avvecklingen följts av omfattande hyreshöjningar på vissa platser. Närmare undersökning av vad som förekommit har dock icke bekräftat dylika påståenden.

Hyresrådet har också redovisat att man gjort stora utredningar och nedlagt stort arbete för att kontinuerligt hålla sig informerad om läget på de platser där man nu föreslagit en avveckling. Det finns många kommentarer om detta. Jag skall inte här förlänga debatten med att citera sådana, men det är naturligt att man inte bör försitta möjligheterna att liberalisera denna reglering under det att man funderar på en total avveckling. Ju mindre det är kvar vid totalavvecklingen, desto färre störningspunkter blir det och desto större möjligheter att hela aktionen från regeringens sida kan komma att lyckas.

Det är, som sagt, beklagligt, herr talman, att inte statsrådet här har tagit tillfället i akt att avslöja något om sina planer. Han kan, säger han, inte ens ange tidpunkten när han kan säga någonting. Jag får förutsätta att han i

alla fall har en viss målsättning för regeringsarbetet. Statsrådet och flera andra medlemmar av regeringen har ju vid ett flertal tillfällen gjort uttalanden, som tyder på att man vill avveckla denna ålderstigna reglering. Det är många människor både utanför och innanför denna kammare som är intresserade av att höra någonting i denna fråga. Det är ju få frågor, där det är viktigt att i god tid lämna information. Jag förmodar att statsrådet är väl medveten om att tystnad på denna punkt ger upphov till allsköns rykten och lösa antaganden, som inte gagnar den fråga vi diskuterar.

Herr talman! Jag ber härmed att få tacka för svaret.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Ett beslut i det ärendet som herr Bengtson frågat om kommer i allmänhet inte att få någon praktisk verkan förrän den 1 oktober 1966. Det har ju sitt samband med uppsägningsfrågorna o. s. v. Den nuvarande regleringslagen löper ut med nästa år. Vi vet ännu inte om det blir fråga om förlängning eller om den nuvarande hyresregleringslagen eventuellt kan ersättas med en ny hyreslagstiftning. Vi väntar närmast på hyreslagstiftningssakkunnigas förslag, och det kan komma att påverka ställningstagandet även i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren medgiva, att besvarandet av återstående på dagens förteckning upptagna frågor uppsköttes till ett senare sammanträde.

§ 11

Justerades prokollen för den 23 och den 24 innevarande november.

§ 12

Svar på interpellation ang. gränshandeln med Finland.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Lassinantti har frågat statsministern om svenska regeringen är beredd att i samverkan med Finlands regering söka undanröja de för gränshandeln ogynnsamma verkningarna av de nya bestämmelserna i Finland om resandes rätt att tullfritt införa medhavda varor till Finland. Frågan har överlämnats till mig och jag vill svara följande.

Jag vill först understryka att jag delar interpellantens uppfattning om den stora betydelse som handeln över Torne älv har för befolkningen på båda sidor om gränsen. Inskränkningar i denna handel kan lända till irritation och skada för berörda områden.

När det gäller de nu vidtagna åtgärderna — som tillkommit av valutapolitiska skäl men utan föregående konsultationer med Sverige — vill jag framhålla, att en svensk kommitté för närvarande samarbetar med kommittéer i Danmark, Finland och Norge med att överse bestämmelserna om resandes rätt till införsel. Det rör sig här visserligen främst om tull- och skattefri införsel av rusdrycker och tobaksvaror i syfte att få till stånd en så vitt möjligt fastare enhetlig reglering i länderna. Men även med gränshandeln sammanhängande spörsmål kommer att beröras.

Kommittéerna kommer att avge rapport till regeringarna i januari nästa år. Mot denna bakgrund finns det enligt min mening inte skäl att nu vidta några särskilda åtgärder i frågan.

Vidare anförde

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min interpellation. Som någonting väsentligt

Svar på interpellation ang. gränshandeln med Finland

och positivt vill jag beteckna understrykandet av dels den stora betydelse som man måste tillmäta handeln vid den svensk-finländska gränsen, dels att inskränkningar i denna handel kan leda till irritation och skada för berörda områden.

Att inskränkningarna, som kom som en blixtnedslag från klar himmel, verkligen vållat irritation är vi säkerligen eniga om. Vi får emellertid hoppas att det snart skall bli möjligt att rätta till förhållandena, så att det nordiska samarbetet inte börjar segla i motvind uppe i norr.

Vi förstår att valutasituationen är besvärlig för Finland. Vi vet också att turismen från Finland ger oss mer än vad vi på samma väg ger i valuta till Finland.

Fråga är om man inte skulle kunna hitta något lämpligt system för clearing, så att man kan lösa detta problem utan att behöva tillgripa sådana restriktioner som de vilka ligger till grund för min interpellation.

Den svensk-finska gränsbygden var långt in på 1800-talet en homogen ekonomisk enhet, som senare splittrades i två halvor. Det råder ingen tvekan om att denna splittring i många avseenden har verkat som en broms på den ekonomiska utvecklingen. Efter andra världskriget har samarbetet blivit relativt omfattande. Vi har genomfört passfrihet och infört gemensam nordisk arbetsmarknad. Gränshandelns liberalisering har varit ett annat viktigt moment i samarbetet över gränsen.

Man kan väl säga att godtagandet av den gemensamma arbetsmarknaden var ett offer av de människor i Norrbotten som själva bor i arbetslöshetsområden. Enligt min mening är det svårt att bibehålla en gemensam arbetsmarknad, om man samtidigt har rigorösa inskränkningar för ekonomisk samverkan över riksgränsen. Det har redan uppstått en betydande arbetslöshet bland affärsanställda i Haparanda och Tornedal. En del av dessa friställda är fin-

ländska medborgare, som betalt skatt i Finland på inkomster som de uppburit i Sverige. Åtminstone de svenska medborgarnas bekymmersamma situation måste beaktas av de svenska statsmakterna.

Företagarna har utgått ifrån att situationen, sådan den var innan de nya bestämmelserna utfärdades, var en naturlig ordning som de hade anledning att våga lägga till grund för sina olika dispositioner.

Man brukar säga, att det fordras tolerans av människor som befolkar en gränsbygd. Jag vädjar till regeringen att ta denna fråga tämligen seriöst. Den är ytterst betydelsefull för många enskilda, företagare och anställda, och den kan säkert sätta icke önskvärda spår i det nordiska samarbetet, som vi ju ändå betraktar som en omistlig tillgång även för vårt land.

Finansministern hänvisar till den ämbetsmannakommitté som sysslar med dessa frågor, men jag skulle ändå vilja vädja till regeringen att utnyttja de särskilt goda möjligheter till kontakt med Finlands regering, som man har i dessa dagar, i syfte att få till stånd en omprövning eller uppmjukning av de bestämmelser som haft en så ogynnsam effekt på förhållandena i vårt land.

Det är inte svårt att ur finansministerns svar utläsa att en korrigerande härifrån ifrågasatt bestämmelse ligger utanför den svenska regeringens kompetensområde, men med stöd av Nordiska rådets rekommendation 1957 om ekonomiskt samarbete i Finlands, Norges och Sveriges nordligaste områden bör åtskilligt kunna uträttas. Helsingforsavtalet brukar vi ju betrakta som det nordiska samarbetets Magna charta, men enligt min mening har dess andemening inte framstått tillräckligt klart i samband med det problemkomplex som vi här diskuterar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringspolitiken

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafsson i Uddevalla har frågat mig om jag avser att vidtaga någon åtgärd i anledning av arbetsmarknadsstyrelsens förslag om en begränsning av lokaliseringsstöds-kungörelsens tillämpningsområde, vilket förslag innebär att norra Bohuslän, Dalsland och viss del av Värmland skulle utgå ur stödområdet. Med hänvisning till förslaget har frågor ställts till mig, dels av herrar Berndtsson och Mattsson var för sig huruvida riksdagens beslut om lokaliseringsstöd till norra Bohuslän och Dalsland kommer att fullföljas, dels av herr Andersson i Billingsfors, huruvida beslutet i vad avser Dalsland skall fullföljas, och dels av herr Jonasson huruvida jag uppmärksammat det stora behov av lokaliseringspolitiska stödåtgärder som fortfarande föreligger inom säffleregionen och om jag avser att grundligt utreda frågan om behovet av fortsatta lokaliseringspolitiska stödåtgärder inom denna region innan eventuella förslag framlägges för riksdagen. Därjämte har herr Berndtsson ställt frågan, huruvida jag anser att lokaliseringspolitikens mål måste vara att skapa sådan balans inom de näringsgeografiska regionerna att de kan ge invånarna inte bara goda utkomstmöjligheter utan också en god service i modern mening.

Jag anhåller att få besvara dessa frågor i ett sammanhang.

Först vill jag då upplysa om att arbetsmarknadsstyrelsens ifrågavarande framställning f. n. är på remiss hos vederbörande länsstyrelser. Regeringen har därför ännu inte prövat ärendet. Ett ställningstagande ämnar jag redovisa i statsverkspropositionen, och frågan kommer därigenom att underställas riksdagens prövning.

Vad beträffar herr Jonassons fråga får jag tillägga att uppgifter rörande utvecklingstendenserna i de aktuella områdena — även säffleregionen — givetvis finns tillgängliga både hos arbetsmarknadsstyrelsen och i inrikesdepartementet samt att remissen till länsstyrelserna syftar till att få kännedom om de ytterligare fakta av betydelse för frågans prövning, som kan vara att anföra.

Beträffande den av herr Berndtsson ställda principfrågan om lokaliseringspolitikens mål vill jag anföra följande.

Den allmänna målsättning för lokaliseringspolitiken som anges i proposition och riksdagsbeslut gäller självfallet alltjämt. Det bör understrykas att denna målsättning avser hela landet och inte begränsas till vissa län och regioner. I målsättningen ingår bl. a. att samhället bör söka styra utvecklingen i sådana banor att det stigande välståndet fördelas på ett så rättvist sätt som möjligt och att människorna i olika delar av landet erbjuds en tillfredsställande social och kulturell service. I detta ligger också svaret på herr Berndtssons fråga. Lokaliseringspolitiken syftar inte endast till att trygga sysselsättningen utan också till att ge underlag för en god service.

De medel som angetts för att nå detta mål är emellertid inte endast ekonomiskt stöd. Som det främsta medlet för att kunna förverkliga den allmänna målsättningen pekar de antagna riktlinjerna på en aktiv samhällsplanering, vilken skall syfta till bl. a. samverkan mellan stat, kommun och näringsliv för att — som det heter i propositionen — insatserna på olika områden skall ge en samlad effekt för en orts eller bygds utveckling. Den organisation som tillkommit för den lokaliseringspolitiska verksamheten är också avpassad för detta syfte. Inte minst gäller det planeringsråden i länen, vilka som bekant finns i alla län.

För det ekonomiska stödet har däremot en regional avgränsning föreskri-

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringpolitiken

vits. Enligt bankoutskottets av kamrarna godkända utlåtande var en sådan avgränsning ofrånkomlig; de resurser som kan anslås för ändamålet och som riksdagen angett ramen för måste sättas in i de områden där behoven är störst och omställningsproblemen särskilt akuta.

De ställningstaganden jag här åberopat leder enligt min uppfattning till att en region — begreppet sett i en relativt vid bemärkelse — där omställningsproblemen övervunnits i princip också bör utgå ur stödområdet. Därigenom blir orter i regionen givetvis inte undandragna möjligheten till lokaliseringpolitiska åtgärder, utan för sådana åtgärder — även lokaliseringsstödet — kommer att gälla samma regler som för landet i övrigt.

Den principiella uppfattning jag nu gett uttryck för innebär självfallet inte något ställningstagande till frågan om det finns anledning att låta de aktuella områdena utgå ur stödområdet, en fråga som regeringen, enligt vad jag inledningsvis nämnde, ännu ej prövat.

Vidare anförde:

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min interpellation. Om svaret är positivt eller negativt är för tidigt att i dag ha någon uppfattning om, eftersom regeringen inte tagit ställning till frågan ännu. Men jag är glad över att arbetsmarknadsstyrelsens ifrågavarande framställning remitterats till berörda länsstyrelser och att frågan därefter kommer att behandlas av regeringen. Inom länsstyrelserna kommer ärendet att handläggas av vederbörande planeringsråd, och där kommer frågan att prövas ur alla aspekter. Jag tror därför att man kan känna sig lugn, ty om frågan prövas ordentligt är jag övertygad om att lokaliseringskungörelsen får fortsätta att tillämpas utan ändring under den femårsperiod som

den skall gälla enligt vad regeringen och riksdagen för knappt ett år sedan beslöt. Däremot har jag ingenting emot att de ansökningar som kommer in blir föremål för en hård och noggrann granskning.

Eftersom jag vet att andra talare efter mig kommer att beröra frågan ur Dalslands och Värmlands synvinkel skall jag inskränka mig till att säga några ord om de problem som gäller för Bohuslän.

De delar av Bohuslän det gäller har hårt drabbats av arbetslöshet. För ett antal år sedan rådde här ett sjudande liv. Stenindustrin blomstrade. Jordbruket med dess mycket små enheter gav sina brukare en relativt god försörjning. Så drabbades stenindustrin av en kris, som inte övervanns. Jordbrukets strukturförändring håller på att ske.

De tre kommunblocken har under senaste tioårsperiod minskat med mer än 3 000 personer. Detta tal är nästan identiskt med nettoutflyttningen inom området. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens statistik är detta den största minskning någon region i landet utvisar. I en sammanställning har nämligen arbetsmarknadsstyrelsens utredningsbyrå gjort en jämförelse över befolkningsutvecklingen i stödområdet och i övriga delar av landet. Befolkningstalen år 1950 har åsatts index 100.

Enligt denna visar det sig att i de delar av landet, som icke ingår i stödområdet, hade index år 1963 stigit till 112. För hela stödområdet däremot var index 97,8 och för den del av Bohuslän som ingår i detta endast 87,3 vilket är den mest negativa befolkningsutvecklingen som redovisas för någon region. Den därefter näst sämsta är Dalsland, som ju arbetsmarknadsstyrelsen också föreslår bör utgå ur stödområdet.

Vad värre är — om inget händer kommer folkminskningen att öka i accelererande takt. Jag sade att minskningen under de senaste 10 åren varit 3 000 per-

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringpolitiken

soner eller drygt 9 procent. Enligt statistiska centralbyråns beräkningar, som redovisas i Statistiska meddelanden nr B: 20 i år, kommer folkmängden under följande tioårsperiod att minska med ytterligare 4 500 personer eller med 15 procent.

Vad är det då för folk som flyttar från området? Jo, det är i huvudsak folk i de s. k. produktiva åldrarna. Under perioden 1961—1963, alltså en ganska närliggande period, flyttade inte mindre än 891 personer i åldrarna 15—30 år från dessa kommuner. Den totala nettoutflyttningen var dessa tre år 1 111, d. v. s. mer än 80 procent av dem som flyttade ut var personer i 15—30-årsåldern. Här är det alltså betydande arbetskraftsresurser som ger sig i väg dit där de kan få arbete. Ändock flyttar de inte förrän det blir alldeles nödvändigt. En del s. k. dold arbetskraft har registrerats vid undersökningar som gjorts. Det är ofta fråga om människor, som drar sig fram med låga inkomster på sina små jordbruk, kanske kompletterade med diverse småtjänster, men som av olika skäl är bundna vid orten och inte gärna flyttar till någon större stad, där arbetstillfällen finns.

Jordbruket är mycket uppsplittrat på små enheter. Av 2 800 jordbruk inom de ifrågavarande kommunblocken anses enligt lantbruksdirektör Bolmstrands analys endast 400 vara bärkraftiga, om anspråken på arealer och produktionsinriktning inte ställes allför höga. På sikt anser man att jordbruket bör bestå av endast 700 bärkraftiga enheter. Det skulle innebära, att antalet skulle bantas ner till cirka en fjärdedel av nuvarande antal. Ur samhällelig synpunkt är detta enligt min mening en fördel. Men då måste andra sysselsättningsobjekt skapas för den överblivna arbetskraften.

Arbetsmarknadsstyrelsen säger i sin framställning till regeringen att »den punkt börjar nås där ytterligare lokaliseringstöd ej kan lämnas för ifrågavarande områden utan risk för arbets-

kraftsbrist» och att »en fortsatt lokaliseringsverksamhet — — — skulle försvaga hittillsvarande lokaliseringsobjekts expansionsmöjligheter».

Ja, det sista har jag hört en berörd företagare vara orolig för. Men det kan väl inte vara någon nackdel om det skulle bli någon liten konkurrens om arbetskraften på orter, där lönerna ligger mycket lågt.

Vidare vill jag framhålla som självklart att det kan bli fråga om en viss tillförsel av arbetskraft utifrån. Skulle man enbart vara hänvisad till den arbetskraft som för tillfället finns tillgänglig på en ort som man vill skall få lokaliseringstöd, är jag rädd för att resultatet skulle bli ganska magert. Det erfordras ofta specialarbetare, som i allmänhet inte går arbetslösa. Man vill ha en viss differentiering av arbetsstyrkan i fråga om ålder, yrkesutbildning o. s. v. Det kan väl inte vara märkvärdigare och mindre lämpligt att tillföra arbetskraft till ett område där näringslivet är underdimensionerat än vad som dagligen sker i så stor utsträckning till storstäderna. Lokaliseringpolitiken syftar tvärtom till att lätta trycket på koncentrationen av näringslivet till storstadsregionerna och i stället stimulera en lokalisering till områden där det ur samhälleliga synpunkter är angeläget att skapa nya arbetstillfällen.

Det är alldeles självklart att när arbetsmarknadsstyrelsens förslag om en begränsning av stödområdet offentliggjordes den 12 november kom det som en kalldusch. Framställningen gjordes utan att kontakt tagits med berörda länsorgan, vilket är mycket märkligt för att inte säga anmärkningsvärt. Dessutom hade lokaliseringskungörelsen varit i kraft under endast drygt fyra månader. Vid den tidpunkten hade inte något ärende från Bohuslän slutbehandlats. I fredags bifölls emellertid två ansökningar, och vi är tacksamma för det. Dessa företag avses emellertid inte ge större tillskott på arbetstillfällen än för 85

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringpolitiken

man. Sedan har Kungl. Maj:t att avgöra ett objekt som är tillstyrkt av arbetsmarknadsstyrelsen. Om regeringen beviljar denna ansökan — och det utgår jag ifrån — kan det tillkomma arbetstillfällen för ytterligare 200 man. Sedan är ännu något objekt föremål för länsstyrelsens handläggning. Detta rör sig om arbetstillfällen för något tiotal personer. Det är allt. Arbetstillfällen för cirka 300 personer skulle alltså bli resultatet av denna reform, som man ställt stora förväntningar på för Bohusläns del. Den skulle ge försörjning åt cirka 1 000 personer, vilket motsvarar två å tre års utflyttningar.

Det behövs självfallet avsevärt flera arbetstillfällen. En del bör väl komma utan lokaliseringsbidrag. Men det behövs stimulans för att utvecklingen skall komma i gång. Enligt länsarbetsdirektör Odlöws uppskattning skulle erfordras åtminstone 800 å 1 000 nya arbetstillfällen med stimulansstöd från det allmänna för att utvecklingen skulle kunna gå vidare.

Det var därför med största tillfredsställelse vi såg att regering och riksdag för ett år sedan fastställde den geografiska omfattning som stödområdet fick. Vi var också glada över det personliga intresse som vår nuvarande inrikesminister visade genom att föreslå att delar av norra Bohuslän skulle tillhöra stödområdet.

Jag ställer stora förväntningar på herr statsrådet och hoppas att han verkligen överväger frågan och beaktar de ytterligare fakta som kommer in efter remissbehandlingen, innan någon ändring av nuvarande lokaliseringkungörelse vidtages. Att slå in på den linje som arbetsmarknadsstyrelsen föreslår, nämligen att endast några månader efter det att lokaliseringkungörelsen trätt i kraft och innan den hunnit verka tillfredsställande, påkalla ändringar i fråga om tillämpningsområdet av så stor räckvidd som det här är fråga om — det skulle ge ett intryck av en ryckighet i

den fastslagna politiken som skulle vara mycket allvarlig. Det skulle åstadkomma osäkerhet hos berörda kommuner som planerar och investerar stora belopp i markköp och annat och hos företag som kan tänkas intressera sig för en omlokalisering av sin verksamhet. Det skulle också leda till en allvarlig otrygghetskänsla hos de människor som bor i dessa områden och som direkt beröres. Det skulle vidare grusa förhoppningar som ställts på en ljusare framtid och skapa besvikelse hos många.

I detta anförande instämde herr Johansson i Torp (s).

Herr BERNDTSSON (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Johansson för svaret på min interpellation.

Denna fråga rör ett stort område i mitt hemlän, som flera gånger drabbats av speciella kriser inom sina näringar: krisen inom stenindustrien på sin tid och nu senast krisen — jag vågar nästan säga katastrofen — för räkfiskarna. När nu kungl. arbetsmarknadsstyrelsen föreslår att lokaliseringsstödet skall dragas in för de delar av Bohuslän och Dalsland som tidigare beslutats få del av lokaliseringsstödet har förslaget välat stor oro bland befolkningen i de berörda områdena. Stora förhoppningar hade ställts till detta stöd, och nu föreslås det indraget efter att ha varit i kraft så kort tid som drygt fyra månader. När förslaget om indragandet av lokaliseringsstödet bygger på att balans inom kort nås på arbetsmarknaden frågar man sig för det första om så verkligen är fallet, och för det andra om lokaliseringspolitikens mål verkligen nåtts när det gäller att skapa funktionsdugliga regioner.

Enligt min mening finns det åtskilliga fakta som motsäger ett jakande svar på dessa frågor — som motsäger att det redan under nästa år skulle vara dags att dra in lokaliseringsstödet. Jag skall

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringspolitiken

här närmare tala om några av dessa fakta.

Stora områden av de regioner som här berörs är säkerligen av en speciell natur på grund av dels den ogynnsamma befolkningsutvecklingen och dels den låga sysselsättningsgraden. Den s. k. dollda arbetslösheten torde vara omfattande. Mycket få gifta kvinnor har förvärvsarbete och många innehavare av ofullständiga jordbruk föredrar att stanna kvar på sina gårdar om än inkomsten är låg framför att flytta till en annan ort och där ställa sig i en bostadskö. Det finns därför skäl att se litet närmare på frågan om balans på arbetsmarknaden inom detta område kan nås inom kort.

Till följd av den höga andelen av äldre personer och den ofullständiga sysselsättningen av delar av befolkningen i norra Bohuslän och Dalsland har innevanarna där mycket låg medelskattkraft. Inom detta område, beträffande vilket det nu föreslås att lokaliseringsstödet skall dras in, kommer inte kommunblock över 78 % av medelskattkraften i riket. Tanumshede och Färgelanda kommunblock uppvisar så låga siffror som 55 resp. 52 % av medelskattkraften i rikets kommuner.

Dessa låga tal beträffande skattkraften i de kommuner som nu föreslås bli ställda utan lokaliseringsstöd tyder dels på undersysselsättning, dels på att de sysselsatta har låga inkomster, och dels på att ålderssammansättningen inom hela den aktuella regionen är synnerligen ogynnsam. Enbart ett studium av skattkraften i regionen och kommunerna talar för att ett lokaliseringsstöd behövs under ytterligare några år, om regionens och kommunblockens förmåga till samhällelig service i modern mening inte skall nedsättas.

Befolkningsförlusterna inom de aktuella områdena är avsevärda. De har varit stora under hela efterkrigstiden och förutses, om utvecklingen inte bryts, att förbli stora också under de närmaste 15 åren.

Den markanta utflyttningen av ungdomar från de berörda regionerna ger klart besked om att det råder brist på konkurrenskraftiga erbjudanden om anställningar. Så länge de yngre årgångarna överväger då det gäller flyttningsförlusterna, torde frågan om lokaliseringsstödet indragande vara för tidigt väckt.

Det är ett känt förhållande att en stor del av flyttningsströmmen söker sig till göteborgsregionen, där det visserligen finns rika möjligheter till sysselsättning men samtidigt stora problem, t. ex. bostadsbristen. Inte minst härigenom bör det vara en riksangelägenhet att ungdomen kan få vara kvar i sin bygd, där bland annat möjligheterna att få en bostad är mycket större.

Under 1963 förlorade de tre nordliga kommunblocken i Bohuslän 305 invånare, av vilka 260 var under 30 år. Gravarne kommunblock, som ligger vid gränsen till det nuvarande stödområdet, förlorade under samma år 91 invånare, varav 75 befann sig under 30 år. För den del av Dalsland som ingår i lokaliseringsstödområdet utgjorde motsvarande flyttningsförlust år 1963 471 invånare, varav 376 var under 30 år.

Av tillgänglig befolkningsstatistik framgår alltså klart att kraftfulla åtgärder måste till, om den negativa utvecklingen skall kunna brytas. Denna utveckling ger vid handen att de tre nordliga kommunblocken i Bohuslän under de närmast följande 15 åren kommer att förlora ytterligare 7 000 invånare och Dalsland under samma tid cirka 5 000 invånare. Det av någon anledning från lokaliseringsstödområdet utslutna Gravarne kommunblock skulle förlora 1 800 invånare.

De i dag aktuella lokaliseringspolitiska åtgärderna torde knappast vara tillräckliga för att ens stabilisera befolkningsutvecklingen i dessa bygder.

För såväl Bohuslän som Dalsland gäller att tillskott på arbetsplatser inom industrien inte fordrar en utbyggnad av servicenäringsarna i samma utsträck-

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringsspolitiken

ning som inom de flesta andra områden i landet. Avflyttningen har visserligen lett till att servicenäringarna i förhållande till befolkningen är överdimensionerade, men i detta sammanhang bör kraftigt understrykas att det är ett riksintresse att dessa bygder har ett i förhållande till sin befolkning överdimensionerat servicenät för att varje sommar kunna stå ett hundratusental turister till tjänst. Även om säsongvariationerna inom berörda företag orsakar svårigheter för både företagare och anställda, skulle en nedskärning av servicenäringarna minska traktens möjligheter som ett av många eftertraktat semester- och fritidsområde, något som skulle inverka menligt för många fler än de bofasta.

Man kan alltså utgå ifrån att nya arbetsplatser inom industrien inte skulle dra med sig någon nämnvärd utbyggnad av servicenäringarna men väl garantera ett säkrare inkomstförhållande för denna företagargrupp och dess anställda.

Herr talman! Jag har här redovisat fyra faktorer som enligt min mening ger belägg för att lokaliseringstödet till norra Bohuslän och Dalsland bör utgå under ytterligare en period. Dessa fyra faktorer är 1:o den ogynnsamma fördelningen mellan olika åldersgrupper, 2:o den låga skattekraften, 3:o den dolda arbetslösheten, 4:o riksintresset av att dessa turist- och fritidsbygder kan vidmakthålla ett väl utbyggt servicenät.

Jag hemställer att inrikesministern måtte närmare granska dessa faktorer, innan regeringen tar slutlig ställning till det av arbetsmarknadsstyrelsen framlagda indragningsförslaget. Jag vill också understryka att de synpunkter, som jag här anfört, i lika hög grad gäller Gravarne kommunblock, som av någon anledning uteslutits från lokaliseringstödområdet. Borde det inte i stället för indragning var fråga om en utvidgning av detta stödområde?

Jag ber att än en gång få tacka för interpellationssvaret.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Även jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på interpellationen.

Förslaget att säffleregionen skall brytas ut ur det s. k. stödområdet har väckt både förvirring och förvåning, inte bara inom den s. k. säffleregionen utan i hela Värmland. Vad som här sagts av de föregående talarna gäller givetvis även för Värmland och för säffleregionen i synnerhet.

Inrikesministern säger att orter där omställningsproblemen övervunnits i princip också bör utgå ur stödområdena. Det är kanske en riktig princip, men lika principiellt riktigt är det väl att ett riksdagsbeslut ej skall ändras efter en så kort tid, ty det har väl ändå inte skett så stora förändringar. Svårigheterna har inte övervunnits i den s. k. säffleregionen. Man har omställningssvårigheter för närvarande och kommer att ha sådana längre fram. Ett beslut att utesluta säffleregionen efter så kort tid måste, enligt min mening, betecknas som en ryckig politik och kan inte vara ägnad att inge den respekt för riksdagens beslut som vi är vana vid att hysa, eller som vi i varje fall har rätt att vänta. Det är många företag inom detta område som arbetar på att få fram förslag till industrilokalisering, och nu befinner de sig plötsligt i den situationen att deras möjligheter att få ett lokaliseringstöd blivit försämrade eller kanske uteslutna. Jag säger försämrade trots att inrikesministern på sidan 3 i interpellationssvaret säger följande: »Därigenom blir orter i regionen givetvis inte undandragna möjligheten till lokaliseringsspolitiska åtgärder, utan för sådana åtgärder — även lokaliseringstödet — kommer att gälla samma regler som för landet i övrigt.» Om man har så att säga fastspikade områden är väl möjligheterna i alla fall sämre för de orter som ligger utanför dessa områden.

Får jag i detta sammanhang ställa

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringspolitiken

en fråga som det kanske är för tidigt att komma med. Många företagare har kanske planerat i viss utsträckning, de har tänkt bygga ut eller bygga nytt. Kan dessa företagare få någon förtursrätt under en övergångsperiod?

Möjligheterna för den friställda arbetskraften att få arbete utan att flytta är kostnadsfulla. De kostnader som detta innebär för samhället är som bekant inte små. Om det ifrågasatt förslaget skulle förverkligas betyder det stora svårigheter för många människor, och det skulle vara tråkigt för såväl länet som för människorna i fråga.

Inrikesministern framhåller att det definitiva ställningstagandet ännu inte har skett, eftersom regeringen inte har prövat förslaget om en begränsning av stödområdet. Jag hoppas att denna prövning kommer att bli mycket grundlig och att man då också tar i beaktande den dolda arbetslösheten. Jag har personligen ett intryck av att man hittills inte tagit någon som helst hänsyn till just den saken.

Frågan om stödområdets omfattning är mycket betydelsefull för hela Värmlands län. Detta län har fått vidkännas en befolkningsminskning och har inte kunnat tillgodogöra sig den ökning av skatteunderlaget som är utmärkande för landet i dess helhet. Detta gör att frågan om lokaliseringstödet har lika stort intresse för länet i övrigt som för den region det här närmast gäller. Kommuner och myndigheter, företagare och arbetare kommer säkerligen att med stor uppmärksamhet följa denna fråga. Den allmänna uppfattningen är nog att det bör vara någon mätta på ryckigheten och att man från statsmakternas sida borde ha inväntat ytterligare erfarenheter av lokaliseringspolitiken innan man går att fatta sådana drastiska beslut som det nu är fråga om.

Herr ANDERSSON i Billingsfors (s):

Herr talman! Även jag vill till inrikesministern framföra ett tack för svaret på min interpellation. Det skulle kanske i övrigt vara tillräckligt att hänvisa till vad som redan sagts, eftersom de argument som framförts har gällt även Dalsland, men då jag ensam här i kammaren direkt representerar detta landskap, som i mångt och mycket tycks vara bortglömt — ibland verkar det som om man knappast vet var Dalsland ligger — vill jag ta tillfället i akt för att säga några ord om Dalsland och dess problem.

Två gånger under den senaste tiden har statsmakterna berett oss dalslänningar en verklig glädje och uppmuntran. Första gången var när förre kommunikationsminister Skoglund tog ett verkligt krafttag för att lösa vägfrågan i Dalsland, sedan han besökt oss och funnit i vilket eländigt skick våra vägar befann sig. Alltsedan 1960 har det sålunda blivit en vändning till det bättre när det gäller vägarna, och vi har i detta avseende fått en lösning av våra problem som är jämförbar med vad som gäller för andra landskap.

Jag vill därför passa på att till protokollet anteckna dalslänningarnas tack till förre kommunikationsministern för detta krafttag i vägfrågan, som även bidragit till att skapa en god basorganisation för den utveckling av landskapets näringsliv som vi hoppas skall fortsätta.

Det andra tillfället som jag syftar på är att riksdagen i våras beslutade om att Dalsland skulle tillhöra de stödområden, vilka med hjälp av statliga ekonomiska medel skulle göras attraktiva för industrilokaliseringen. Den glädjen har nu till viss del grumlats av arbetsmarknadsstyrelsen, men vi hoppas att regeringen ger oss glädjen tillbaka, så att vi kan gå framtiden till mötes med samma förhoppningar som vi hyste när beslutet om lokaliseringstödet fattades.

Dalsland har varit ett ganska bortglömt landskap både av statsmakterna och företagarna. Det har verkat som om

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringpolitiken

dessas västliga delar av landet var ett område som kunde betecknas som ingenmansland. Klart är också att vi inte har haft mycket att bjuda på i fråga om god basorganisation och den kulturella service som efterfrågas i lokaliseringssammanhang. Vi har inga stora städer med de attraktiva serviceanordningar människor vill ha. Därför har Dalsland kommit i skymundan i den allmänna koncentrationen.

Det finns som bekant ett uttryck som säger: »Ända något, sa' han som fick se Åmål», och Åmål är ju landskapets enda stad. Men de som varit där vet att det är en liten idyllisk stad. Statsmakterna har dock sedan länge försämrat Åmåls förutsättningar i industriellt avseende. Järnvägsverkstaden, en gång stadens största arbetsplats, har exempelvis etappvis avvecklats av SJ. Den åderlåtning som då skedde har sedan fortsatt, och det har givetvis inverkat menligt på utkomstmöjligheterna, när man inte har kunnat skaffa ersättningsindustrier i stället.

Om man vore skald, kunde man också se på Dalsland ur natursynpunkt, eftersom det är ett vackert landskap. Vi har bl. a. Dalslands kanal, som är en mycket attraktiv turistled och som besöks av stora turistskaror varje år. Även kanalbolaget brottas dock med stora ekonomiska svårigheter. Statsmakterna har givit företaget ett provisoriskt stöd som givit kanalledningen en andhämtningspaus, och jag hoppas att våra naturvårdande myndigheter ser till att den vackra kanalleden kan fortsätta att driva sin verksamhet. Detta är inte bara till fördel för Dalsland, eftersom leden är en turistattraktion av betydelse för hela vårt land.

Men det är givet att vi som bygger och bor i Dalsland inte kan leva på bara en vacker natur och på vackra turistleder. Vår försörjning måste tryggas på annat sätt. Och det kan ske endast genom en industriell utveckling. Med den är det dock nu kient bestämt, och indu-

strilokaliseringen till Dalsland har under en längre tid varit så gott som obefintlig. Vi har inte kunnat konkurrera med de stora industricentra som finns i landskapets närhet och som lockat många människor från Dalsland. Det mest bekymmersamma i det sammanhanget är att de har lockat ut vår ungdom, som vi skall bygga framtiden på. Detta har skapat en viss pessimism hos de ledande kommunalmännen, som inte har sett några möjligheter att få en ändring till stånd.

Genom att vi inte har haft de kulturcentra eller de utbildningsanstalter som människor vill ha, har det inte funnits någonting som lockat folk till Dalsland. Men när statsmakterna nu behandlar gymnasiefrågan, hoppas jag att vi till det läroverk som finns i Åmål också får ett gymnasium. Då kan vi få ett underlag för den kulturella utvecklingen och därmed bli mera attraktiva när det gäller industrilokaliseringen.

Då vi inte har haft någon industrilokalisering, har näringslivet i Dalsland blivit ensidigt. Det är pappersindustrin som har dominerat. Den är emellertid splittrad på ett flertal mindre enheter, som inte har kunnat konkurrera om arbetskraften. Detta har medfört att företagen har blivit typiska låglöneföretag, med de olägenheter detta fört med sig.

Vad jag här anfört kan man säga är bakgrunden. Sedan kom riksdagsbeslutet att Dalsland skulle inordnas i stöd-områdena för statlig ekonomisk lokalisering, och det gav hopp om utveckling. Vi började åter tro på framtiden, och kommunalmännen började planera för en expansion. En del företag började faktiskt också söka sig till Dalslands regioner. Men ingen glädje varar beständigt. Efter bara fyra och en halv månader var arbetsmarknadsstyrelsen färdig att dämpa ned optimismen. Då sade man i verket att omställningsproblemen i Dalsland var övervunna och att arbetskraftssituationen var sådan att

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringpolitiken

inget stöd i fortsättningen borde utgå till landskapet.

Man förstår nu att vad som gjorde att Dalsland redan från början kom med i bilden när detta stöd skulle lämnas var den situation som uppstod då sulfutfabriken i köpingen Bengtsfors lades ned. Vi hade där energiska kommunalmän, som drog myndigheternas blickar till Dalsland. Nu har glädjande nog arbetskraftssituationen i Bengtsfors åtminstone för tillfället lösts på ett godtagbart sätt. Vips är då arbetsmarknadsstyrelsen framme och anser att när arbetskraftssituationen i Bengtsfors är klarad finns det inga problem för Dalsland.

Upplysningsvis kan jag säga att vi har bl. a. ytterligare tre kommunblockcentra att visa upp. Enligt beslutet skall man ju i första hand satsa på kommunblockcentra för att där skapa medelpunkter för områden som kan blomstra och utvecklas. Låt mig ta ett alldeles färskt exempel, som belyser ihålligheten i påståendet om jämvikt i arbetskraftsläget.

I södra delen av landskapet har vi ett samhälle som heter Högsäter. En industri som tillverkar delar åt Volvo har lokaliserats dit. I första omgången skulle man ha 25 man anställda, men den slutliga styrkan skall vara 50. Först ville emellertid länsarbetsnämnden veta om det verkligen fanns arbetskraft i området att tillgå. Kommunalmännen gjorde då en undersökning och fick inte mindre än 298 ansökningar. Av dessa skulle endast 25 anställas till en början och 25 senare. Vi har där en arbetskraftsreserv på ungefär 250 man som väntar på ny sysselsättning. Sedan kan man komma och tala om att det finns jämvikt! Som jag sade tidigare har man endast stirrat sig blind på den situation som råder i Bengtsfors för närvarande.

Jag kan vidare meddela att av de 298 anmälda var 150 jordbrukare som ville ha ny sysselsättning. Deras jordbruk var för små, och de kan inte försörja sig på dem i dagens läge. Endast ett

femtio-tal av dessa anmälda har för närvarande sysselsättning på andra ställen längre eller kortare tid på året.

Industrier kom naturligtvis dit, eftersom arbetskraftstillgången var god. Jag behöver väl inte tillägga att kommunalmännen i Högsäter är glada i dag för denna utveckling.

Inrikesministern säger i svaret att uppgifter rörande utvecklingstendenserna i de aktuella områdena finns tillgängliga hos både arbetsmarknadsstyrelsen och inrikesdepartementet. Man måste nog konstatera att dessa uppgifter inte är riktigt med sanningen överensstämmande, om man av dem kan dra slutsatsen att arbetskraftsläget är i jämvikt för Dalslands vidkommande.

Jag hoppas att de remissvar som nu kommer från länsstyrelserna och som jag förmodar även från planeringsråden skall ge en korrekt bild av situationen. Vi måste ha en ytterligare lokalisering för att det inte skall bli en avtappning av främst den uppväxande ungdomen. Vi måste ha ett differentierat näringsliv, och det måste vara statens skyldighet att se till att även ett litet landskap därborta vid norska gränsen får möjligheter att vidareutvecklas och att de som där bygger och bor kan få del av den utveckling som pågår.

Detta stöd är ju beslutat som ett försöksobjekt på fem år enligt propositionen, och jag hoppas att det inte rubbas under den tid som man här har fastställt. För de objekt som man anser inte bör ha stöd kan man avslå ansökningarna. Därmed styr man utvecklingen som man önskar trots att stödet finns kvar. Jag anser att man inte bör lämna stöd generellt till alla som söker, ty det finns nog de som söker men som ändå inte behöver ha det.

Slutmålet bör väl vara att vi får ett sådant näringsliv i vårt land att välfärden blir så jämnt fördelad som möjligt och att vi kan erbjuda alla medborgare, var de än bor i vårt land, den valfrihet som vi arbetar på att förverkliga.

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringpolitiken

I denna utveckling anser jag att lokaliseringpolitiken är ett mycket viktigt instrument, kanske det allra viktigaste. Därför motser jag med spännt intresse det besked inrikesministern lovade i statsverkspropositionen. Och jag hoppas att detta besked blir sådant att den utveckling som nu påbörjats kan fortsätta för Dalslands vidkommande.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min fråga.

Det mesta av vad som just nu är att säga i denna fråga kan kanske redan tyckas vara sagt. Vi får så småningom tillfälle att ta del av de remissyttranden, som avlämnas och av de förslag som framläggs i statsverkspropositionen vid nyåret.

Men jag vill ändå med några ord beröra denna fråga, som jag tycker att arbetsmarknadsstyrelsen hade kunnat handlägga mera smidigt. Man hade nämligen kunnat ta kontakt med länsmyndigheterna i de berörda områdena innan man skickade en skrivelse till regeringen, där man anför »att den punkt börjar nås där ytterligare lokaliseringstöd ej kan lämnas för ifrågavarande områden utan risk för arbetskraftsbrist».

Av de anföranden som hållits har framgått att detta knappast kan vara en riktig bedömning. Om man hade tagit kontakt med länsmyndigheterna hade man därför kunnat undgå åstadkomma den oro som nu uppstått i de berörda bygderna och som, enligt vad som framgått av de interpellationer och enkla frågor vilka har ställts, är mycket stor.

Det har anförts olika argument i denna fråga. Jag vill framhålla, att man inom de områden det gäller inte för närvarande har de personella, ekonomiska eller organisatoriska resurser som fordras för att tillhandahålla en god service,

och det kan bli ännu svårare att göra detta.

Man kan som exempel ta upp behovet av lasarett i norra Bohuslän och även i Dalsland. Det måste betyda oerhört mycket att vi har lasarettet i Strömstad placerat just på denna plats, eftersom trafiken är mycket stor på E 6 och det tyvärr därför också inträffar många trafikolyckor. Om man blir tvungen att forsla dem som råkat ut för olyckshändelser i norra länsdelen till Uddevalla, kan detta betyda att man får svårare att hjälpa de skadade. Jag kunde som exempel även ha nämnt ett annat lasarett, nämligen lasarettet i Lysekil.

Vi har vidare kunnat konstatera att servicen i övrigt blivit sämre. Detta gäller trafiken på Bohusbanan, som har försämrats genom tågindragningar, införande av byte från tåg till buss o. s. v. Allt tyder som sagt på att man inom dessa områden inte kan tillhandahålla den service som är önskvärd.

Inrikesministern är känd för att vara en erfaren kommunalman, och han förstår alldeles säkert att om tre kommunblock som för närvarande har tillsammans cirka 31 000 invånare och som under de senaste 20 åren förlorat drygt 7 000 människor, måste brottas med svårigheter av skilda slag. Om jag därtill nämner att i en kommun enligt vad denna har redovisat för mig nära 25 procent av befolkningen befinner sig i pensionsåldern, måste det — det förstår var och en som sysslat med kommunalfrågor — uppstå svårigheter. Det är också detta som har föranlett oss från de berörda områdena att söka göra klart att det finns behov av lokaliseringstöd också framdeles.

Man har idag tagit upp den principiella frågan om vi skall nöja oss med en balans på arbetsmarknaden eller om vi skall fortsätta att lämna stöd i syfte att ge bygderna möjligheter att få ett differentierat näringsliv och att lägga grunden för en stabiliserad befolkningsmässig och ekonomisk utveckling.

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringpolitiken

Situationen är den i de berörda områdena att det inte räcker att hålla dem som bor i dessa bygder med arbete om man skall »restaurera» bygderna. Man frågar sig då hur man skall gå tillväga. Det föreligger naturligtvis ett behov av att få yngre människor att flytta in i dessa områden. Varifrån skall man då ta dessa? Jag skall inte fördjupa mig i detta, men situationen är sådan att man har det trångt inom åtskilliga områden, bl. a. i Göteborg. Det är inte otänkbart, tvärtom mycket troligt, att det finns många såväl enskilda personer som företag vilka skulle vilja flytta från dessa trånga områden.

Jag skall inte gå närmare in på denna fråga av den anledningen att det, som sagt, redan har framförts så många argument i diskussionen och med hänsyn till löftet om att frågan kommer att tas upp på nytt, varvid vi får tillfälle att ta del av de förslag som framläggs från regeringens sida.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! När jag har begärt ordet i denna interpellationsdebatt, vars tillkomst jag inte bidragit till, är det egentligen bara för att foga en enda synpunkt till de många som har anförts.

Förespråkarna för ett fortsatt lokaliseringstöd till Bohuslän har i huvudsak stött sig på landskapets relativt svaga prognos för den närmaste framtiden, väl dokumenterad i beräkningar om minskande folkmängd och annat. Jag har ingen invändning att göra mot de beräkningarna eller den prognosen eller de motiveringarna men vill peka på att man väl också kan anföra landskapets enligt min mening mycket goda prognos på längre sikt som ett gott skäl för fortsatt lokaliseringstöd.

Det är ju inte meningen med lokaliseringpolitiken att de objekt vi satsar på och de bygder, som drar fördel av objektet, för all framtid skall vara i behov av hjälp utifrån. Avsikten är att lokaliseringstödet skall bli en hjälp till själv-

hjälp, och enligt min mening är Bohuslän — även landskapets norra hälft — i detta hänseende väl värt att satsa på.

Bohuslän ligger mellan två av norra Europas mest expansiva regioner — göteborgsområdet i söder och osloområdet i norr. Det är väl ingen som på allvar tror, att en av naturen egentligen rikt gynnad kustremsa mellan de två regionerna i längden skulle förbli en glesbygd, en avfolkningsbygd, ett eftersatt område. Kriser och besvärligheter, som här redan nämnts, har gjort att Bohuslän under en ganska lång tid haft det besvärligt, men på sikt måste utvecklingen rimligen vända. Om vi då under tiden så att säga låter landskapet gå ned, låter folkmängden sjunka, låter servicenivån försämrats, så riskerar vi att många av de investeringar, som redan är gjorda, inte får det värde de skulle ha, att den en gång med all sannolikhet kommande utvecklingen blir svårare än den skulle behöva vara, om vi höll landskapet vid liv på det sätt som det i och för sig finns förutsättningar för redan nu.

Detta är, herr talman, det väsentligaste skälet till att även jag gärna vill vädja till inrikesministern att tänka både en och två gånger innan arbetsmarknadsstyrelsens propå om indragning av lokaliseringstödet till Bohuslän leder till någon konkret åtgärd.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Anledningen till att jag går in i denna interpellationsdebatt är att jag som ledamot av planeringsrådet i Älvsborgs län haft goda möjligheter att följa lokaliseringpolitiken inom Dalsland. — Kanske jag först en passant bör verifiera uppgiften att planeringsråden får möjlighet att yttra sig över ärendet.

Jag vill gärna även bekräfta att lokaliseringpolitiken haft utomordentligt goda verkningar på Dal. Kanhända är det svårt att siffermässigt uttrycka saken. Man har använt investeringsfon-

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringsspolitiken

der för att kunna övergå till kontinuerlig drift, man har vidtagit vissa stödåtgärder innan den senaste lokaliseringsspolitiken infördes, man har sedan givit lokaliseringssstöd åt företag. Härtill kommer att det hos länsstyrelsen ligger ansökningar. Skulle dessa komma att bifallas, lär de tillsammans med övriga åtgärder betyda en nysysselsättning av cirka 900 personer. Men detta är bara de direkta verkningarna. Sedan kommer de indirekta verkningarna genom att servicepersonal anställs då industrier etableras eller utvidgas.

Å andra sidan får man ta hänsyn till att företag också upphör. Det mest bekanta exemplet är Bengtsfors, och en av de mest lyckade lokaliseringssåtgärderna avsåg ju att ge ersättning för den industri som lades ned i Bengtsfors. Vidare kommer vissa andra företag att försvinna och de friställda att sugas upp av nya företag.

Det är ganska svårt att göra beräkningar härvidlag. Jag tror mig emellertid våga säga att planeringsrådet kommer att göra ett försök att räkna fram den egentliga nyanställningseffekten, nettoeffekten. Kanhända rör det sig om 600—700 personer. Denna utveckling tycker jag är mycket glädjande, och jag vill gärna begagna tillfället att uttrycka den glädje som vi inom länet känner och ge en eloge åt alla de myndigheter som handlagt frågan; inte minst gäller detta länsarbetsdirektören och hans medarbetare.

Denna framgångsrika lokalisering gör att man i fortsättningen får gå fram med en viss varsamhet. Men å andra sidan finns det faktorer som talar mot att man bryter ut Dalsland ur norra stödområdet. Jag vill framför allt peka på två.

Den ena är att det antagligen finns en dold arbetslöshet inom området. De stickprovsundersökningar som gjorts vittnar om detta. Men nu skall det sättas i gång en ordentlig arbetskraftsutredning för Dalsland. Den skall försöka

kartlägga hela situationen, och man skall ta upp inte bara antalet ansökningar utan även åldersfördelningen, tidigare sysselsättning o. s. v. Denna undersökning håller man för närvarande på att planera; resonemang skall inom den närmaste tiden tas med kommunblocken. Tyvärr kan den inte avslutas innan länsstyrelse och planeringsråd avger sitt yttrande över arbetsmarknadsstyrelsens framställning — den lär inte kunna bli färdig förrän i slutet av nästa vår. Jag tycker, herr talman, att klokheden bjuder att denna utredning får slutföras innan åtgärder av det slag, som arbetsmarknadsstyrelsen har förordat, vidtages. Man får då en helt annan grund att stå på i sina bedömningar än man för närvarande har.

Den andra omständigheten som talar mot arbetsmarknadsstyrelsens förslag är att förhållandena är så olika i olika delar av landskapet.

Går man igenom landskapet kommunblock för kommunblock — något som jag självfallet inte skall göra här i kammaren — kommer man till det resultatet, att man inte heller kan plocka ut något enstaka kommunblock och säga att där är sysselsättningsbalansen så god att stödet kan upphävas i den form vari det för närvarande utgår. Man kan exempelvis peka på att inom Ämål-Tössbo-blocket har man besvärligheter beträffande den kvinnliga arbetskraften. Där finns ett stort överskott på kvinnlig arbetskraft. På grund av att SJ:s verkstad i Ämål inte nyanställer folk behöver man ökade sysselsättningsmöjligheter för män. Företag i Ämål har erhållit lokaliseringssstöd, flera kommer att få det så vitt jag förstår, men ändå har man svårigheter där.

Beträffande den motsatta delen av Dalsland, Färgelanda-blocket, har redan herr Berndtsson fastslagit vilken utomordentligt låg skattekraft som kännetecknar detta område. Men där har den kvinnliga arbetskraften i allmänhet inga problem att få sysselsättning. Däremot

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringspolitiken

har den manliga arbetskraften svårigheter.

Jag skulle kunna fortsätta att illustrera vad jag har sagt genom att ta upp ort för ort. Jag vill nu emellertid bara särskilt nämna en ort, närmast i anslutning till det resonemang herr Mattsson förde beträffande lasaretten i Strömstad och Lysekil.

En tidning här i Stockholm har ironiserat över att lokaliseringsstöd utgått till en industri i Bäckeфорs. Och om man bara har sett befolkningssiffrorna, så förstår jag att man tyckt sig ha anledning att ironisera. Men nu är det så att Bäckeфорs är en serviceort för ett betydande område. Där ligger ett lasarett — man må resonera om huruvida det är rätt lokaliserat eller inte; ligger där det ligger. För att kunna få kvinnlig arbetskraft till lasarettet behöver man där skapa arbetstillfällen för manlig arbetskraft.

Inrikesministern har karakteriserat denna verksamhet som en försöksverksamhet. Jag har kommit till den slutsatsen att denna försöksverksamhet bör fortsätta — omställningsproblemen har ännu inte övervunnits. Jag är medveten om att även om Dalsland och övriga berörda områden skulle flyttas ur norra lokaliseringsområdet, så finns det möjligheter till lokaliseringar. Men när det fattades beslut om den nuvarande lokalisering given var utgångspunkten att så länge omställningsproblemen fanns kvar, så länge skulle detta speciella lokaliseringsstöd utgå. Enligt min bedömning har man inte övervunnit omställningsproblemen ännu, och följaktligen bör detta område enligt min mening ingå i norra stödområdet.

I likhet med herr Carlshamre hoppas jag att inrikesministern skall tänka över detta två gånger. Herr talman! Min förhoppning sträcker sig ännu något litet längre. Jag hoppas nämligen att inrikesministern skall komma till samma slutsats som jag har gjort.

Herr ESKELE (s):

Herr talman! När gränserna för det norra stödområdet fastställdes, d. v. s. vid antagandet av propositionen om den aktiva lokaliseringspolitiken, var jag litet ängslig för att de skulle fastläggas alltför hårt. Jag motionerade om att Kungl. Maj:t skulle få tillfälle att fortlopande pröva detta för att resultatet av de samlade samhälleliga åtgärder som sattes in skulle bli så gott som möjligt.

Det var ett gott grepp att bilda ett sammanhängande område, eftersom det fanns naturliga förutsättningar för det i denna del av landet.

Det är självklart att en aktiv lokaliseringspolitik, om den får den verkan vi har räknat med att den skall få, kräver omprövningar då och då. Jag tror att vi med fullt förtroende kan överlämna den prövning som nu skall göras beträffande södra delen av det norra stödområdet i inrikesministerns hand, men jag skulle vilja hemställa att inrikesministern vid denna prövning undersöker inte bara vad som har hänt inom de delar av länet som ligger inom stödområdet utan också vad som har hänt inom de delar som ligger i gränslandet utanför stödområdet. Det kan även finnas anledning att ompröva gränserna. Jag är förvissad om att stödet inte är begränsat till själva stödområdet, men eftersom man där har alldeles speciella förutsättningar att planera mera långsiktigt, så är det värdefullt om en omprövning inte göres alltför brådstörtat men heller inte alltför ensidigt.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag har lyssnat mycket noga till de sakliga och i vissa stycken lyriska anföranden som hållits i denna debatt. Till vad som sagts i de lyriska avsnitten ansluter jag mig helt. Jag reste i somras från Strömstad ned över Dalsland och Värmland och fann natu-

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringspolitiken

rens skönhet. Andra har beskrivit den i vackrare ord än kanske herr Andersson i Billingsfors och jag förmår åstadkomma, men det gör ju inte området mindre skönt.

De sakliga delarna av anförandena stärker den uppfattning som vi kom till när vi prövade frågan om stödområdets omfattning, nämligen att det var riktigt att införliva norra Bohuslän och Dalsland med norra stödområdet. Jag vill erinra om att stödområdet tidigare — när vi använde investeringsfondmedlen och därvid i huvudsak de medel som arbetsmarknadsstyrelsen disponerade för byggande av industrilokaler som beredskapsarbete — var så avgränsat, att det inte innefattade de nu aktuella områdena.

Jag är helt medveten om den utveckling som pågått och som förutsetts i prognoserna. Jag skall inte gå in i någon polemik utan vill bara göra en reflexion. Vart har alla de personer tagit vägen som lämnat jordbruket och annan verksamhet i norra Bohuslän och delvis även i Dalsland? Jag vågar mig på gissningen, att de sökt sig till det växande näringslivet i uddevalla- och göteborgsregionerna. I detta område råder fortfarande en betydande brist på arbetskraft. Det märkliga är att man på 10 å 15 mils avstånd från de regioner som nu beskrives som relativt nödlidande har brist på arbetskraft — i göteborgsregionen uppgår behovet av arbetskraft till ungefärligen 5 000 man.

Nu menar jag inte att den i och för sig bästa lösningen är att arbetskraften flyttar ner till dessa områden. Man borde ju också ha anledning att räkna med att företagen flyttar ut från det »heta» området till de perifera delarna där arbetskraft finns. Detta har också skett. Jag vet att många under flera år försökt få Volvo att flytta ut en del av sina industrier. Inom Volvo har man vid något tillfälle — det var i ett något annat sammanhang än detta — om principerna för sin lokalisering sagt, att

man kan tänka sig att lägga egna företag och filialer inom en region som har en radie på högst 30 mil. Det innebär att t. ex. Arvika och Bengtsfors skulle rymmas inom den regionen. Jag skall inte sia om morgondagen, men jag anser att en sådan lokalisering inte är otänkbar.

Detta bör ju betyda att även andra företag kan komma att söka sig ut. Jag vill erinra om att ett ganska betydande företag håller på att växa upp i Strömstad. Det företaget har snart 500 anställda, om jag inte missminner mig. Jag vet efter ett samtal, som jag hade med företagets ledare i somras, att företaget har vissa svårigheter att få arbetskraft. Det är naturligtvis ett problem som företaget måste försöka klara. En av de ledande männen i företaget ställde sina förhoppningar till att man skulle kunna flytta norrländsk arbetskraft ner till strömstadsregionen. Han uppgav att man hade för avsikt att arrendera vissa sjöar som är lämpliga för sportfiske, ty man visste att norrlänningarna var intresserade av fiske. Man ansåg även att man i strömstads-trakten kunde erbjuda en natur som i långa stycken var lik Norrlands. Jag skall inte gå i god för dessa uppgifter, utan jag refererar bara det samtal jag hade.

Det jag nu nämnt är i och för sig inte märkvärdigt och förtar inte intrycket av de argument ni fört fram. Men det ger ändå något av en överblicksbild av de problem som vi plötsligt kan ställas inför i anslutning till lokaliseringspolitiken.

Jag skulle vilja påminna om att vi får anledning att debattera dessa frågor på nytt när vi fått in remissyttrandena från länsorganen, sedan vi fått en bättre och mera omfattande kartläggning av situationen och sedan vi fattat beslut i en del aktuella ärenden. Jag vill erinra om att arbetsmarknadsstyrelsen den 19 november fattade beslut om fem lokaliseringar till norra Bohus-

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringpolitiken

län och Dalsland. Ytterligare ärenden ligger under prövning, och riksdagen kommer att få ta ställning till den principiella frågan om man bör avskära vissa delar från stödområdet för att därmed möjliggöra en aktivisering i de kvarvarande områdena.

Därmed kommer jag in på det som jag ändå måste beteckna som kärnfrågan i sammanhanget, nämligen frågan om avvägningen mellan skilda områden i vårt land. Vi kan inte bortse från att de norra landsdelarna har det utomordentligt besvärligt; trots att utflyttningen i fjol uppgick till inte mindre än 20 000 personer och hittills i år uppgår till omkring 16 000 — jag skulle tro att siffran kommer upp till omkring 20 000 även i år — har vi i Västerbotten och Norrbotten ungefär 10 000 arbetslösa.

Då ställer man sig naturligtvis frågan: Hur förhåller sig dessa områden till andra områden utanför och inom stödområdet? Och hur förhåller sig stödområdet till andra områden som ligger utanför detta? I det sammanhanget vill jag erinra om att i det Näs-lundska betänkandet om lokaliseringpolitiken framfördes tanken att man dels skulle ha utvecklingsområden, dels stödområden. Utvecklingsområden skulle alltså vara de områden där problemen var mest akuta och där det var nödvändigt med insatser i form av bidrag och lån i särskild ordning. Dessutom framfördes tanken på att utpeka vissa områden som stödområden. Där skulle insatser av inte så långtgående karaktär komma i fråga. Det skulle gälla områden där man kunde säga att det var brist på differentierat näringsliv, undersysselsättning för vissa grupper och där det saknades arbetsmöjligheter i önskad omfattning för kvinnlig arbetskraft o. s. v. Jag påminner om att detta gällde betydande områden av södra och östra delarna av vårt land, såsom Öland och Gotland, en del av Kalmar län i övrigt och en del av Östergötland, nämligen

gen kindaområdet nedanför Linköping o. s. v.

Vi gick en annan väg därför att vi sade oss att lokaliseringpolitiken måste avse hela landet. Vi kan och vi måste räkna med att det på skilda håll plötsligt kan inträffa någonting i stil med vad som hänt i Oskarshamn, i Valdemarsvik och på andra platser. I sådana fall är det nödvändigt att omedelbart göra insatser av lokaliseringpolitisk natur.

Men vi har också anledning att ägna uppmärksamhet åt planeringsfrågorna i länen. Vi förväntar oss att planeringsråden gör ett arbete som innebär att man så skyndsamt som möjligt kan få fram en översiktsplan över varje läns situation och med angivande av eventuella områden där det finns brist på differentierat näringsliv, undersysselsättning för vissa grupper, svårigheter att bereda kvinnlig arbetskraft god sysselsättning och där en del av den kvinnliga arbetskraften kan betraktas som lokalt bunden med hänsyn till männens sysselsättning.

Vi har på den punkten uppfattningen att lokaliseringpolitiska insatser skall kunna göras också inom sådana områden som alltså ligger utanför egentliga stödområden. Jag skulle tro att vi för närvarande handlägger sex eller åtta ärenden som berör lokaliseringar utanför stödområden — då inte bara i omedelbar närhet av själva gränsen till stödområde. Det gäller lokaliseringar i Skaraborgs län, Stockholms län och även andra län. Vi ser mycket allvarligt på dessa ärenden och utesluter inte en mycket noggrann prövning av desamma. Det är möjligt att man kan använda sig inte av bidrag men kanske av lokaliseringslån — jag säger *kanske* då vi inte slutgiltigt har prövat dessa ärenden.

Jag finner det mycket angeläget att framhålla dessa synpunkter mot bakgrunden av den principiella debatt som herr Berndtsson dragit upp. Den är mycket intressant i vad den avser vil-

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringpolitiken

ken uppgift lokaliseringpolitiken skall ha. Gäller det endast, frågar herr Berndtsson i sin interpellation, att nå balans på arbetsmarknaden? Är det inte också fråga om att först bygga ut de näringsgeografiska regionerna på sådant sätt att de blir funktionsdugliga i modern mening? Jag har i interpellationssvaret klart anslutit mig till den sistnämnda meningen. Men jag har å andra sidan också sagt att det här gäller frågan om medlen för att nå de mål man eftersträvar. Vidare måste man göra en avvägning i tid och rum med hänsyn till det aktuella läget i skilda delar av landet.

Jag förmenar att så länge som vi har utomordentliga svårigheter i vissa delar av landet med arbetslöshet och med en klart hotande utveckling i fråga om underlaget för betydande servicenärningar måste vi mer och mer koncentrera vår uppmärksamhet på dessa områden för att påskynda stödåtgärder.

Det är betecknande, såsom framgick av den redovisning jag hade tillfälle att lämna i första kammaren på en direkt fråga, att av de lokaliseringsbidrag som utgått har endast 8 procent gått till Norrbotten. Och varför det? Jo, det beror på att vi inte kunnat påverka företag till en lokalisering i Norrbotten i den utsträckning som varit önskvärd.

Nu använder vi oss av investeringsfondmedel för att på den vägen söka få till stånd en företagslokalisering till Norrbotten. Detta håller på att i någon mån lyckas. Jag har velat anföra detta för att visa att man inte kan underlåta att ordentligt diskutera frågan om att överväga en begränsning av stödområdets omfattning för att nå effekt i de områden där problemen är mest akuta. Vi tycker att det är riktigt att denna fråga föreläggs riksdagen. Vi vill därför att arbetsmarknadsstyrelsens framställning skall behandlas på det sätt som jag här redovisat.

Att många uppfattar detta såsom en så stor nyhet har förvånat mig litet.

Den principiella frågan försökte jag att uppehålla mig vid i ett tal i Gävle i samband med den s. k. Norrlandsmässan. Jag framhöll att det kan finnas anledning att överväga detta problem ur principiell synpunkt utan att därför utpeka något speciellt område.

Jag vill ta upp ytterligare en fråga, som jag anser vara utomordentligt viktig, nämligen frågan om differentiering av stödet med hänsyn till lokaliseringens angelägenhet och — om jag får uttrycka det så — orternas svårighetsgrad för lokalisering. Jag har den uppfattningen att man bör kunna diskutera en lägre bidragsprocent, om vi lokaliserar ett företag till Sundsvall eller Umeå. Jag skall inte ange någon exakt siffra, men låt oss säga 20 procent, ty ungefär efter den principen har vi arbetat under senaste tiden. Man kan tänka sig 35 procent när man kommer litet längre inåt landet, och man bör kunna gå upp till 50 procent i de mest svårlokaliserade områdena. Jag tror att det är nödvändigt att arbeta med ett instrument som inte är alltför låst utan som medger möjlighet till en påverkan. Vi kan inte och har inte begärt att få tvinga företagen i deras lokaliseringsval. Men vi anser att vi med stödets utformning i någon mån bör kunna få tillfälle att påverka dem.

Detta är ett par principiella frågor, som jag anser att det kan finnas anledning att återkomma till. Jag skulle, herr talman, vilja säga att den lilla pessimism, som jag ändå utläser ur en del av de här framförda anförandena, i någon mån är obefogad. Man säger att glädjen förbytts i en stämning som i dag återger något annat. Glädjen bestod i orternas inlemmande i stödområdet, men tanken på en eventuell avgränsning av stödområdena har medfört bekymmer.

Ja, detta är en fråga som vi får diskutera i vår, ty den är inte närmast förestående. Men vad jag vill peka på är att det måste vara kommunalmännens uppgifter också i kommuner som ligger

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringpolitiken

utanför stödområdena och som nu är aktuella att försöka bygga upp en god samhällsservice, att se till att man har en god markberedskap för industribyggen, för bostadsbyggande o. s. v. Det är själva attraktionen i den kommunala servicen som är av betydelse. Hur skulle annars andra kommuner som ligger utanför stödområdena kunna få företag lokaliserade till sig? Den största lokaliseringen sker ändå utanför stödområdena, det skall vi ha klart för oss. Därför menar jag att en kommunalman ändå alltid måste se optimistiskt på sin ort och sin kommuns möjligheter. Han måste också planera med hänsyn därtill.

Herr Carlshamre sade att det ändå är fråga om hjälp till självhjälp. Ja, det är riktigt att lokaliseringstödet måste vara en hjälp till självhjälp. Det gäller att i områden som haft en besvärlig utveckling försöka få i gång en verksamhet, att ge en skjuts framåt. Det är det de lokaliseringpolitiska insatserna skall göra. Sedan skall det bli en — om jag får uttrycka det så — mera självbärande verksamhet. Jag delar helt herr Carlshamres uppfattning att de trakter, som ligger mellan två så attraktiva områden som göteborgsregionen och oslo-regionen, bör ha alla förutsättningar för framtiden att gå en hygglig utveckling till mötes. Vi skall hjälpa dem, och vi får väl gemensamt försöka göra en bedömning av när vi kan anse att starten varit så god att det hela går av egen kraft. Det är denna fråga som vi egentligen skall försöka att bedöma från principiella utgångspunkter. Lokaliseringpolitiken och framför allt stödformerna är i och för sig ingenting som vi vill bevara eller konservera. Var och en skulle väl känna tillfredsställelse den dag vi kan bli av med dem, därför att då räknar vi med att kunna bedöma situationen så att lokaliseringpolitiken blivit obehövlig. Att nå dit är vår uppgift.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Att jag vid denna tidpunkt vågar utöka den härskara av vittnen, som inrikesministern är omgiven av under denna diskussion, beror på att detta är en för oss alla i de berörda områdena mycket intrikat och aktuell angelägenhet, som vi har behov av att få tala ut om. Jag tror att vi alla med stor tillfredsställelse har hört vad inrikesministern har sagt speciellt i sitt senaste anförande och att detta på många viktiga punkter har hjälpt till att klargöra läget för det vi med förenade krafter försöker att få fram. Att man vidtar ändringar i fråga om såväl områden som principer efter de rön som erfarenheten ger är naturligt, eftersom detta är en försöksverksamhet och skall vara en sådan intill dess att vi får en klar bild av vad vi definitivt skall göra.

I anslutning till vad inrikesministern här sade skulle jag vilja göra några få kommentarer i fråga om två punkter. När inrikesministern inbjuder kommunerna att ordna kommunal service, tror jag att inrikesministern liksom regeringen i övrigt på den punkten kan vara ganska lugn. Om kommunerna får något så när fria händer att utföra vad de önskar och har resurser till, tror jag att man kan gå i god för att denna service kommer att bli tillfredsställande och att den kommer att räcka för den lokalisering vi här diskuterar.

Men om vi går i god för detta, på vår sida om rampen, vore det roligt om inrikesministern kunde gå i god för att det inte blir alltför svåra hinder från hans egen sida av rampen. Det är denna risk vi, inte minst från landstingens sida, anser vara mest aktuell och överhängande just nu. Man kan ändå diskutera om det är riktigt att i den allmänna lokaliseringdebatten dra in frågan om lokaliseringen till övre Norrland. Erfarenheten där har — får man säga — givit så klara bevis för att vi står

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringspolitiken

inför speciella problem, att vi får ta itu med dem utifrån nya utgångspunkter. Utan att här på något sätt dra in den statliga industriella verksamheten i Norrbotten, som vi nu under många år har diskuterat, måste man ändå säga att resultatet inte har varit riktigt bra. Det torde t. o. m. inrikesministern kunna vidgå. Därför tror jag att vi skall utreda och debattera den frågan för sig och inte ta in den här, där vi nu diskuterar lokaliseringsproblemen för centrala delar av landet, där svårighetsgraden dess bättre inte är på långa vägar så stor.

Denna gradering av bidragen — 20 procent till orter vid kusten, 35 procent till orter längre inåt landet och 50 procent till dem som ligger allra längst upp i norr — den kan naturligtvis diskuteras, men förutsättningen är naturligtvis att den som funderar på en sådan lokalisering verkligen är på det klara med att dessa 15 respektive 30 procent mera, som man får längst upp i obygden, kanske ändå inte är avgörande för möjligheterna att förrenta företagen på platsen. Dessa pengar får inte användas så att de förleder mindre erfarna människor att göra lokaliseringsexperiment, som blir mycket svåra att ro i land och som kan sluta med tragedier både för den ena och den andra parten.

När man sedan — och det var dessa två punkter jag ville beröra litet utförligare — kommer till lokaliseringsområdenas omfattning, tycker jag att man i princip måste ansluta sig till inrikesministerns resonemang, då han säger att om ett stödområde inom en ganska kort tid blir så över hövan bönhört att där icke rimligen finns utrymme för nya lokaliseringar, är det ganska självklart att man då inte skall inta en restriktiv hållning. Jag utgår dock ifrån att de planeringsråd som har inrättats och som vi nu hört vittnesbörd om kommer att tillse att inrikesministern inte behöver ta några sådana risker. Det är självklart att man i sådana

fall kommer med förslag på andra och lämpligare orter, och jag ansluter mig till tanken att en annan ort — gärna inom samma län — som ligger utanför området men som råkat i svårigheter då bör kunna komma i fråga.

Jag tror att vi i vårt län har konkreta fall där risken för detta är överhängande. Jag ber herr statsrådet göra tankeexperimentet att ett statligt verk drar in verksamheten på en plats, där man sysselsätter 50 à 100 personer. Låt denna plats ligga utanför stödområdet. Nog ligger det då nära till hands att tänka sig att en ort, som kanske har tillgång till bostäder och i övrigt är försedd med all rimlig service, då borde komma i en prioriterad ställning när det gäller att tillgodoses vid sådana företagsprojekt som kan bli aktuella. Här tycker jag att beredvillighet och hänsyn till lokala behov skall vara ledstjärnor. Att låsa sig fast i geografiska eller andra en gång uppdragna riktlinjer kan inte vara riktigt, vilket jag hoppas vi är helt överens om.

Den andra mera principiella frågan jag ville beröra, och som ligger i omedelbar anslutning till dagens discussionsämne, gäller spørsmålet om när arbetsmarknadsstyrelsen eller länsstyrelserna kan vara säkra på att en del av ett lokaliseringsområde — det må gälla Bohuslän, Dalsland eller södra Värmland — är fulltecknat och det är dags att hissa sådana signaler som arbetsmarknadsstyrelsen har gjort i detta fall.

Jag känner mig inte övertygad, jag måste medge detta, om att arbetsmarknadsstyrelsens statistik på denna punkt är helt tillförlitlig. Jag tror man vågar säga att vi, som känner till en sådan bygd ute i provinsen som det här är fråga om, vet att det just i den trakten som blivit utsatt finns en tröghet i själva flyttningsrörelserna, som gör att vi säkerligen har kvar en ganska betydande dold undersysselsättning, vilket är ett av skälen till att man då skall söka få en lokalisering dit.

Det andra skälet — som inrikesmi-

Svar på interpellationer och fråga ang. lokaliseringpolitiken

nistern här sade — är värdet av att förebygga ytterligare anhopning av företag i centra, som inte längre kan ta hand om dem och där bristen på arbetskraft är så stor som den vi fick exemplifierad från göteborgsområdet.

Jag tror det är viktigt att ha klart för sig att det i denna stund inte minst i de delar av landet — jag känner bäst till förhållandena i mitt eget län, Värmlands — som ligger inom stödområdet finns trakter, där man veterligen har undersysselsättning. Men jag är övertygad om att den icke kan avspeglas i arbetsmarknadsstyrelsens statistik därför att ingen av dessa människor någonsin har anmält sig hos en arbetsförmedling för att få arbete. Inte minst beträffande den kvinnliga arbetskraften i sådana trakter råder det undersysselsättning. Därför har man där möjlighet att ta emot speciellt lätt industri.

Jag tycker att det ur denna synpunkt är litet skrämmande att arbetsmarknadsstyrelsen haft så förfärligt bråttom. Man frågar sig nog om man, trots att arbetsmarknadsstyrelsens framställning varit ute på remiss, kan känna sig alldeles spiksäker på att det nu råder sådan balans mellan tillgång på arbetskraft och sysselsättning, som vi vill ha. Jag är inte säker på det. Därför vill jag uttala den bestämda förhoppningen att arbetsmarknadsstyrelsen efter denna debatt går fram betydligt försiktigare än dess ingrepp hittills vittnar om. Det är ändå en ganska allvarlig sak att på sätt som skett väcka oro i så pass stora delar av landet.

Nu håller vi naturligtvis fast vid principen att, om riksdagen har fattat beslut i lokaliseringpolitiken, avvecklingsfrågorna rimligen också skall komma inför riksdagen, så att vi får möjlighet att pröva dem då. Jag hoppas dock att arbetsmarknadsstyrelsens framställning inte ger inrikesministern anledning till något konkret avvecklingsförslag beträffande stödområdena. Huruvida det kan bli fråga om avveckling

på någon enstaka ort, vågar jag där emot inte uttala mig om.

Diskussionen här har väl ändå klarlagt att arbetsmarknadsstyrelsen varit litet för tidigt ute. Jag tycker liksom inrikesministern att denna diskussion varit utomordentligt välgörande. Det bör nu i stort sett ha blivit klargjort hur vi på ömse håll ser på problemet. Mitt intryck är att vårt sätt att se på problemen inte är alltför olika. Jag tror att inrikesministern som gammal kommunalman har tillräckligt mycket förståelse för vad man skall göra centralt för att motsättningarna inte skall bli alltför svåra.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Det material som AMS har att bygga på kan naturligtvis diskuteras. Naturligtvis kan man säga att arbetsmarknadsstyrelsen har det statistiska underlag som utvisar bristen på arbete och tillgången på arbetskraft, men arbetsmarknadsstyrelsen har självfallet också tillfälle att göra en bedömning av vad det är för slags företag som håller på att lokaliseras till en viss ort eller dess närmaste omgivning och vad man kan vänta sig för resultat på längre sikt av denna lokalisering. Man skall alltså ha klart för sig att det finns möjligheter att se på dessa frågor inte enbart med utgångspunkt från det statistiska material som föreligger. Nu blir det ju så, att länsmyndigheterna får tillfälle att säga sin mening, och jag förmodar att även kommunerna i viss omfattning i olika hänseenden kommer att kunna göra sig hörda via planeringsrådet, där vi har många kommunalmän med. Därefter får vi göra en bedömning på det underlag som kommer fram vid sådana överläggningar.

Jag skall inte ta upp någon diskussion med herr Ståhl om vilka jämförelser man skall göra. Jag har tagit med problemet övre Norrland för att påvisa

Svar på interpellation och fråga ang. anslagen till lokaliseringsstöd

att detta i mycket är en avvägningsfråga.

Det är en avvägningsfråga om man skall ha Öland, kindaoområdet och Gotland utanför stödområdet. Man har, som riksdagens ledamöter erinrar sig, motionerat om att de skulle tillhöra stödområdet. Man kunde också åberopa utomordentligt starka skäl härför, men vi avvisade förslaget och sade att det ligger inom lokaliseringspolitikens ram att kunna ge stöd även till orter som ligger utanför ett stödområde. Jag delar alltså herr Ståhls uppfattning att man också beträffande orter som ligger utanför ett stödområde bör försöka bedöma om man kan ersätta ett företag som flyttar därifrån med ett annat, även om det flyttande företaget är statligt. Det kan snart bli aktuellt för oss att pröva ärenden om bistånd till ort utanför stödområde.

I fråga om prövningen av bidragsprocenten är det klart att man får vara försiktig. Den främsta prövningsgrunden måste alltid vara den företagsekonomiska bedömningen. På den punkten skall det inte råda någon tvekan. Tror vi att ett företag inte är lönsamt eller om vi kan få fram material som visar att lokaliseringen är utomordentligt tveksam, bör man nog låta tveksamheten i vissa fall väga över till förmån för ett nekande besked. Men det är ju ändå så att lokaliseringsbidragen skall kunna ges i kanske något större omfattning än vad bankerna vågar sig på i sina företagsekonomiska bedömningar. Man skall kunna satsa på person och idé, i vissa fall kanske något längre än vad bankerna vågar. Jag menar att man inte skall utesluta den möjligheten.

Låt mig bara erinra om ett par bedömningar i denna graderingsfråga. Jag tror att det var en riktig åtgärd att ge 50 procent bidrag för lokalbyggnader till det företag, L M Ericsson, som var berett att lokalisera till Östersund under förutsättning att företaget fick detta bidrag. Det var den första lokaliseringen

dit upp. Det var riktigt att ge 50 procent bidrag vid lokaliseringen till Gotland. På det sättet fick man ett framåtgående företag till dessa betydande regioncentra.

Med anledning av vad som sagts om att kommunerna bör få fria händer skulle jag vilja erinra om en liten historia som jag läste häromdagen. Per Albin Hansson var under sin statsrådstid ute och höll ett föredrag. Efter föredraget kom en gammal vän till honom och sade: Hör du, Per Albin, du skulle väl kunna hjälpa mig att skriva på det här papperet. Därpå tog han fram en växel. Jaha, sade Per Albin litet tveksam, men då får du lov att sköta växeln. Hör du, sade den andre, om du sköter regeringen så skall jag sköta växeln.

Det var väl ungefär det herr Ståhl ville säga, nämligen att om vi sköter regeringen så sköter kommunalmännen, om inte växeln så de uppgifter som är deras. Men det var väl inte så underligt att Per Albin Hansson sade att den gamle vännen skulle sköta växeln. Per Albin hade ju ändå skrivit på växeln och var intressent. Jag menar nog, om jag får utveckla bilden, att här är det fråga om ett gemensamt område. Vi måste också beakta kapitalmarknadens förutsättningar och möjligheter och den ekonomiska utvecklingen. I annat fall skulle vi kunna komma i ett läge som kan innebära, att varken stat eller kommun får råd eller möjligheter att bedriva en framstegspolitik. Jag tror att det är mycket angeläget att vi också diskuterar de ekonomiska förutsättningarna för att på ett rimligt sätt klara dessa uppgifter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Svar på interpellation och fråga ang. anslagen till lokaliseringsstöd

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Svar på interpellation och fråga ang. anslagen till lokaliseringsstöd

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat mig, om riksdagen kommer att föreläggas förslag i syfte att förstärka de lokaliseringspolitiska åtgärderna under innevarande budgetår genom tilläggsanslag på 40 milj. kronor till lokaliseringsbidrag och 50 milj. kronor till lokaliseringslån, vilka belopp arbetsmarknadsstyrelsen anser erforderliga.

Vidare har herr Gustavsson i Alvesta frågat mig av vilken anledning inte i proposition nr 155 angående anslag på tilläggsstat upptagits en framställning från arbetsmarknadsstyrelsen om tidigareläggande av lokaliseringsstödet.

Som gemensamt svar på dessa frågor vill jag meddela, att arbetsmarknadsstyrelsens framställning prövas av regeringen i samband med pågående budgetarbete. Ställningstagandet kommer att redovisas i anslutning till nästa års statsverksproposition.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min interpellation. Jag har i den interpellationen tagit upp andra frågeställningar än de som berörts i de interpellationer som nyss har varit föremål för en mycket lång debatt här i kammaren.

Min fråga gäller huruvida det kommer att finnas materiella möjligheter att bedriva lokaliseringspolitik. Man kan diskutera om hur gränserna för stödområdena skall dras, men om det inte finns pengar är en diskussion om gränser, principer o. s. v. ganska meningslös.

Mitt intryck av statsrådets svar är att det inte ger något direkt besked om statsrådets inställning till den direkta frågan om tilläggsanslag, som jag har ställt.

Anledningen till att jag ställde frågan var att arbetsmarknadsstyrelsen redan den 2 september påminde om att de me-

del riksdagen hade beslutat sannolikt var otillräckliga. Den 24 september gjorde arbetsmarknadsstyrelsen en framställning till inrikesdepartementet om en ökning av medelsbeloppet med 40 miljoner i lokaliseringsbidrag och 50 miljoner till lokaliseringslån på tilläggsstat I, proposition nr 155, som nu ligger på riksdagens bord. Alltså, tre månader efter det lokaliseringsbeslutet trädde i kraft finner det administrativa organet att medelstillgången är otillräcklig i förhållande till som man säger »realistiska lokaliseringsprojekt». Med realistiska lokaliseringsprojekt måste avses sådana som uppfyller målsättningen för lokaliseringspolitiken, nämligen att samhällets resurser skall utnyttjas på bästa möjliga sätt.

I dag tycker jag man kan säga att arbetsmarknadsstyrelsens bedömning av medelsbehovet är ännu mera välgrundad. Av ett månadsammandrag från arbetsmarknadsstyrelsen, som är daterat den 9 november, finner vi att de lokaliseringsbidrag som till detta datum var disponerade utgjorde 47 047 110 kronor. Till lokaliseringslån var disponerat ett belopp på 75 990 690 kronor. Inberäknat det belopp som vid sammanträdet under den gångna veckan beslutades är beloppen nu uppe i i runt tal 50 respektive 80 miljoner. Det innebär att, sedan en fjärdedel av budgetåret är till ända, redan tre fjärdedelar av resurserna är disponerade.

Om oförutsedda händelser skulle inträffa finns således i dag endast 10 miljoner kronor kvar av de medel till lokaliseringsbidrag som riksdagen fattat beslut om och 80 miljoner kronor till lokaliseringslån.

Under sådana förhållanden kan lokaliseringsåtgärderna under budgetåret inte få den skjuts framåt som statsrådet för en kort tid sedan framhöll vara så väsentlig. Det kan kanske sägas att det fanns ett uppdämt behov när den aktiva lokaliseringspolitiken igångsattes den 1 juli i år. Men å andra sidan var

Svar på interpellation och fråga ang. anslagen till lokaliseringsstöd

bidragsresurserna lika stora under det föregående budgetåret som i år. De lånemedel som nu finns tillgängliga skall jämföras med att investeringsfonderna före den 1 juli fick användas i lokaliseringsspolitiskt syfte. Riksdagsbeslutet innebär att de inte mera får disponeras på detta sätt. Statsrådet Johansson tog i ett tidigare anförande upp frågan om att investeringsfonderna används såsom lokaliseringsspolitiskt medel. Det var glädjande att höra honom säga att investeringsfonderna likväl används för att lokalisera företag till exempelvis Norrbotten, även om det ju faktiskt inte överensstämmer med riksdagens beslut.

Det är en fråga som jag i detta sammanhang inte kan underlåta att beröra — inte minst av den anledningen att statsrådet Johansson själv i ett tidigare anförande tog upp norrlandsfrågorna och ansåg att man skulle kunna differentiera bidragen — nämligen den planerade massafabriken i Storuman. Återstoden av det belopp som nu finns kvar av lokaliseringsbidraget skulle faktiskt gå åt om detta företag fick regeringens bifall.

Jag hoppas att statsrådet och jag är ense om att särskilda åtgärder måste vidtagas för Norrlands inlands vidkommande, om vi där skall kunna behålla några tätorter av någon storlek. Det projekt, som jag nämnde och som nu förmodligen ligger hos inrikesministern eller jordbruksministern, är enligt min mening ett realistiskt lokaliseringsprojekt. Frågan har behandlats av en utredning inom länsstyrelsen, som efter hand knutit till sig den expertis som finns att tillgå på detta område inom landet. Arbetsmarknadsstyrelsen har avstyrkt på grund av att domänverket inte givit tillräckligt långsiktiga leveransförbindelser. Jag hoppas att medelsbrist för lokaliseringen och råvarubrist från den störste råvaruägaren, domänverket, inte skall behöva hindra förverkligandet av detta projekt.

Herr talman! Jag vill gärna tolka sva-

ret positivt. Enligt min mening hade det varit önskvärt att inrikesministern hade varit djärv nog att i proposition nr 155 föreslå de tilläggsanslag på 40 miljoner respektive 50 miljoner kronor som arbetsmarknadsstyrelsen anhängit om. Jag hoppas att inrikesministern och jag är överens om att det är önskvärt, att den verksamhet som nu bedrivs genom lokaliseringsspolitiken får de medel som behövs för genomförandet av realistiska projekt. Finns det anledning att hålla lokaliseringsspolitiken på svältkost, vilket jag anser att man gör om inte större belopp anslås?

Vad kan man säga är en rimlig satsning i detta sammanhang? Man kan göra olika jämförelser. I tidningen SIA, organ för skogsindustriarbetareförbundet, heter det i en artikel i nr 21 om bl. a. investeringsfonderna, vilka även statsrådet Johansson berörde i sitt tidigare anförande: »Det är inga små belopp som företagen på det här sättet» — alltså genom investeringsfonder — »kan undgå att betala i skatt. Under 1960 skulle företagen totalt ha fått betala mellan 50 och 60 procent mer i vinstskatt om man inte kunnat sätta av till fonderna. I pengar blir det något mindre än en halv miljard kr.» Det är åtta—nio gånger mer än vad riksdagen beslutat anslå i lokaliseringsbidrag. Dessa investeringsfonder är tillkomna i konjunkturutmätningssyfte, och det syftet är gott — även om en del kritiska anmärkningar kan göras.

Till och med utgången av september månad i år har företag fått ta i anspråk 311 530 000 kronor ur investeringsfonderna. Av dessa medel har företag i Stockholm, två stycken, erhållit 129 700 000 kronor. Den skatt som staten således går miste om genom dessa två företag i ett område, som inrikesministern väl måste betrakta som »hett» — för att använda hans eget uttryck — är således ungefär lika stort som hela det belopp som beslutats av riksdagen för lokaliseringsspolitiska åtgärder.

Svar på interpellation och fråga ang. anslagen till lokaliseringsstöd

Inrikesministern berörde även frågan om hur investeringsfonderna användes och har använts för att lokalisera företag till Norrland. Om jag räknat rätt beträffande de medel som utgått ur lokaliseringsfonderna i år, har 201 miljoner kronor använts till företag söder om Norrland och 30 miljoner kronor till företag i Norrland. Detta visar att den stora lokaliseringen med medel ur investeringsfonderna pågår i Sydsverige.

Jag hoppas att inrikesministern i anledning av vad han tidigare sagt i dag i denna fråga är villig att så småningom ändra riksdagens beslut därhän, att investeringsfonderna kan användas som ett aktivt medel i lokaliseringspolitiken. Det skulle jag hälsa med stor tillfredsställelse.

För effekten av lokaliseringspolitiken har inrikesministern själv redovisat i årets statsverksproposition. Den sysselsättning man uppnår genom lokaliseringspolitiska åtgärder, i synnerhet beträffande varaktig sysselsättning, är, enligt AMS redovisning, betydligt högre än vad som nås genom andra åtgärder, och kostnaderna är dessutom förhållandevis låga.

Efter vad jag kan förstå är det ur samhällsekonomisk synpunkt inte anledning att snåla när det gäller lokaliseringsresurser. Det skulle vara beklagligt om bristen på medel skulle medföra att verksamheten avstannar eller skulle behöva kraftigt inskränkas.

Jag tror också att det blir en samhällsekonomiskt sett god verkan inte bara därför att man får tillgodogöra sig samhällsinvesteringar i glesorten, utan också därför att de s. k. »heta» områdena avlastas åtskilliga köbekymmer, exempelvis problem med bostäder som ju också handläggs av inrikesministern. Jag motser naturligtvis med stort intresse statsverkspropositionen som kommer på nyåret. Jag förutsätter att inrikesministern då tar upp de av AMS begärda medlen, och att riksdagen får möjlighet att med förtur behandla frå-

gan. I annat fall kan det bli fråga om mycket besvärande störningar.

Herr talman, till sist ber jag att i huvudsak få ansluta mig till vad inrikesministern sade om den principiella uppläggningen. Tal och resonemang kan för all del vara vackert och t. o. m. romantiskt men det behövs i detta fall mera för att man skall uppnå god effekt. Det behövs pengar. I motsats till inrikesministern tror jag inte att vi, som han sade, inom en snar framtid kan göra oss av med lokaliseringspolitiken. Jag tror att rörligheten i samhället, bl. a. förändrigheten inom näringslivet, nödvändiggör att vi har en aktiv lokaliseringspolitik som ett verksamt medel i samhällspolitiken i stort.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Även om inrikesministern lämnade kammaren för en liten stund sedan — han kommer väl snart tillbaka — ber jag att få framföra ett tack till honom för svaret på min fråga.

Trots att svaret är kort vill jag tolka det som att han är positivt inställd till arbetsmarknadsstyrelsens framställning, och att det på nyåret kommer ett förslag i enlighet med styrelsens hemställan.

Av det material, som finns tillgängligt och som herr Nilsson i Tvärålund redovisat, framgår det ganska tydligt att arbetsmarknadsstyrelsen grundat sin framställning på starka sakskaäl, och att det är erforderligt med ökade ekonomiska resurser för att genomföra de realistiska objekt för vilka det söks lokaliseringsbidrag.

Det främsta motivet för arbetsmarknadsstyrelsens framställning är att styrelsen velat utnyttja den nuvarande konjunkturen för att nå goda resultat i fråga om lokaliseringsverksamheten. I denna situation är naturligtvis en fördröjning av beslut i frågan mindre tillfredsställande, men även om det nu har blivit en viss försening hoppas jag att de förslag som statsrådet har för av-

Svar på interpellation och fråga ang. anslagen till lokaliseringsstöd

sikt att redovisa i samband med statsverkspropositionen blir positiva.

Jag ber ännu en gång att få framföra ett tack för svaret.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag vill bara med några ord understryka vad som här tidigare framhållits, nämligen behovet av att nödiga medel ställs till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande i och för en kraftfull satsning på lokaliseringspolitiken. Dagens debatt visar hur nära denna fråga angår alla som berörs av denna lokaliseringspolitik. De insatser som har gjorts på detta område har i regel varit till gagn för de berörda orterna, men behoven är stora och det är därför angeläget att arbetsmarknadsstyrelsen får ytterligare medel, både för lokaliseringsbidrag och lokaliseringsstöd.

När lokaliseringspropositionen behandlades förra året framhölls det från folkpartiets sida, att det underlag som fanns tillgängligt för bedömning av den statliga lokaliseringsfondens totala medelsbehov var knapphändigt. Man förordade att investeringsbidraget skulle beräknas till 75 miljoner kronor, men det sades också — och det är detta jag anser riktigt i sammanhanget — att om det senare skulle visa sig att behovet av de medel, som nästa budgetår kan få en välplanerad och effektiv användning, uppgår till större belopp får medelsanvisningen givetvis anpassas därefter inom ramen för den avvägning som statsfinansiella och kulturpolitiska hänsyn kräver. Det är denna anpassning som jag anser bör komma till stånd. Enligt min mening måste man nu ställa större belopp till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande.

Vissa orter behöver snar hjälp. Sedan utglesningen av befolkningsunderlaget passerat den kritiska gränsen kan det bli svårt att genom lokaliseringsåtgärder nå önskat resultat. Denna aspekt målades, enligt min mening, synnerli-

gen verkningsfullt av inrikesministern; när han i sitt tidigare anförande skildrade situationen i norra Bohuslän. Snar hjälp är ofta dubbel hjälp, och jag är därför övertygad om att det vore välbetänkt att så snart som möjligt ge arbetsmarknadsstyrelsen ytterligare medel för ifrågavarande ändamål. Jag vill därför instämma i den förhoppningen att man på tilläggsstat II skall få rum med de av arbetsmarknadsstyrelsen begärda beloppen.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag förstår att herr talmannen tycker att det har dragit ut på tiden, men jag ser mig nödsakad att göra några reflexioner till vad som senast har sagts.

I anledning av herr Nilssons i Tvärålund siffror skulle jag vilja framhålla, att dessa måste bygga på arbetsmarknadsstyrelsens material av dels av AMS:s beviljade företag och dels av styrelsen tillstyrkta företag som har gått till Kungl. Maj:t. Om jag däremot tar de av arbetsmarknadsstyrelsen beviljade och dels de av Kungl. Maj:t beviljade lånen, kommer jag till siffran 38,6 miljoner kronor. Därtill bör — för att jämförelsen skall vara rättvisande — läggas ett hos Kungl. Maj:t kvarliggande ärend, som gäller ansökan från ett företag om ett lån på 2,5 miljoner kronor. Därigenom blir beloppet ungefär 40 miljoner kronor. Differensen mellan denna siffra och den som herr Nilsson i Tvärålund nämnde sammanhänger med att inrikesdepartementets lokaliseringsavdelning har fört förhandlingar om avvägningen mellan bidrag och lån och i vissa fall även lyckats med företagen träffa uppgörelse om en ganska betydande reducering av bidragen och en större låneandel.

Jag tror mig, herr talman, våga säga att de belopp som till dags dato är förbrukade utgör på bidragssidan cirka 40 miljoner kronor och på lånesidan

Svar på interpellation och fråga ang. anslagen till lokaliseringstöd

cirka 70 miljoner kronor. Bakom dessa siffror döljer sig emellertid i viss mån en uppdämt behov. När lokaliseringstödverksamheten påbörjades den 1 juli hade inte arbetsmarknadsstyrelsen ansett sig kunna — vilket ju var ganska rimligt — bevilja några medel för statskommunala beredskapsarbeten för byggande av industrilokaler under tiden den 1 januari—30 juni 1965 utan hade hänvisat vederbörande till att söka utnyttja den nya stödformen.

Jag vill inte heller bortse från att det finns ett ganska betydande antal ansökningar om bidrag och lån, som ännu inte är prövade av Kungl. Maj:t, utan som förbereds hos länsstyrelserna eller ligger hos arbetsmarknadsstyrelsen och som alltså så småningom kommer att bli aktuella.

Det förefaller således som om lokaliseringstödverksamheten har emottagits med en mycket glädjande uppmärksamhet i företagarkretsar. Det är kanske ännu för tidigt att dra några slutsatser om verksamheten i dess helhet, men så mycket kan väl sägas som att genom de cirka 40 miljoner kronor som lämnats i bidrag och de 70 miljoner kronor som utgått i lån har kunnat beredas sysselsättning åt 2 500—3 000 personer. Jag tycker att detta är en ganska hygglig sysselsättningsökning.

Det är nog en överdriven oro som herr Nilsson i Tvärålund och Gustavsson i Alvesta här ger uttryck för när det gäller medelstillgången. För min del kan jag inte finna att läget därvidlag behöver innebära några bekymmer för möjligheterna att bedriva en aktiv lokaliseringspolitik. Men vi får väl se vad som kan göras vid den prövning som skall ske i samband med budgetarbetet och om det då finns utrymme för någon medelsförstärkning. Tillströmningen av ärenden ger kanske anledning till en något hårdare granskning av företagen och deras förutsättningar liksom av lokaliseringarnas angelägenhetsgrad och bidragens storlek. Jag hade redan i den

föregående debatten tillfälle säga att det kunde vara skäl att minska bidragsstorleken, när lokaliseringverksamheten har kommit i gång och vi därvid får en dragning av företag till de orter, där vi har ett önskemål om ökad lokalisering. Då behöver kanske inte bidraget vara så stort som man tidigare förutsatt.

Det är också utomordentligt angeläget att man försöker ta hänsyn till merkostnadsfaktorn vid lokalisering inom vissa områden. Om vi t. ex. kan konstatera att byggnadskostnader och andra kostnader vid en lokalisering, låt mig säga i Västerbotten och Norrbotten, är rätt mycket större än vid en lokalisering i mellersta och södra Sverige, så bör vi försöka minska denna merkostnad. Det har redan för detta ändamål igångsatts ett par utredningar. Jag vill helt kort nämna att en av dem gäller ett företag, som önskar göra en lokalisering till Umeå, varvid investeringskostnaden uppgivits vara cirka 8 miljoner kronor. Tillsammans med vår lokaliseringsavdelning gjorde företaget en utredning om vad som kunde bedömas vara merkostnaden genom att lokaliseringen skedde i Norrland och inte i Mellansverige. Det visade sig därvid att genom de något högre byggnadskostnaderna och vissa utbildningskostnader blev det fråga om en merkostnad på 3 miljoner kronor. Så förhandlade vi om det och kom fram till att vi kunde ta hälften av den kostnaden i form av ett lokaliseringsbidrag. Det blev ungefärligen 20 procent av den faktiska investeringskostnaden. Den andra hälften av merkostnaden stod företaget självt för. Jag tycker för min del att det var ett hyggligt resultat. Men det är klart att man i företaget räknade med en stabil arbetskraft och andra fördelar som kunde ligga i denna lokalisering.

Med det exemplet vill jag bara visa att när vi nu är inne i en försöksverksamhet, så finns det förutsättningar för

Svar på interpellation och fråga ang. anslagen till lokaliseringstöd

och möjligheter att pröva från fall till fall, vilket bankoutskottet också starkt har framhållit. Detta gör att om många företag önskar lokalisera till samma ort, så kan vi gå ned i bidragsprocent och långivning och ändå nå det resultat vi eftersträvar.

Den bedömning som måste göras i budgetarbetet nödvändiggör ett hän-synstagande till rådande kreditmark-nadsläge. Jag vill säga till herr West-berg att det uttalande av folkpartiet som han åberopade, där det talas om anpassningen till statsfinansiella och konjunkturpolitiska omständigheter, är utomordentligt viktigt. En sådan an-passning måste också göras när man bedömer i vilken omfattning vi skall gå utöver de riktlinjer som riksdagen fast-ställde i våras för lokaliseringsverk-samhetens bedrivande.

Sedan vill jag också nämna frågan om investeringsfondernas användning. Där har vi ansett oss kunna vara gans-ka fria vid prövningen. Om vi inte kan påverka företagen med vare sig loka-liseringsbidrag eller lokaliseringslån men företagarna säger att de kan tän-ka sig en lokalisering om de får använda investeringsfonderna dels för den aktuella lokaliseringen och dels i de områden där de har sin huvudverk-samhet, så kan vi självfallet säga nej under åberopande av att det skulle be-tyda en ytterligare påspädning i de »heta» områdena. Men vi har att väga detta mot angelägenheten av lokalise-ringen.

Jag återkommer till problemet Norrbotten. Där har vi hittills egentligen bara haft två lokaliseringsärenden, el-ler möjligen tre. Det har sålunda inte varit någon ny lokalisering av den be-tydelse som vi hade önskat. Däremot har det anmälts intresse för lokalise-ningar från Asea, L M Ericsson, Scania-Vabis och ytterligare ett par företag, om de får använda investeringsfonds-medel. Och då har vi sagt att det är så angeläget att vi får goda företag i Luleå,

Piteå, Boden, Gällivare och ytterligare några platser, där jag hoppas att pla-nerna kommer att realiseras, att vi får ta den olägenhet som kan ligga i att investeringsfondsmedel kommer till an-vändning söderut i landet.

De investeringar som sker i de mel-lansvenska områdena är i allmänhet ny-investeringar i maskiner och liknande utrustning som väsentligt ökar produk-tiviteten. I ett visst fall kunde det på-visas att man med en investering på 40 miljoner kronor kan öka produktionen med ungefär 50 procent utan att ny-anställa någon arbetskraft. Det kan man ju betrakta som en påskyndad struktur-rationalisering som hela landets eko-nomi har fördel av.

Men jag bortser inte från de besvär-ligheter som kan uppstå i anslutning till sådana investeringar. I den mån vi kan få företagen att sprida investering-arna över låt oss säga en treårsperiod — vilket har varit möjligt i några fall — ger det emellertid arbetsmarknads-myndigheterna möjligheter att sätta in investeringarna vid en ur arbetsmark-nadssynpunkt lämplig tidpunkt.

Herr talman! Jag vill avsluta detta anförande med en fråga till herr Nils-son i Tvärålund: Menar han att vi skul-le ha avstått från de lokaliseringar som erbjöds med användande av investe-ringsfondsmedel i Norrbotten och på andra platser, investeringar som kom-mer att ge sysselsättning åt 1 800 perso-ner? Menar herr Nilsson i Tvärålund att vi skulle ha avstått från denna möjlig-het?

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Statsrådets senaste frå-ga kan inte gärna besvaras med ja eller nej. Som statsrådet själv sagt tidigare i dag flera gånger gäller det här be-dömningar. Frågan gällde om man skall ge ett litet belopp av investeringsfonds-medel som ger viss sysselsättning i Norrland, medan man ger en mångdub-belt större del till södra Sverige, där

Svar på interpellation och fråga ang. anslagen till lokaliseringsstöd

också krävs ett mycket större belopp i samhällsinvesteringar och som upphettar konjunkturen söderut i landet ännu mer? Ja, det är en bedömning som en politiker måste göra. Och regeringens bedömningar i det fallet har tydligen bidragit till den upphettade konjunktur som nu råder i expansionsregionerna.

Jag skall i sammanhanget bara nämna några exempel på vad som förekommit i år. Scania-Vabis har i Södertälje fått 82,7 och i Luleå 14 miljoner kronor. Jag förmodar att det är det fallet som statsrådet har i tankarna. Vilken effekt har sådana investeringar i tätortsregionerna här nere och i Norrbotten? Hur mycket arbetskraft måste därigenom flytta söderut? Och är alla möjligheter uttömda när det gäller att försöka övertala Scania-Vabis och andra att flytta dit arbetskraften finns?

Jag kan nämna flera andra företag, Åtvidabergs Industrier har t. ex. lokaliserat till Svängsta, Åtvidaberg och Tanum, men ingenting har kommit Norrbotten till del. Asea har investerat i Västerås, Ludvika och Sollefteå. L. M. Ericsson har lokaliserat i Storstockholm för 47 miljoner, i Gränna för 3 miljoner, i Kalmar för 1 miljon, i Mölnådal för 6 miljoner, i Luleå (alternativt Piteå) för 5 miljoner och i Hudiksvall (alternativt Ljusdal) för 5 miljoner kronor. Det är sålunda mycket små belopp det rör sig om för Norrlands del. De har haft och har sin effekt och är mycket välkomna, men man måste givetvis, som statsrådet säger, även bedöma effekten på andra håll. Statsrådets fråga är alltför retorisk.

Statsrådets och mina siffror skiljer sig i någon mån. De siffror jag har fått är hämtade från arbetsmarknadsstyrelsen, och jag har kontrollerat dem före denna debatt. På min lista står det i en anmärkning att 27 556 000 kronor i lokaliseringsbidrag är en summa som har framkommit med iakttagande av genom Kungl. Maj:ts beslut korrigerade belopp. På fråga, om den summan in-

gick i de 47 miljoner som arbetsmarknadsstyrelsen disponerade fick jag svaret, om jag förstod det rätt, att det gjorde den. Det är ju vissa stora ärenden som alltid går till regeringen.

På min fråga om de medel som var disponerade till dags dato alltså rörde sig kring 50 miljoner fick jag svaret ja med den inskränkningen, att en del ärenden inte hade hunnit komma upp på regeringsplanet och att det var möjligt att regeringen skulle komma att reducera vissa summor.

Detta är alltså de upplysningar jag har fått.

Jag tror inte att det är ett så stort uppdämt behov som hittills gett sig till känna. Den erfarenhet jag har som kommunalman säger mig att det är först nu som företag söderifrån har fått upp ögonen för Norrlands möjligheter.

Statsrådet hyser inte oro för medelstildelningen, och det är ju i och för sig bra — det ger en viss trygghet inför vad som kan ske efter nyår. Men arbetsmarknadsstyrelsen har redan två månader efter igångsättningen av de lokaliseringspolitiska åtgärderna för statsrådet uttryckt sin oro för bristande medelstillgång. Jag ville bara konstatera detta.

Enligt min uppfattning bör det finnas möjligheter för statsrådet Johansson att med kraft och framgång hävda lokaliseringsmedlen i konkurrens med andra behov. Som arbetsmarknadsstyrelsen har sagt — vilket refereras i statsverkspropositionen i år — är lokaliseringsmedlen betydligt effektivare och billigare och ger en mera stadigvarande sysselsättning än andra sysselsättningspolitiska åtgärder. Det är väl ett förhållande som mycket starkt talar för att inrikesministern har möjligheter att hävda lokaliseringspolitikens intressen.

Ett annat motiv är samhällskostnaderna. Statsrådet har berört frågan hur företag räknar — att det blir dyrare i Norrland än söderut. Men statsrådet

Svar på interpellation och fråga ang. anslagen till lokaliseringsstöd

måste väl ändå också räkna med samhällskostnaderna. Lokaliseras ett företag till stockholmsregionen måste det med till visshet gränsande sannolikhet bli tal om helt nya bostäder och dyra bostäder. Jag tror och hoppas att statsrådet får tillfälle att ta ställning till ett ärende från mitt län, där det är fråga om ett företag på 90 anställda, vilkas bostadsfråga är löst med något enda undantag. Folk bor i bostäder som finns på orten. Produktionskostnaden belöper sig inte ens till halva det belopp för vilket man kan bygga en motsvarande bostad här i Stockholm. Man måste alltså räkna in samhällskostnaderna, om man vill få en samhällsekonomisk syn på lokaliseringpolitiken.

Vad Norrland behöver är framför allt större företagardition, företagarganda. Vi behöver import av arbetsledare. Det är den bristen som lokaliseringsmedlen skall avhjälpa och avhjälper. Därför skulle det vara utomordentligt olyckligt om verksamheten skulle behöva äventyras på grund av brist på medel.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Det finns ingen anledning att vi här tvistar om siffror. Jag har angivit att 38,6 miljoner har använts efter beslut av arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen. Till detta kommer ett ärende från arbetsmarknadsstyrelsen, där man tillstyrkt ett belopp av 2,5 miljoner, alltså i runt tal tillsammans 40 miljoner kronor. Hur mycket vi har reducerat och vad det betyder i fråga om skillnaden mellan 40 och 50 miljoner kan jag inte här ange. Vi har alltså ungefär 20 miljoner kronor kvar av bidragsbeloppet och cirka 30 miljoner kronor kvar av låneandelen.

Beträffande investeringsfondsmedel finns det inte heller mycket att strida om. Jag har ställt en direkt fråga, och herr Nilsson i Tvärälund har svarat att det är en politisk bedömning som måste göras. Jag skall inte pressa honom ytter-

ligare på den punkten. Jag har bara sagt att eftersom regeringen har bedömt det som angeläget att få till stånd dessa lokaliseringar, så har vi tagit den olägenhet som kan ligga i att vi ytterligare späder på konjunkturen här nere i Mellansverige.

Om jag går tillbaka till exempelvis Asea-ärendet erinrade jag om att bland annat vissa maskininvesteringar på 40 miljoner kronor skulle ge en produktionsökning utan någon nyanställning av personal. Hur mycket av den övriga delen av de pengar, som skall användas här nere, ger i form av ökad produktion kan jag inte direkt ange. Men jag vet att det är betydande produktionsstegringar, samtidigt som man i Piteå och Skellefteå lokaliserar industrier, som kommer att ge sysselsättning åt 275 personer. Det är alltså en betydande lokalisering som, så långt jag kan bedömma det, är en god tillgång för det område som får den. Bakom denna lokalisering står ett företag som med skäl kan sägas ha förutsättningar att också bestå framöver.

Herr **NILSSON** i Tvärälund (cp):

Herr talman! Jag vill gärna betyga att jag inte på något sätt vill strida i denna fråga med inrikesministern. Jag vill inte heller tvista om siffrorna — jag har bara redovisat de upplysningar jag erhållit. När det gäller lokaliseringen uttalade jag den förhoppningen, att inrikesministern kommer att vara lika intresserad som jag av att denna verksamhet får fortgå utan avbrott och att de medel ställs till förfogande, som svarar mot realistiska lokaliseringsobjekt.

Får jag, herr statsråd, tolka innehålllet i inrikesministerns inlägg i debatten på det sättet, att han är villig medverka till att verksamheten får så stor medeltilldelning som svarar mot realistiska lokaliseringsobjekt?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på interpellation ang. informationen till från utlandet invandrad arbetskraft om de politiska konsekvenserna av anslutning till svensk facklig organisation.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg har i en interpellation frågat, om jag anser att den invandrande arbetskraften får tillräcklig information om de politiska konsekvenserna i form av medlemskap i socialdemokratiska partiet, som anslutning till svensk facklig organisation kan medföra, och om jag i annat fall ämnar vidta åtgärder för att förbättra denna information.

Genom beslut den 2 april 1965 erhöj jag bemyndigande att tillkalla en sakkunnig för att överarbeta ett av utlänningsutredningen avgivet förslag till upplysningskrift för utlänningar samt vidtaga erforderliga åtgärder för över sättning till främmande språk och publicering av skriften. Som sakkunnig har därefter tillkallats ambassadören Kjell Öberg.

Enligt uppgifter som jag inhämtat har den sakkunnige som ett första led i arbetet lett utarbetandet av en skrift, avsedd som handbok för myndigheter och enskilda om utlänningars rättigheter och skyldigheter under vistelse i Sverige. Den sakkunnige har meddelat att skriften, som kommer att få titeln »Ny i Sverige», för närvarande är under tryckning och beräknas utkomma under december månad i en första upplaga på 30 000 exemplar. Det av interpellanten berörda spørsmålet kommer att behandlas i ett kapitel om arbetsmarknaden, där ett avsnitt har givits följande lydelse: »LO har en nära samverkan med socialdemokratiska partiet. Lokala fackföreningar kan kollektivansluta sig till ett parti. Omkring en tredjedel av LO:s medlemmar tillhör genom kollektiv anslutning socialdemokratiska partiet.

Fackföreningsmedlemmar, som inte önskar vara med om den kollektiva anslutningen, kan reservera sig, varigenom de inte blir medlemmar och slipper betala partiavgiften. Reservationen kan ske när som helst, genast vid beslutet eller senare.»

I den sakkunniges uppdrag ingår att på grundval av boken »Ny i Sverige» utarbeta informationsskrifter på olika språk avsedda för invandrande arbetskraft av skilda nationaliteter, och i dessa skrifter kommer den av interpellanten berörda frågan att uppmärksammas på motsvarande sätt.

Vidare anförde:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag vill tacka inrikesministern för svaret på min interpellation.

Såvitt jag kan döma av svaret kommer den invandrande arbetskraften att få viss information om förhållandena i vårt land på detta område genom de broschyrer, som kommer att utarbetas på grundval av skriften »Ny i Sverige».

Det är gott och väl att något nu görs i denna fråga. Under senare år har många tiotusentals utlänningar invandrat till vårt land. Hittills har de såvitt jag vet inte genom myndigheternas försorg erhållit någon som helst upplysning i dessa spørsmål.

Arbetsmarknadsstyrelsen har visserligen utgivit några små folders — främst avsedda för flyktingar — på engelska, tyska, italienska och serbokroatiska. Men den för vårt fackföreningsväsen unika företeelsen med politisk kollektivanslutning omnämnes där inte med ett enda ord, Tyvärr ger beskrivningen i »Ny i Sverige» enligt min mening ingen tilltalande bild av förhållandena i vårt land just på detta område.

Allvarligt är också att beskrivningen är kortfattad och ofullständig. I skriften nämns t. ex. ingenting om att representantkap för stora avdelningar kan ansluta ett större antal föreningars medlemmar till socialdemokratiska partiet

Svar på interpellation ang. informationen till från utlandet invandrad arbetskraft om de politiska konsekvenserna av anslutning till svensk facklig organisation

utan att den enskilde medlemmen får veta något om saken. Han blir ju inte kallad till sammanträdet — det är representantskapet som kallas — och efterhandsinformationen kan också utbli.

I skriften nämns heller ingenting om att reservationen måste förnyas varje år. Den regeln tillämpas väl inte i alla fackförbund, men det är ingalunda någon ovanlig företeelse. Även detta förhållande borde ha omnämnts i skriften.

Skulle inte inrikesministern kunna medverka till att de ifrågavarande utlänningarna, som inte är svenska medborgare, automatiskt undgår kollektivanslutning? Min förhoppning är att den frihetslidelse, som socialdemokraterna stundom ådagalägger, skall komma till ett mera tillfredsställande uttryck även när det gäller anslutning till ett politiskt parti.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Jag har uppmärksammat att herr Westberg i ett avsnitt av sin interpellation uttalar, att han inte har för avsikt att inför detta forum ta upp en debatt om det riktiga i att tillämpa politisk kollektivanslutning. Han har alltså ställt önskemålet att det inte skall bli någon debatt om själva frågan om kollektivanslutning eller inte. Jag skall för mitt vidkommande säga: All right, herr Westberg har frågat om informationen, och vi skall hålla oss till denna. Det har jag också gjort i mitt svar.

Man kan om informationen till de invandrande utlänningarna säga, att den har varit bristfällig. Vi har inte haft tillräckligt med material för upplysning till utlänningarna om förhållandena i Sverige. Det är en brist som vi varit överens om att vi måste försöka få bort. Därför har vi också satt i gång utarbetandet av denna skrift, startat språkundervisning och infört en rad andra for-

mer av aktivitet, som möjliggör en bättre inpassning av den utländska arbetskraften i vårt samhällsliv.

Om man skall göra en skrift som »Ny i Sverige», vilken skall ge de utländska medborgarna en allmän bild av förhållandena i vårt land, är det självfallet svårt att få utrymme för allt som man skulle vilja ha framfört.

Jag har läst igenom detta material, vilket som jag redan nämnt är under tryckning. Denna lilla bok, som jag nu har i min hand, är på 144 sidor, och den innehåller egentligen det mesta som de invandrande behöver veta. Jag skulle våga påstå, att den i åtskilliga delar också är en handbok för svenska medborgare i samhällskunskap. Där finns mycket som är värt att veta, saker som vi kanske någon gång har kommit i kontakt med men som vi på ett eller annat sätt har tappat bort.

Men herr Westberg tycker att vi skulle ha utvidgat det speciella kapitel vi nu diskuterar ytterligare. Jag är övertygad om att det rörande många områden skulle kunna sägas att man bort skriva mer uttömmande. Men det gäller att göra en avvägning mellan att få ett så rikhaltigt material som möjligt och att få ett material som blir läst av myndigheter och andra som skall svara för kontakten med den utländska arbetskraften. Det gäller företagare, fackföreningsmän, tjänstemän på våra beskickningar och en rad andra.

Därutöver har vi tänkt oss att med utgångspunkt från ifrågavarande material sammanställa populära skrifter, översatta till åtskilliga språk. Jag vågar inte säga att skrifterna kan översättas till de hundra språk som är representerade genom personer av utländsk nationalitet på den svenska arbetsmarknaden. Vi får väl också härvidlag göra en avgränsning och hålla oss till de största grupperna. Men det är möjligt att man även med en sådan avgränsning kommer upp till ett tjugotal språk.

Svar på interpellation ang. informationen till från utlandet invandrad arbetskraft om de politiska konsekvenserna av anslutning till svensk facklig organisation

I dessa skrifter skall emellertid — det garanterar jag — den del av problemet som herr Westberg berört vara med. Men tyvärr är det på det sättet, herr Westberg, att många av de utläningar som kommer till vårt land inte heller är fackligt organiserade. Jag tror jag vågar säga, att man självfallet från fackföreningsrörelsens sida men också från företagarhåll anser det viktigt att arbetskraften är fackligt organiserad. Att upprätthålla lugnet och ordningen på arbetsplatserna är ju en betydande del av den fackliga organisationens verksamhet. Svensk fackföreningsrörelse tar härvidlag sitt ansvar på ett sätt som — det vågar jag säga — gjort den känd över hela världen. Men det betyder att man måste ha möjligheter att hålla kontakt med hela styrkan på arbetsplatsen som rimligen bör vara fackligt organiserad.

Det är emellertid inte möjligt att nå alla över fackföreningen. Herr Westberg säger att det är ett representantskap som beslutar i den aktuella frågan. Ja, men representantskapet beslutar ju inte bara i denna fråga utan i praktiskt taget alla de frågor som handläggs av fackföreningarna. Det går inte att på orter med stora arbetsplatser, där vi har fackföreningar med kanske 10 000 eller 15 000 medlemmar, samla alla medlemmarna till möten, utan kontakten får ske i form av representantskap, som väljs i vanlig demokratisk ordning på samma sätt som vi väljer fullmäktigeförsamlingar. I dessa representantskap fattas alltså besluten. Representantskapet är ett forum för den tillämpning av demokratin genom valda ombud som vi har, och i detta kan inte ligga något fel.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag hälsar givetvis med tillfredsställelse att inrikesministern vill medverka till att vi får fram denna skrift »Ny i Sverige». Jag beklagar att

informationen tidigare varit bristfällig men uppskattar att man nu vill göra något åt saken.

När jag sedan säger, att man i det avsnitt, som jag tagit upp, har varit alltför kortfattad och utelämnat vissa väsentliga ting, menar jag att det gäller en principiellt så viktig fråga att man har anledning att vara någorlunda utförlig. Därför ifrågasätter jag om man inte bort göra det tillägg jag nämnde. Nu får vi veta att man med ledning av denna skrift skall utarbeta broschyrer på olika språk, och det lär väl i det sammanhanget vara möjligt att komplettera de uppgifter som lämnats i »Ny i Sverige». Jag skulle uppskatta om så kunde ske.

Jag vill också fråga inrikesministern, när vi kan räkna med att dessa broschyrer är färdiga för distribution till vederbörande.

Det är riktigt som inrikesministern påpekar, att jag i interpellationen sagt ifrån, att jag inte avsett att detta skulle bli en debatt om kollektivanslutningen. Hans anmärkning därvidlag är alldeles riktig. Men man undgår ändå inte att konstatera, att kollektivanslutningen i detta sammanhang ställs i en ännu ofördelaktigare belysning än eljest. Statsrådet framhåller, att representantskapet ju beslutar i alla andra frågor. Det är naturligtvis alldeles riktigt. Men just när det gäller denna detalj, där det är fråga om människan själv på ett alldeles särskilt sätt, tycker jag att tillvägagångssättet att representantskapet kan ansluta föreningsmedlemmar, som inte ens vet om att det sker och inte heller sedan får veta det, är synnerligen otillfredsställande.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag skall bara svara på frågan när broschyrerna kan bli färdiga.

Den här boken blir färdig i början

av december. Man har redan påbörjat arbetet med utformandet av broschyrerna. Materialet är färdigt, och det gäller nu närmast översättningen. Översättarna har sagt, att det inte alltid är så lätt att översätta ett sådant här material, så att det blir tillgängligt för de människor det gäller. Arbetet kommer därför att ta en viss tid, och jag kan inte exakt ange när broschyrerna blir färdiga. Arbetet bedrivs med så stor skyndsamhet som över huvud taget är möjlig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 962, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 174, angående statsbidrag till politiska partier, hänvisades motionen, såvitt avsåg anvisande av anslag, till statsutskottet och i övrigt till konstitutionsutskottet.

§ 17

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 163—168, bevillningsutskottets betänkanden nr 48 och 51, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 54—56, första lagutskottets utlåtanden nr 35—37, andra lagutskottets utlåtanden nr 73, 74, 77 och 78, jordbruksutskottets utlåtanden nr 26 och 27 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 49 och 50.

§ 18

På hemställan av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista skulle uppföras dels statsutskottets utlåtanden nr 167 och 168 närmast efter andra lagutskottets utlåtande nr 74, dels ock bankoutskottets utlåtande nr 55 närmast efter första lagutskottets utlåtande nr 36.

§ 19

Interpellation ang. erfarenheterna av dricksvattenfluoridering

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDERSSON i Storfors (s), som yttrade:

Herr talman! Enligt lag den 30 november 1962 om tillsättning av fluor till vattenledningsvatten äger Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, efter framställning av kommun medgiva, att fluor i kariesförebyggande syfte tillsättes vatten som inom kommun tillhandahålles genom allmän anläggning för vattenförsörjning.

Sedan lagens ikraftträdande den 1 januari 1963 har enligt uppgift endast Norrköpings stad erhållit tillstånd att tillämpa vattenfluoridering och först år 1968 skulle nya tillstånd kunna beviljas.

Då nu fluorideringen alltmera aktualiserats ute i landets kommuner, genom initiativ av tandvårdsinspektörerna i länen, och meningarna är delade om metoden, vore det värdefullt, om man från ansvarigt departement ville ge till känna, vilka erfarenheter som vunnits samt eventuella skadeverkningar som har spårats eller kan befaras.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

Vill statsrådet inför kammaren lämna en redogörelse över vunna erfarenheter av dricksvattenfluorideringen sedan lagens ikraftträdande?

Har några allvarliga skadeverkningar uppdragats genom fluortillsättning?

Vilka kostnader medför ett beslut om vattenfluoridering för kommunerna?

Är statsrådet beredd rekommendera kommunerna att ansöka om tillstånd att tillsätta fluor till sina vattenledningsvatten från 1 januari 1968?

Denna anhållan bordlades.

Interpellation ang. regeringens bedömning av viktiga aktuella utrikespolitiska frågor

§ 20

Interpellation ang. lägerverksamheten för ungdomsvårdsskoleelever

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARLSTEIN (s), som yttrade:

Herr talman! Skid- och friluftsförbundet har sedan 1959 bedrivit lägerverksamhet för ungdomsvårdsskoleelever. Varje sådant läger består av en arbets- och fritidsledare, en kocka och fyra elever. Som bostäder fungerar skoghuggarbaracker, vilka olika skogsbolag ställt till Främjandets disposition. Främjandet har svarat för samtliga med verksamheten förenade kostnader utom elevs resa till och från lägret, sjukvård, kläder och personlig utrustning. Av socialstyrelsen har sedan Främjandet erhållit ersättning för utgifterna för lägerverksamheten. Lägren har som regel varit förlagda till Norrland, och arbetet vid desamma har bestått av skoghuggning och skogsplantering. Lägren har erhållit arbetsbeteckningen »Operation Vildmark». Av sin inkomst, omkring 600 kronor för månad, får varje deltagare betala 100 kronor i månaden för kost och logi. Varje deltagare får använda tjugo kronor i veckan som fickpengar. Återstoden, efter avdrag för skatt, reserveras med tanke på utskrivningen från ungdomsvårdsskolan.

Behovet av friluftsliv för ungdomsvårdsskoleelever torde vara uppenbart för alla. De flesta av de intagna ungdomarna har levt under förhållanden som brutit ned konditionen och som medverkat till att asocialiteten förvärrats. Genom lägerverksamheten förbättras konditionen avsevärt. Den samhällsriktiga känsla som uppstår mellan lägerdeltagarna har också sin stora betydelse för det fortsatta arbetet med återanpassningen av eleverna.

Skid- och friluftsförbundets medverkan i vården av ungdomsvårdsskoleelever har bedömts vara av stort värde. Det framstår som angeläget att om möj-

ligt utöka den verksamhet som bedrivits på detta område. Därför framstår det som anmärkningsvärt att Skid- och friluftsförbundets läger sedan en tid tillbaka står outnyttjade och att Främjandet enligt skrivelse till socialstyrelsen överväger att i brist på elever nedlägga verksamheten.

Jag anhåller om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

Vilka orsaker har föranlett den minskade tillströmningen av ungdomsvårdsskoleelever till Skid- och friluftsförbundets lägerverksamhet »Operation Vildmark»?

Vill statsrådet medverka till en utbyggd och fördjupad verksamhet på detta område?

Denna anhållan bordlades.

§ 21

Interpellation ang. regeringens bedömning av viktiga aktuella utrikespolitiska frågor

Ordet lämnades på begäran till

Herr OHLIN (fp), som yttrade:

Herr talman! Ett stort antal politiska, ekonomiska och militära frågor på det internationella planet av mycket väsentlig betydelse tilldrar sig för närvarande ett livligt allmänt intresse i vårt land. På olika sätt, bl. a. genom vårt deltagande i internationella organisationers arbete, beröres vårt land av denna internationella utveckling. I den svenska riksdagen har emellertid i år endast en allmän utrikespolitisk debatt förekommit, även om dessutom frågor rörande handelspolitik och utlandsproblem diskuterats. Remissdebatterna, som spänner över ett mycket vitt fält med tonvikt på inrikespolitiken, ger inte tillfälle till en mera ingående diskussion av de utrikespolitiska spörsmålen.

En allmän utrikespolitisk debatt i

Interpellation ang. regeringens bedömning av viktiga aktuella utrikespolitiska frågor

riksdagen kan väntas till våren nästa år i anslutning till de rapporter om Förenta Nationernas, Europarådets och Nordiska rådets verksamhet, som brukar publiceras i mars månad. Det synes inte vara tillfredsställande att ända till dess uppskjuta en redovisning från regeringen inför riksdagen av regeringens syn på de ur svensk och internationell synvinkel aktuella och centrala utrikespolitiska frågorna. Till de spörsmål, som erbjuder ett särskilt intresse för riksdagen att få belysta, hör bl. a. en bedömning av det pågående arbete på att förhindra spridning av kärnvapen samt konflikterna kring de afrikanska folkens naturliga strävan efter självständighet och självstyrelse. Detsamma gäller de samtal som statsministern haft i utrikespolitiska frågor under sin resa i Förenta staterna för några veckor sedan. I anslutning till den tragiska konflikten i Ostasien vore det även betydelsefullt att få en belysning av regeringens syn på den betydelsefulla frågan om Förenta Nationernas möjlighet att verka för att självbestämmningsrätten för mindre nationer i olika delar av världen inte inskränkes till följd av aktuella eller potentiella motsättningar mellan stormakterna. Också den mera politiskt än ekonomiskt betingade krisen inom den ekonomiska gemenskapen EEC, som kan få stor betydelse för vårt lands deltagande i arbetet kring stormarknadsproblemets lösning, synes förtjäna belysning. Även om möjligheterna är begränsade att presentera en analys av dessa och andra spörsmål i en enda översikt, synes denna likväl kunna ge information av betydelse för den offentliga debatten så som sker genom den översikt, varmed den utrikespolitiska vårdebatten brukar inledas.

Med hänvisning till ovanstående anholder jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr utrikesministern få rikta följande interpellation:

Vill Ers Excellens lämna kammaren en översiktlig redogörelse för regering-

ens bedömning av viktiga aktuella utrikespolitiska frågor, sedda ur svensk synvinkel och med särskilt beaktande av vårt lands eventuella möjligheter till insatser genom verksamhet i internationella organisationer, deltagande i den internationella opinionsbildningen samt på andra sätt?

Denna anhållan bordlades.

§ 22

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66 till Förvärv av viss fastighet inom stadsdelen Lilla Essingen i Stockholm.

§ 23

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, med förslag till lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, m. m.; och

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 153, med förslag till lag om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av kronan tillhörig mark; och

nr 386, i anledning av väckta motioner angående de partiellt arbetsföras pensionsrätt m. m.;

från bankoutskottet:

nr 381, i anledning av motioner angående olje- och bensinhandelns organisation;

från andra lagutskottet:

nr 383, i anledning av väckta motioner angående värdebeständig placering

av arbetslöshetskassornas fondmedel; och

nr 384, i anledning av väckta motioner om sjukförsäkringsförmånerna för utlandssvenskar; samt

från jordbruksutskottet:

nr 368, i anledning av väckta motioner om höjd övre gräns för lån ur kronotorparnas inventarielånefond; och

nr 369, i anledning av väckt motion angående åtgärder för att förhindra olaga trålfiske i Öresund.

Slutligen anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 357, till Konungen angående val av en fullmäktig i riksbanken med suppleant;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 358, för herr Erik Gunnar Wärnberg att vara fullmäktig i riksbanken; och

nr 359, för herr Villiam Björk att vara suppleant för en fullmäktig i riksbanken.

§ 24

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

i anledning av talmanskonferensens skrivelse med överlämnande av en från riksdagens organisationsutredning inkommen utredning med vissa förslag rörande effektivisering av riksdagsarbetet, motionen nr 963, av herrar *Bergman* och *Franzén* i Motala;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 155, angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, motionen nr 964, av fru *Nettelbrandt*;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 170, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 67 och 68 §§ vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), motionen nr 965, av herrar *Johansson* i Växjö och *Gustafsson* i Kårby;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposi-

tion nr 174, angående statsbidrag till politiska partier, motionerna:

nr 966, av herrar *Antonsson* och *Dahlgren*,

nr 967, av herr *Bohman m. fl.*,

nr 968, av herr *Carlshamre* och fröken *Ljungberg*,

nr 969, av herr *Hamrin* i Jönköping,

nr 970, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 971, av herr *Hermansson m. fl.*,

nr 972, av herr *Ohlin m. fl.*, och

nr 973, av herrar *Wedén* och *Ståhl*; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 176, med förslag rörande organisation m. m. av förbandssjukvården, motionen nr 974, av herr *Gustafsson* i Stenkyrka *m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 25

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts sex enkla frågor, nämligen av:

herr *Wiklund*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående förberedelsearbetet för högertrafikomläggningen,

herr *Börjesson* i Falköping, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående finansieringen av högertrafikreformen,

herr *Wikner*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående lokalisering av industrier till vissa orter i Norrland,

herr *Gustafsson* i Borås, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder mot mopedolyckor,

herr *Fredriksson*, till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående gruvskogsutredningens arbete, och

herr *Sjönell*, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående modernisering av vissa statliga blanketter.

§ 26

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 19.39.In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 1 december

Kl. 10.00

§ 1

Meddelande om grundlagsändringar

Herr talmannen meddelade, att Kungl. Maj:t till riksdagen överlämnat en skrivelse angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående vissa grundlagsfrågor. Av denna skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Torsten Nilsson att i andra kammaren uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev i ämnet.

Med anledning härav överlämnade herr talmannen ordet till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Nilsson, som uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen av den 25 november 1965 angående vissa grundlagsfrågor, så lydande:

I skrivelse den 10 november 1965, nr 353, har riksdagen anmält, att riksdagen med bifall i denna del till Kungl. Maj:ts proposition 1964: 140 slutligt antagit de av 1964 års riksdag såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antagna förslagen till ändrad lydelse av dels 16 § riksdagsordningen, dels 24 § riksdagsordningen.

Kungl. Maj:t vill härmed ge riksdagen till känna, att Kungl. Maj:t denna dag låtit genom allmänna kungörelser utfärda de beslutade grundlagsändringarna.

GUSTAF ADOLF

Herman Kling

Uppläsningen åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2

**Svar på interpellation ang. den utländska
arbetskraftens förhållanden**

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, erhöll på begäran ordet för att besvara fröken Wetterströms interpellation angående den utländska arbetskraftens förhållanden.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Johansson lämnade nu en kort sammanfattning av dess innehåll.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Fröken Wetterström har frågat statsministern om det kommer att ges möjligheter för polismyndigheterna att lokalt ge provisoriskt arbetstillstånd till den inströmmande utländska arbetskraften i Sverige, om det kommer att vidtas provisoriska åtgärder så att de förmåner som grundas på kyrko- resp. mantalsskrivningen snabbare än vad nu är fallet kan tillföras invandrarna, om deras inpassning i det svenska samhället, bl. a. med hänsyn till sådana socialförmåner, som ingår under lagen om allmän försäkring t. ex. sjukförsäkringsförmånerna, kommer att utredas och om det överväges att ge kommuner som haft att ikläda sig bl. a. frivillig socialhjälp för omhändertagande av den

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

utländska arbetskraftsströmmen ersättning av statsmedel.

Då frågor rörande den utländska arbetskraften handläggs av inrikesdepartementet har interpellationen överlämnats till mig för att besvaras. Även om interpellationen begränsats till att avse vissa frågor som aktualiserats i samband med den senaste tidens ökade invandring vill jag ta tillfället i akt att ge kammaren en allmän information om invandringen av utländsk arbetskraft och om de åtgärder som vidtagits under den senaste tiden.

Enligt utlänningskommissionens statistik fanns den 1 oktober 1965 155 000 arbetsansmällda utlänningar i Sverige. Av dessa var närmare 2/3 nordbor. Danskarna uppgick till 19 000, norrmännen till 12 000 och finländarna till 67 000. Av de utomnordiska grupperna var tyskarna den största med 17 000.

Inslaget av sydeuropéer var inte anmärkningsvärt stort. Det fanns ca 5 000 italienare, 5 000 jugoslaver, 4 000 ungrare och 2 000 greker.

Huvudparten av jugoslaverna och ungrarna har kommit i samband med de flyktningöverföringar som Sverige i humanitärt syfte bedrivit sedan 1950 i samråd med bl. a. Förenta Nationernas flyktingkommissarie.

Den utomnordiska invandringen kom förr så gott som helt från tyskspråkiga länder. Ännu för något år sedan var invandringen från Sydeuropa förhållandevis blygsam. Den aktuella arbetsmarknadssituationen i Jugoslavien och Grekland har emellertid medfört att den spontana invandringen från framför allt dessa länder på sista tiden börjat ta allt större proportioner. Enligt utlänningskommissionens beräkningar inreste under tredje kvartalet i år 1 400 jugoslaver, 1 000 greker och 200 turkar. I oktober ökade invandringen ytterligare och tillströmningen har fortsatt under november. Enbart under tiden 21—25 november anlände över 600 jugoslaver till Trelleborg.

Enligt den sedan 1954 gällande överenskommelsen om gemensam nordisk arbetsmarknad behöver medborgare i de nordiska grannländerna inte ha arbetstillstånd för att arbeta här i landet. Sådant tillstånd fordras däremot för alla övriga utlänningar. Flertalet arbetstagare från utomnordiska länder som kommer till Sverige har emellertid rest hit helt på eget initiativ och utan att på förhand ha försäkrat sig om arbete och bostad. På grund av det stora antalet utlänningar som strömmat in i landet denna höst och då flertalet av dessa saknat medel för sitt uppehälle ens under kortare tid har en besvärlig situation uppkommit. Det har under dessa omständigheter varit erforderligt att vidtaga särskilda åtgärder. Utlänningskommissionen utfärdade därför på förslag av arbetsmarknadsstyrelsen och efter samråd med rikspolisstyrelsen den 2 november 1965 tillfälliga direktiv till polismyndigheterna angående handläggningen av arbetstillståndsärenden. Enligt dessa kan polismyndighet i samråd med vederbörande länsarbetsnämnd bevilja viseringsfri utlänning med hemlandspass provisoriskt arbetstillstånd för högst två månader under den tid utlänningen får vistas i Sverige utan uppehållstillstånd. Fram till den 22 november hade ca 1 000 sådana tillstånd beviljats. Denna provisoriska ordning har utlänningskommissionen efter framställning från arbetsmarknadsstyrelsen beslutat upphäva med verkan fr. o. m. den 25 november.

Vid de länsarbetsnämnder som är speciellt belastade av invandringen har inrättats särskilda utlänningsavdelningar och redan befintliga har förstärkts. Länsarbetsnämnderna skall i första hand skaffa arbete åt utlänningarna men nämnderna måste också hjälpa till med att ordna provisorisk inkvartering och förläggning av nyanlända utlänningar, i den mån de saknar bostad och försörjningsmöjligheter och det inte åligger annan myndighet att ta hand

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

om dem. Arbetsmarknadsstyrelsen svarar i dessa fall för kostnaderna för kost och logi. Den 25 november fanns närmare 800 utlännningar omhändertagna i sådan provisorisk inkvartering. Styrelsen kan även mot återbetalningsskyldighet bekosta resor i samband med arbetsplacering av utlännarna och lämna dem viss starthjälp. Viss språkundervisning meddelas under vistelsen i förläggningarna.

Det är angeläget att invandringen sker i sådana former att den inte skapar svårigheter på den svenska arbets- och bostadsmarknaden. Arbetsmarknadsstyrelsen begärde i fjol bemyndigande att träffa överenskommelse med utländska arbetsmarknadsmyndigheter om en organiserad överföring av arbetskraft till Sverige. Efter överläggningar, som jag har haft med Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation och vid vilka även arbetsmarknadsstyrelsen och utlänningskommissionen har varit representerade, har arbetsmarknadsstyrelsen genom konseljbeslut fått det begärda bemyndigandet. Enligt detta beslut skall innan överföring sker överenskommelse ha träffats med berörda svenska arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer om det antal arbetstagare som skall överföras och om deras fördelning på olika företag.

Kostnaderna för de utländska arbetstagarnas samt deras anhörigas resor till Sverige kan i överensstämmelse med beslut vid 1964 års riksdag förskottas av arbetsmarknadsstyrelsen. Innan förskottet beviljas skall styrelsen träffa överenskommelse med vederbörande arbetsgivare om att förskottet skall återbetalas till statsverket inom två år.

Arbetsmarknadsstyrelsen skall vidare i samarbete med vederbörande arbetsgivare och berörd fackförening medverka till att den utländska arbetskraften på lämpligt sätt introduceras på arbetsplatsen och får orientering om den praxis och ordning som gäller på svensk arbetsmarknad.

Meningen är att denna ordnade invandring när det gäller arbetskraft från andra än de nordiska länderna skall ersätta den ordning som innebär att viseringsfria utlännningar söker anställning och arbetstillstånd först sedan de kommit hit. Avsikten är alltså att även individuellt inresande utlännningar som avser att arbeta i Sverige skall ha skaffat sig arbete och arbetstillstånd före ankomsten hit. De svenska beskickningarna och utlänningskontrollen förväntas att så långt möjligt medverka till att invandringen sker i dessa ordnade former. I och med att en ordnad invandring kommer till stånd finns inte längre behov av de nuvarande dispensererna från arbetstillståndskravet för arbete i framför allt restaurangbranschen.

En förutsättning för att utlännarna skall kunna anpassa sig är att de åtminstone hjälpligt förstår och talar svenska. Efter framställning från arbetsmarknadsstyrelsen och skolöverstyrelsen har regeringen tidigare i år anvisat 3 milj. kronor för språkundervisning åt utlännningar. Undervisningen som handhas av studieförbunden har mötts av stort intresse och fått betydande omfattning.

Arbetsförmedlingen är oftast den första institution utlännningen kommer i kontakt med i Sverige. Han vänder sig därför gärna till förmedlingen för att få råd och hjälp även i frågor, som inte direkt berör hans arbete. Härtill bidrar också att arbetsförmedlingen i regel har tillgång till tolkar. Från arbetsförmedlingens sida vinnlägger man sig om att hjälpa utlännarna till rätta. Genom inrättandet av utlänningsavdelningarna har hjälpresurserna ökat.

Som ett första led i arbetet med att förbättra den skriftliga informationen till utlännningar har utarbetats en skrift med titeln »Ny i Sverige», avsedd som handbok för myndigheter och enskilda om utlännings rättigheter och skyldigheter under vistelse i Sverige. Denna skrift håller nu på att tryckas. Därefter kommer informationsskrifter att

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

ges ut på olika språk för invandrande arbetskraft av skilda nationaliteter. Den finskspråkiga versionen torde bli klar ganska snart.

Utlänningarnas anpassning beror i hög grad på hur de mottas på arbetsplatserna, hur kontakterna med arbetskamraterna utvecklar sig och vilka möjligheter de får till fritidssysselsättning m. m. Genom att ordna konferenser och ta kontakt med arbetsgivare, arbetstagarorganisationer, kommuner, ideella organisationer m. fl. verkar länsarbetsnämnderna för att man på skilda områden skall vidta aktiva åtgärder för att lösa utlänningarnas anpassningsproblem. Medel har anvisats för att arbetsmarknadsverket skall kunna anordna kurser om dessa problem.

Socialförsäkringsfrågan inrymmer många problem, och jag anser inte att jag bör gå in på den i detta sammanhang. Frågan om frivillig socialhjälp har socialstyrelsen föreslagit skall bli föremål för särskild utredning. Socialstyrelsens framställning är för närvarande föremål för remissbehandling.

Vidare anförde:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på den interpellation som jag ställde den 26 oktober, även om jag hade hoppats att svar kunnat ges på samtliga mina frågor.

I stället har inrikesministern föredragit att ge en allmänt hållen information om de åtgärder som hittills vidtagits när det gäller invandringen av utländsk arbetskraft. Det är visserligen i och för sig värdefullt, det vill jag villigt erkänna, som ett komplement till de upplysningar som inrikesministern gav i bl. a. remissdebatten och som en samlad översikt för att belysa dagsläget.

Men inrikesministern har av kanske förklarliga skäl, då den till statsministern ställda interpellationen överlämn-

nats till honom för besvarande, ansett sig endast böra uppta i stort sett vad som sorterar under hans eget departement. Jag beklagar detta ty de andra frågorna om invandrarnas anpassning i det svenska samhället och lösningen av ett så väsentligt problem som socialförsäkringsfrågan inrymmer, alltså t. ex. möjligheterna att erhålla allmänna barnbidrag, ersättning från sjukförsäkringen och moderskapspenning, är av minst lika stor betydelse.

Statsrådet upplyser visserligen om att frågan om frivillig socialhjälp i enlighet med vad som föreslagits av socialstyrelsen skall bli föremål för särskild utredning och att ärendet för närvarande remissbehandlas. Men den utredningen kommer ju endast att beröra de kompletterande förmåner som socialhjälp inrymmer.

Inrikesministern berör inte frågan huruvida det är tänkbart att medge temporära lättnader i mantalsskrivningstvånget för att därigenom kunna ge möjlighet för immigranter att erhålla de förmåner som tillkommer mantalskrivna personer, vilka saknar svenskt medborgarskap.

Skall jag måne, herr statsråd, tyda det uteblivna svaret på så sätt att när en reglerad invandring nu kommer till stånd, planeras åtgärder i detta sammanhang? Jag skulle vara tacksam om jag kunde få svar härpå eftersom vårt ansvar för invandrarna i och med en reglerad invandring givetvis blir förpliktande i långt högre grad än vad gäller immigranter som kommit hit på eget initiativ utan att i förväg ha försäkrat sig om arbets- och bostadsmöjligheter etc.

Det upplyses om att det bemyndigande som den 2 november gavs de lokala polismyndigheterna att utfärda provisoriskt arbetstillstånd fungerat till den 25 november och därefter återkallats. Jag har inte någon som helst anledning att ifrågasätta det berättigade i en sådan åtgärd, då det nu på olika vägar klar-

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

gjorts för de ansvariga myndigheterna i utvandringsländerna vilka formaliteter som måste iakttas av invandrarna till Sverige.

Det är givet att en ordnad invandring måste ske så att två väsentliga ting kan förverkligas. Det ena gäller att tillgodose behovet av arbetskraft här hemma och därvid ställa oss positiva, för att inte säga tacksamma, för det tillskott av arbetskraft som vi kan få från utlandet, och den andra saken är att i lika hög grad kunna infria immigranternas förväntningar i fråga om bostad och sociala förmåner, så att invandrarna inte löper risken att bli ett utlänningsproletariat.

Inrikesministern framhåller med rätta att en förutsättning för att utlänningsarna skall kunna anpassa sig är att de åtminstone hjälpligt förstår och kan tala svenska och upplyser om att tre miljoner kronor anvisats för språkundervisning åt utlänningsarna.

I en av gårdagens tidningar framhölls bl. a. de föredömligt snabba åtgärder som satts in för att hjälpa de ofta nästan utblottade utlänningsarna med pengar, inkvartering, arbetstillstånd och så småningom arbete och fast bostad — något som jag för min del gärna vill instämma i. Samtidigt sades att de tre miljonerna visat sig vara otillräckliga. Det påpekades att det i dag finns omkring 100 000 utlänningsarna som förstår svenska dåligt eller inte alls. Det skulle med andra ord innebära att av de 155 000 arbetsanmälda utlänningsarna som enligt inrikesministerns uppgift fanns i Sverige den 1 oktober i år är det endast en dryg tredjedel som behärskar vårt språk.

Det är givet att språkskolningen är, som det sägs i denna tidningsartikel, den viktigaste hjälpen till anpassning på lång sikt. Jag undrar därför, herr inrikesminister, om man, därest dessa tre miljoner kronor inte skulle förslås, är beredd att satsa mera på denna undervisning.

Formuleringen i svaret synes ge vid handen att det belopp som hittills anvisats närmast varit avsett för vuxenundervisning. Om så skulle vara förhållandet vill jag säga att det torde vara minst lika viktigt att barnen får särskild undervisning i svenska språket, så att de kan tillgodogöra sig undervisningen i våra skolor — detta kanske inte bara för deras egen skull utan också med tanke på klasskamraterna, vilkas möjligheter att tillägna sig kunskapsmättet i en årskurs kanske eljest kan löpa risken att försämrats.

Herr statsråd! Trots att jag inte fått svar på alla mina frågor vill jag gärna än en gång ge ett erkännande åt de olika åtgärder som hittills mycket snabbt vidtagits för att lösa de svår bemästrade problem som uppstått i och med den oorganiserade invandringen till vårt land. Men det hindrar inte att jag efterlyser svar på de frågor som förblivit obesvarade och som jag anser vara av stor betydelse i detta sammanhang.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Eftersom vi hade tillfälle att något diskutera denna fråga under remissdebatten, kanske jag inte behöver ingå på den principiella problematiken. Vi är i stora drag överens om att den utländska arbetskraften varit av stor betydelse för tillväxten av vårt lands ekonomi under efterkrigstiden. Vi är också medvetna om att vi kommer att ha en betydande brist på arbetskraft under den tid som ligger framför oss. Konjunkturinstitutets berättelse för denna höst meddelar att en inom näringslivet företagen enkät redovisar ett behov av ungefär 100 000 nyanställda fram till 1970.

Vi är alltså på det klara med att vi för industrien, servicenäringarna och andra områden tillsammans har ett behov av omkring 150 000 nyanställda fram till 1970.

Det är klart att vi under sådana om-

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

ständigheter har all anledning att ägna frågan om den utländska arbetskraften mycket stor uppmärksamhet. Det gäller då att inte minst se vad det är vi har gjort och även vad som brustit i de åtgärder vi vidtagit. Det är så vi kommit fram till att vi måste åstadkomma en mer organiserad form för invandring eller för arbetskraftsrekrytering.

Vi kan inte utan vidare acceptera hurusom tusentals människor kommer hit utan vetskap om möjligheter att få arbete, bostäder, skolundervisning för barnen o. s. v. Detta är ju saker som vi bör försöka klara innan vi tar in arbetskraften. Vi hoppas alltså att de nya former som nu beslutats skall ge ett för både vårt land och för alla dem som kommer hit godtagbart resultat. Inte minst den tillströmning som ägt rum under de sista månaderna från framför allt Jugoslavien, Grekland, Österrike och andra länder, har ställt oss inför många problem. Jag skulle gärna i detta sammanhang vilja ge ett erkännande åt de myndigheter som haft att handlägga de angelägenheter som gäller mottagandet av immigranterna. Det gäller de polisiära myndigheterna och arbetsmarknadsmyndigheterna på de orter dit strömmarna kommit, men det gäller också de kommunala sociala myndigheterna.

Jag hade tillfälle att för några dagar sedan göra ett besök i Malmö och Trelleborg, för att där se på mottagandet och de problem som var förenade därmed. Jag vill gärna säga att den attityd man visade från de sociala myndigheternas sida var utomordentligt värdefull. Malmö stad har under enbart detta år lagt ut ungefär 100 000 kronor i socialkostnader för många av dem som kommit via Malmö, och det är ett av de problem som fröken Wetterström har tagit upp, nämligen de kommunala kostnaderna i dessa sammanhang. Vi har tagit upp frågan med socialdepartementet och med socialstyrelsen och vi har för avsikt att fortsätta dessa över-

läggningar om hur man på lämpligaste sätt skall försöka att klara av de kostnadsproblem som kommunerna tar på sig.

Det gäller också de socialfrågor i allmänhet som fröken Wetterström tagit upp. Vi är medvetna om att man här har skilda vägar att gå. Man kan diskutera träffandet av formliga socialavtal mellan avlämnarländerna och vårt land, men det är en komplicerad fråga och det är en stor förhandlingsfråga, där det måste vara något av en reciprocitet där man ger och där man tar. Jag tror att man inom socialdepartementet har visat en öppen attityd att diskutera dessa frågor också med exempelvis den jugoslaviska regeringen. Den jugoslaviske socialministern var på besök här för kort tid sedan, och då togs denna fråga upp. Jag kan inte säga någonting om hur resultatet kan bli av sådana överläggningar, men jag har velat peka på en av de möjligheter som står till buds och det är den med formliga socialavtal. Man kan naturligtvis också diskutera sig fram till speciella åtgärder, men det, menar jag, får bli ett resultat av den behandling som nu pågår av de förslag och de tankegångar som förts fram och som är föremål för remissbehandling och handläggning av vederbörande sociala myndigheter, och det är därför jag ansett mig förhindrad att ta upp en mera långtgående diskussion i detta ämne. Frågan är alltså under överläggning och utredning.

Beträffande den fråga som fröken Wetterström sist berörde, frågan om språkundervisningen, är vi överens om dess betydelse. Arbetsmarknadsstyrelsen och skolöverstyrelsen kom ju i våras in med en gemensam framställning, där man begärde att få disponera tre miljoner kronor av beredskapsanslagen för att ordna språkundervisning. Den skulle skötas av folkbildningsorganisationerna, ABF, TBV och andra. Regeringen biföll framställningen och har således ställt just de

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

medel som man begärt till förfogande. Nu är detta arbete i gång. Vi vet att man på åtskilliga platser har kommit mycket långt. I Västerås deltar t. ex. över 1 000 utlänningar i sådan språkundervisning. På andra platser har det varit större svårigheter. Det är olika intresse inom olika grupper. Jugoslaver och greker exempelvis är mycket intresserade, har det uppgetts, av att lära sig svenska språket, under det att den finska arbetskraften är mycket svårare att få med i sådan undervisning. Efter hand får man väl lära av de erfarenheter man vinner, och vad jag kan svara på fröken Wetterströms fråga är att om den medelsanvisning som skett inte kommer att vara tillräcklig, räknar vi med att myndigheterna kommer att göra nya framställningar, och då får vi pröva dessa. Vi är överens om att språkundervisningen är av mycket stort värde och att den därför bör fortsätta. Jag skulle också vilja säga att i de upptagningsläger som nu måste inrättas — vilket jag redovisat i mitt utförligare svar, som är utdelat — är för närvarande omkring 800 utplacerade. I dessa läger har man också sökt ordna språkundervisning. I det läger som finns i Malmö, med ett 60-tal inkvarterade, ges språkundervisning — jag tror att det var fyra timmar om dagen som en lärare där hade lektioner. Jag hoppas och att man i de flesta läger sökt ordna på samma sätt. Under alla omständigheter har man försökt göra det. Begränsningen kan bero på svårigheter att få tag i lärare exempelvis i de jugoslaviska och grekiska språken. Detta spörsmål är ju utomordentligt viktigt. Genom den lägerhållning som ordnats tas vederbörande om hand, får mat och logi samt språkundervisning. Arbetsmarknadsmyndigheterna tar kontakt med företagen för att få utlänningarna placerade i arbetslivet. Detta ger också goda erfarenheter för den verksamhet som i fortsättningen skall bedrivas i, som jag redan har sagt, mer organi-

serade former. Vi hoppas att utlänningarna kommer att anmäla sig till de rekryteringskontor som kommer att upprättas i olika städer i Europa eller till de ambuleringkontor som kommer att finnas liksom också till våra beskickningar, vilka blir kontaktorgan.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Johansson för de kompletterande upplysningar som jag nu har fått. Jag förstår mer än väl att t. ex. frågan om socialförsäkringsförmånerna, som jag berört, sannerligen inte är lättlost. Nu säger statsrådet att den frågan är föremål för överläggningar, som måhända kan komma att resultera i avtal mellan vederbörande utvandringsländer och vårt land.

Jag förmodar emellertid att detta kommer att ta mycket lång tid och det var därför som jag undrade om man inte mera temporärt, som jag uttryckte det, skulle kunna medge lättnader t. ex. i mantalsskrivningstvangen. Det är ju ändå så, att en person som kommit till vårt land, låt oss säga någon av de sista dagarna i december månad, får vänta över ett år innan han eller hon kan komma med i sjukförsäkringen. Det var av den anledningen som jag tog upp denna fråga.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Efter att ha lyssnat på debatten har jag bara en fråga att ställa till inrikesministern och hoppas att det är möjligt att få den besvarad. Det är tydligen så, att vi ganska allmänt anser att utlänningarna är välkomna hit och att vi skall göra vad vi kan för att ta emot dem under ordnade förhållanden. De behövs i vårt näringsliv, och över huvud taget tycker jag att passagen över gränserna både härifrån och utifrån skall vara så fri som möjligt. Vi hoppas att den utvecklingen skall fortsätta.

Den fråga jag har funderat på är:

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

Vet inrikesministern ungefär i vilka branscher den utländska arbetskraften hittills har hamnat och var den f. n. hamnar? Vi har ju ett låglöneproblem i Sverige, som man försöker lösa avtalsvägen. Om den utländska arbetskraften i stor utsträckning hamnar inom just de lågavlönade branscherna, är jag ängslig för att vi får ett utlänningssvår, som inte skulle vara önskvärt. Vi talar ju redan nu om utlänningssvår. Risken för en sådan icke önskvärd utveckling skulle självklart öka om den utländska arbetskraften i stor utsträckning hamnar inom våra låglönebranscher. Det vore beklagligt om vi skulle få en sådan utveckling som i så fall kommer att medföra ganska besvärliga problem för oss.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det är ett mycket intressant problem som herr Hamrin i Kalmar har tagit upp. Det är klart att det på sina håll har väckt oro när man har kunnat konstatera, hurusom en del av dessa strömmar av utländsk arbetskraft har gått till företag som kan anses ligga inom låglöneområdet. Jag anser mig inte utpeka något speciellt företag om jag säger att exempelvis de stora gummiindustrierna har ett mycket betydande antal utlänningar i sin tjänst. I Vis kafors tror jag att mellan 45 och 50 procent av det totala antalet anställda är utländsk arbetskraft. I Trelleborg, som jag nyss nämnde att jag besökt, är ungefär en fjärdedel av arbetskraften utländsk. I Värnamo och Hälsingborg, framför allt i Hälsingborg, är problemet ännu större, efter vad jag kan förstå av de uppgifter som jag fick vid en diskussion där i måndags kväll. Stämningen var då kanske inte den allra gynnsammaste på grund av de erfarenheter som man på fackligt håll hade gjort.

Det är alltså ett stort problem. Vi har också vid våra överläggningar med Ar-

betsgivareföreningen och företrädare för Landsorganisationen kunnat bli överens om ett uttalande att man skall försöka undvika större koncentration av utländsk arbetskraft till vissa företag och orter. Det är mycket svårt att ange något exakt tal som kan sägas vara lämpligt. Vid Asea i Västerås är 20 procent av det totala antalet arbetare och 5 procent av tjänstemännen utlänningar. Jag tror att erfarenheterna där är ganska goda. Asea är ju inte heller något låglöneföretag.

Frågan är naturligtvis hur man skall kunna undvika att utlänningarna ges lågavlönade sysselsättningar. Jag skulle kunna ge en utförlig bild av var de är sysselsatta, men det tar för lång tid. Om herr Hamrin är speciellt intresserad går det att få dessa uppgifter. De publiceras nämligen av arbetsmarknadsstyrelsen.

Med den ordning som vi nu har tänkt oss blir tillvägagångssättet följande: Ett företag — Asea, Trelleborgs gummifabrik eller något annat företag — begär att få ta in utländsk arbetskraft och aktualiserar därmed en rekrytering av låt oss säga 200 arbetare. Arbetsmarknadsstyrelsen skall då ta upp överläggningar med dels företaget, dels den fackliga organisationen. Först sedan överenskomelse träffats kommer själva rekryteringen till stånd. Det är mycket möjligt att man kommer fram till att behovet av dessa 200 man är klart dokumenterat. En eventuell »rekryteringstrupp» utses då. Det är möjligt att den åker ned till Jugoslavien eller något annat land där arbetsökande finns anmälda. Sedan några veckor tillbaka har en tjänsteman från arbetsmarknadsstyrelsen varit i Jugoslavien och inrättat ett provisoriskt anmälningsskontor. Enligt uppgift har över hundratalet sökande varje dag anmält sig till detta kontor. De föres upp på listor med anteckning om yrkesutbildning och önskemål. Så kan då denna »rekryteringstrupp» — kanske någon tjänsteman från arbetsmarknadssty-

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

relsen, någon representant för företaget, någon representant för den fackliga organisationen, för utlänningskommissionen för att klara viseringshandlingar o. s. v. — resa ned för att bland de sökande ta ut den grupp som man avser att rekrytera till företaget. Detta innebär att samarbetet mellan arbetsgivarna eller företagen och de fackliga organisationerna måste vara mycket gott.

Med de allmänna uttalanden som gjorts beträffande dels tillvägagångssättet för rekryteringen, dels försöken att undvika allför stor koncentration till orter och kommuner har man möjlighet att åstadkomma en viss styrning för att undvika de svårigheter som man eljest skulle kunna råka ut för.

Jag är glad över herr Hamrins uttalande att vi måste försöka undvika att den utländska arbetskraft, som kommer till oss, placeras inom områden där de kommer att utgöra ett proletariat, en lågavlönad grupp i vårt samhälle. Vi har inte något intresse av att sådant händer. När vi i Trelleborg träffade företagets representanter och representanter för fackföreningen frågade vi var den utländska arbetskraften placerades. Vi fick då beskedet att utlänningarna placerades in där det finns luckor. Hänsyn togs alltså inte till ersättningsvillkor, utan de representerar enligt uppgift ett genomsnitt som svarar mot den svenska arbetskraftens placering inom samma företag. Jag tror att detta är utomordentligt viktigt.

Beträffande utbildningsfrågorna vill jag framhålla att med den rekryteringsanordning som vi nu hoppas snart skall tillämpas kommer de utländska arbetarna att väljas ut efter den yrkeskunskap de bör ha för att passa i det företag som begärt utländsk arbetskraft. Det betyder alltså att vi får inte bara en ström av människor, som många gånger saknar utbildning och därför inte kan i industriellt arbete konkurrera med svensk arbetskraft. Här skulle man våga hysa den förhoppningen att vi i ökad omfatt-

ning får utbildad arbetskraft till de uppgifter som vi önskar att den skall få.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag undrar om jag får begagna detta tillfälle till att rikta en fråga till inrikesministern. Är det bekant i hur stor utsträckning de invandrande arbetarna har familj med sig? I den mån det i någon större utsträckning förekommer att dessa arbetare har barn med sig uppstår nämligen problemet med dessa barns skolgång. Jag antar att barnen är skolpliktiga då de vistas i Sverige.

I och för sig är det naturligtvis mycket väsentligt att dessa barn får undervisning i svenska, och jag antar att myndigheterna i tillräckligt hög grad uppmärksammat detta problem. Men det svåra problemet härvidlag är undervisningen av dessa barn på deras eget modersmål. Statsrådet nämnde i sitt svar att det gjorts försök att skaffa jugoslaviska och grekiska lärare. Det skulle vara intressant att veta i hur stor utsträckning en sådan skolgång på barnens eget språk har etablerats. Jag tänker då inte bara på invandrare från Sydeuropa. Det största problemet här är säkerligen de finska familjer som arbetar här. Är det möjligt att i tillräcklig utsträckning anskaffa infödda lärare? Många av dessa barn skall ju återvända till sitt eget land. Det är för deras egen skull nödvändigt att de får uppehålla sina språkkunskaper. Men även om de skulle stanna här en längre tid eller till äventyrs för alltid, är det nödvändigt för barnens egen skull, för deras egen utvecklings skull, att de inte tvingas över i ett främmande språk, som de givetvis skall lära sig men som de inte skall undervisas på. Jag undrar om man i tillräcklig utsträckning har försökt planera i fråga om utvandringen från Jugoslavien eller Grekland eller varifrån det nu kan vara på sådant sätt att man, när en grupp reser, tar med sig en lärare som kan ansvara för detta.

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

Jag vet att det är stora problem som reser i detta sammanhang. Det kunde kanske vara intressant för kammaren att få frågan belyst.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Beträffande den första frågan i hur stor utsträckning de utländska arbetarna har med sig familjer med barn får jag svara, att vi inte har någon exakt uppgift på detta. Vi vet exempelvis att i den invandringsström som har kommit under de sista månaderna finns det också ett visst antal familjer. När vi var nere i Malmö och Trelleborg träffade vi några av dessa familjer. Det kan självfallet sägas att i en sådan här invandringsström möter man understundom tragedier. En familj kom med en psykiskt efterbliven pojke. Vi frågade dem vad de väntade sig och om de hade kvar några kontakter i Jugoslavien. De svarade att det hade de inte. De hade sålt sina sista tillgångar. De räckte för att resa till Sverige, och nu hoppades de att de skulle få arbete och självfallet hoppades de också på att få hjälp till vård för den pojke som de hade med sig.

Ingen kan säga under vilka förespeglingar de hade rest hit. Man kan bara dra den slutsatsen att förmodligen uppträder professionella värvare som ordnar resorna och som kanske i många fall tar en betydande ersättning för att klara själva researrangemangen.

En familj bestående av far, mor och två barn, som kom till färjeläget, uppgav att de hade två svenska kronor. På det skulle de alla klara sig under den första tiden. Vid sådana tillfällen är det ju nödvändigt att de sociala myndigheterna rycker in.

Jag har också velat ge mitt erkännande åt de kommunala sociala myndigheterna för att de tagit på sig uppgiften att lämna den första omedelbara hjälpen.

Jag tror att det ofta förhåller sig så

att vederbörande arbetssökande reser till Sverige och låter familjen stanna hemma under en viss tid för att sedan, när han fått arbete, försöka ta över familjen, då han funnit att det finns förutsättningar för det. Vi har också tänkt att man skall kunna bistå dem. Arbetsmarknadsstyrelsen har bemyndigande att förskottera överresan för familjerna — jag understryker »förskottera».

Men som sagt ett visst antal familjer kommer, och efter hand kommer allt flera. Därmed har vi ställts inför de stora frågor beträffande språkundervisning som herr Arvidson bl. a. tog upp. Inom malmöområdet eller kanske jag skall säga i Skåne har det visat sig att man har kunnat få fram ett ganska betydande antal som lärare i jugoslaviska språket och inte bara som lärare utan även som tolkar vid arbetsförmedlingskontor. Vid arbetsförmedlingskontoret i Malmö tror jag att man hade tre tolkar. Det var jugoslaver som kommit hit under efterkrigstiden, en del med akademisk utbildning och andra med annan utbildning. De var mycket lämpliga för dessa uppgifter. Det finns också sådana lärare vid ett av de läger som jag nyss talat om.

Detta tillhör emellertid de provisoriska anordningar som snabbt måste träffas. Vi har ju anledning att överväga hela språkundervisningsproblemet. I fråga om detta har man från arbetsmarknadsstyrelsens och skolöverstyrelsens sida fört diskussioner och därvid fört fram propån om språkundervisning via våra folkbildningsorganisationer, där man försöker få fram lärarpersonal. Jag tror att det i stort sett har gått ganska hyggligt.

Jag vågar emellertid inte ge mig in på hur det är med barnens skolundervisning. Även det problemet har man varit tvungen att ta upp, framför allt i de kommuner där man har ett betydande antal utlänningar. Skolmyndigheterna är här intresserade. Men jag skulle vilja upprepa vad jag sagt om

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

den finska arbetskraften, nämligen att denna är mindre intresserad av språkundervisning än andra. Det har ett samband med att den finska arbetskraften i allmänhet inte räknar med att stanna så länge. Vi har försökt att få in uppgifter hur länge arbetskraften stannar och kommer väl att försöka göra en kartläggning av detta, eftersom det inte finns någon tillfredsställande redovisning i detta avseende.

Företagen har olika erfarenheter. Inom vissa företag säger man att genomsnittstiden för den finska arbetskraften är 6—7 månader medan andra säger högst 2 år. Detta gör att man ställs inför svårigheter, framför allt om man skall ordna en permanent organisation.

Det gjordes ett försök i somras med språkundervisning för finsk ferieungdom som under sommarmånaderna var intresserade av att arbeta här i Sverige. Det gällde korta kurser, jag tror på 14 dagar, och de anordnades vid vissa av våra folkhögskolor. Såvitt jag vet har dessa försök slagit väl ut, och man kanske kan bygga vidare på de former för språkundervisning som här har påbörjats.

Till herr Arvidson skulle jag vilja säga att försök görs. Vi kan inte säga att vi har en färdig organisation, men de erfarenheter som vi får kommer att ge oss lärdomar som man kan ta till vara för att vidareutveckla detta instrument. Jag delar herr Arvidsons uppfattning att språkundervisningen är något av det väsentligaste för anpassningen både för dem som kommer för att direkt börja med ett arbete och för deras familjer.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Som det i debatten har påpekats av inrikesministern och andra, liksom även tidigare när dessa frågor debatterats, är problemet med den invandrande arbetskraften ett problem med många aspekter och många

svårbemästrade faktorer som måste klaras.

I dag har det talats om att man bör vidta alla tänkbara åtgärder för att slippa ifrån ett laglöneproletariat, och inrikesministern har anvisat vissa vägar för att undvika denna fatalitet. Som sagt finns det emellertid andra aspekter på detta problem, vilka jag också tror är av utomordentlig betydelse, och jag skulle därför vilja ställa en fråga till inrikesministern.

Hur bedömer inrikesministern möjligheterna för den utländska arbetskraften att på ett tillfredsställande sätt assimileras i det svenska samhället? Det har ju uppstått ett ökat tryck därför att så många fler utlänningar kommit hit. Det har kommit människor från länder med språk som är mycket olika det svenska språket och, som inrikesministern påvisat, föreligger det just på denna punkt stora svårigheter som man måste försöka klara. Språkundervisningen hör ju till det viktigaste som måste lösas, om människorna skall kunna assimileras på ett lämpligt sätt.

Inrikesministern har också påpekat en annan sak i sitt interpellationssvar, nämligen att en utlänning, som kommer till en arbetsplats, bör få en god kontakt med sina arbetskamrater. Jag har själv kunnat konstatera att just detta är en av de mest vitala frågorna. På många arbetsplatser har det visat sig att utlänningarna hyser en mycket stark misstänksamhet mot de svenska organisationerna. Jag tror att vid sidan av språkundervisningen, eller kanske som en andra etapp, skulle undervisning i samhällskunskap vara av synnerligen stor betydelse. Undervisning om det svenska samhället, om dess sätt att fungera och om våra svenska organisationer, har en avgörande betydelse för att undanröja en del misstänksamhet mot exempelvis fackföreningarna.

Jag har, som jag nyss nämnde, många exempel på en alldeles obefogad misstänksamhet. Man tror att de svenska

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

fackföreningarna är något slags diktatoriska organ som det är farligt att bli medlem i. Detta försvårar ju anpassningen till det svenska samhället liksom det också försvårar kontakterna med arbetskamraterna. Detta är bara ett exempel som jag här velat ta upp och som jag har personlig erfarenhet av. Men är det inte så, herr statsråd, att detta är en vital punkt där man skulle kunna lägga ned litet mer kraft på att lämna just information?

För övrigt finns det ju andra anpassningsproblem och jag skall sluta med att fråga: Hur har erfarenheterna varit när det gäller den tidigare invandrade arbetskraften? Har den kunnat assimileras på ett bra sätt, eller lever den fortfarande i stor utsträckning isolerad? Vi har ju inte någon glädje av, snarare är det mycket farligt för den framtida utvecklingen, om det uppstår främlingsöar i landet, detta oberoende av om det är fråga om låglönegrupper eller inte. Det kan bli främlingsöar som är isolerade från den övriga befolkningen och som lever i, om jag, herr talman, får använda det uttrycket, något slags självvalda ghetton. Det kan inte vara bra om det blir så, utan man måste göra stora ansträngningar just då det gäller denna assimilationsprocess, och då tror jag att undervisning i samhällskunskap är nästan lika viktig som språkundervisning.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Beträffande undervisning i samhällskunskap vill jag säga att jag i går i denna kammare hade tillfälle att tala om att det kommer att finnas en skrift som får titeln »Ny i Sverige» och att skriften nu i det närmaste är färdig. Arbetet med den har pågått i ungefär ett år. Jag skulle vilja upprepa vad jag sade i går.

Skriften innehåller praktiskt taget allt man skulle vilja veta om det svens-

ka samhället och dess funktion. Jag tror att den t. o. m. kunde vara av värde för många svenska medborgare. Den kommer att tryckas på ett stort antal språk och göras så lättillgänglig som möjligt. I första omgången blir det närmast fråga om en handbok för företag, fackföreningar, beskickningar och andra, men så småningom skall den också ges en annan utformning och tryckas på andra språk.

Det är svårt att göra något generellt uttalande om hur den utländska arbetskraften har anpassat sig i det svenska samhället. Jag skulle tro att under tiden efter kriget och fram till nu har ungefär 300 000 människor kommit hit från andra länder. Då räknar jag med att 150 000 har blivit naturaliserade och nu är svenska medborgare, medan 150 000—160 000 skulle ha arbetstillstånd — det är den siffra som tidigare uppgivits för den 1 oktober i år.

I stort sett har kanske anpassningen av denna arbetskraft gått bra, men man kan inte bortse från att det på många håll har uppstått problem, inte minst för utlänningarna själva. Delvis har det kanske berott på att vi själva har gjort för litet för dem, och detta är bakgrunden till att när vi nu ser framåt och finner oss behöva en invandring på 10 000—20 000 människor om året, så säger vi oss att vi måste göra mera. Då möter vi hela frågan om anpassningsproblematiken som vi har sökt angripa på så bred front som möjligt, genom språkundervisning, genom företagens och fackföreningarnas introduktionskontakter o. s. v. Vi hälsar därför också med tillfredsställelse det uttalandet som gjorts både från Arbetsgivareföreningens och LO:s sida om en gemensam verksamhet i syfte att underlätta den utländska arbetskraftens anpassning. Samtidigt är det emellertid viktigt att undvika alltför stor koncentration av denna arbetskraft till vissa företag och orter. Om så sker, tror jag att det finns goda förutsättningar för

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

att den utländska arbetskraften skall kunna assimileras i vårt samhällsliv.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med ett problem som herr Sjönell var inne på, nämligen frågan huruvida de utlänningar, som tidigare kommit hit till Sverige, har hamnat i en sådan situation att de bildat något slags minoritetsöar eller hur herr Sjönell uttryckte sig.

I Västerås, där det finns rätt mycket utländsk arbetskraft, har vi den erfarenheten att utlänningarna i stort sett har smält in i den övriga befolkningen. Vissa svårigheter har kanske uppstått därigenom att de gärna velat sammansluta sig i speciella föreningar. En sak som har bidragit till att bryta isoleeringen har emellertid varit religionsfrågan; många av exempelvis de italienska invandrarna har träffat svenska flickor respektive pojkar och så har det blivit parti mellan dem och kyrklig vigsel. När sedan vederbörande blivit så att säga utstötta ur den italienska föreningen har man i stället bildat svensk-italienska föreningar och på detta sätt kommit att mera smälta in i det svenska samhället.

Även den finska arbetskraften, som vid många av de västmanländska brukena uppgår till 35—40 procent av arbetsstyrkan, håller på att smälta in i vårt samhälle, låt vara att det även för deras del finns vissa problem.

Jag vill uttala min tillfredsställelse över den uppskattning som inrikesministern visat de kommunala myndigheternas insatser när det gäller utlänningarnas anpassning. Jag skulle vilja tillägga att det inte bara är på den sociala sidan utan också på skolsidan — såsom herr Arvidson här påpekat — som man många gånger möter stora svårigheter. Hur skall en kommun kunna klara språkundervisningen för barnen i de utländska familjerna eller över huvudet taget skolundervisningen för tre, fyra

barn som talar ett annat språk? Kommunerna har därvidlag gått olika vägar, men jag tror inte att man på något håll ännu har funnit den definitiva lösningen. Att skolmyndigheterna ändå i rätt stor utsträckning har lyckats lära barnen det svenska språket framgår bl. a. av det förhållandet — som i sin tur vittnar om ett annat problem — att många av hustrurna i de utländska familjerna icke vill gå ut i en affär eller besöka en social inrättning förrän barnen kommit hem från skolan och kan följa med såsom tolk. Det är uppenbart att bildningsorganisationerna, med de pengar som nu ställts till deras förfogande, har en mycket stor uppgift att fylla genom att vid sin språkundervisning inte bara vända sig till de yrkesarbetande utan också till husmödrarna.

Jag skulle vilja understryka den stora förståelse som kommunerna visar för språkundervisningen och som gjort att man bl. a. satsat mycket pengar på att inköpa språklaboratorier för denna undervisning. Vad som egentligen föranlett mig att begära ordet i denna debatt är emellertid svårigheterna att skaffa lärare. Det räcker inte med att man får tag på människor som är tvåspråkiga och som förutom svenska behärskar finska eller något annat språk, utan man måste också utbilda dem, så att de har någon aning om hur en studiecirkel arbetar eller en språkundervisning går till. Detta är en uppgift som inte täcks av de bidragsbestämmelser som är förknippade med de tre miljoner kronor som skolöverstyrelsen förfogar över. För att kunna bibringa dessa människor de mest elementära grunderna när det gäller att leda en studiecirkel eller fungera som språklärare måste man kunna samla dem till korta kurser på några dagar eller helst en vecka. Man kan kanske göra dessa kurser kostnadsfria för deltagarna, men hur skall man kunna lämna dem ersättning för förlorad arbetsförtjänst? Vi

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

hoppas att detta problem skall kunna lösas på något sätt.

Jag skall inte förlänga denna debatt mycket mera. Jag har bara velat understryka svårigheterna att skaffa lärare. Det kommer nämligen att ställas stora krav på dem.

Vad den skrift beträffar som inrikesministern talade om, så hälsar vi den med mycket stor tillfredsställelse. Men den måste kompletteras med lokala upplysningsskrifter om vad som finns på orten av sociala inrättningar, fackföreningar och liknande. Och där stöter vi åter på ett svårt problem, nämligen att hitta människor som kan översätta de uppgifter som behövs till de olika främmande språken. Som inrikesministern nämnde om i går gäller det nämligen inte bara översättningar i vanlig mening, utan det är en hel mängd facktermer som skall översättas, och många av dem som annars kan ifrågasvara språk klarar inte av den saken.

Det är mycket viktigt att vi får invandringen av den utländska arbetskraften reglerad och att vi tar ett gemensamt grepp för att lösa alla de problem som denna invandring medför.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag vill gärna beröra ett par av de frågor som här har aktualiserats.

Malmö tillhör de orter som får den första känningen av den invandring som äger rum, och både länsmyndigheterna och de lokala myndigheterna där ställdes tidigare inför mycket svåra problem. Då var ju inflyttningen ohämmad. Jag är glad för att inflyttningen nu blir reglerad, och jag är det framför allt av det skälet att vi inte har någon möjlighet att ordna inkvarterings- och bostadsfrågorna, om man inte kan styra invandringen. Hittills har vi varit tvungna att tillgripa provisoriska lösningar, och många gånger har rena nödbostäder fått anvisas. Detta är

självfallet inte bra. Problemen måste ordnas upp på bästa tänkbara sätt.

På socialnämnden i Malmö har det funnits en särskild byrå som tagit hand om utlänningarna, skött om deras papper och, viktigast av allt, klarat upp de sociala frågorna. Det sistnämnda har varit det allra mest angelägna att ta itu med. Detta arbete har skötts med mycket stora personella och ekonomiska uppoffringar, och verksamheten har bedrivits på ett utomordentligt sätt. Men personalen har varit ytterst hårt presad.

Jag vill också beröra den mycket diskuterade låglönefrågan. Den har bl. a. herr Hamrin i Kalmar varit inne på. Det är alldeles nödvändigt att vi försöker lösa de problem som sammanhänger med frågan. Inom textilindustrin samt hotell- och servicenäringsna har man nu besvärligare än någonsin att klara låglöneproblemen — som aktualiseras i samband med inflyttningen — och det är angeläget att vi här i riksdagen fäster uppmärksamheten på att de svårigheterna ordnas upp såväl på arbetsgivar- och arbetarsidan som i lokala och statliga myndigheter. Och ansträngningarna att lösa de problemen får inte koncentreras bara till ett enda ställe eller till vissa områden, utan de måste göras över hela fältet.

Vad beträffar regeringens initiativ att rikta in ansträngningarna på att klara skolundervisningen och ge utlänningarna möjligheter att studera svenska språket har vi mycket goda erfarenheter av det frivilliga folkbildningsarbetet. Vi har fått ekonomiskt stöd och extra anslag för att klara den saken, och från arbetsgivarhåll gör man allt vad man kan för att lösa de problemen. ABF i Malmö har t. ex. för en enda firma, nämligen Kockums, startat inte mindre än 20 cirklar i svenska för utlänningar. Bara det säger ju hur angelägen man är att klara upp den svårigheten. Äver skolstyrelsen är inkopplad på frågan och det har bildats speciella undervis-

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

ningsgrupper som skall ägna sig åt den undervisningen.

En unik företeelse i Malmö är också den nybildade zigenarskolan. Där har man från skolstyrelsens sida tagit hand om en liten grupp zigenare, som snabbundervisas i bl. a. svenska språket. Vi skulle kunna gå vidare på den vägen och även koppla in utlänningarna i sådan språkundervisning, både för vuxna och barn. Det vore ett gott initiativ, och det är på den vägen vi skall kunna anpassa utlänningarna och få dem inplacerade i det svenska samhället på de uppgifter som de där skall fullgöra.

Viktigast i dag, vid sidan om låglöneproblemen, tror jag är att lösa skolningsuppgifterna, och jag vill understrika att vi nu är på god väg att klara upp de problemen.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag tror att det är riktigt som herr Svenning här till sist konstaterade, att man är på god väg med att försöka anpassa den utländska arbetskraften till svenska förhållanden, inte minst när det gäller språket. Fru Renström-Ingenäs och jag hade i våras en motion i detta ärende, och då riktade vi också uppmärksamheten på angelägenheten av att det blev undervisning i svenska för invandrarna.

Den fråga som jag ställde till inrikesministern gällde barnen, och jag betonade att varje barn i själva verket har rätt till utveckling på sina egna villkor, inte minst på sitt eget språk.

Jag lyssnade med intresse till herr Hammarbergs redogörelse för vad som skett beträffande familjerna och skolgången i Västmanland. Likaså lyssnade jag till herr Svennings rapport från Malmö. Men jag kunde konstatera — på samma sätt som jag kunde konstatera beträffande inrikesministerns svar — att man inte hade mycket att säga om hur man sökt ordna undervisning för de invandrade barnen på deras eget språk. Jag tror för min del att denna

fråga är åtminstone i viss mån förbisedd. Den är också utomordentligt svårslöst, särskilt när det bara finns ett fåtal barn med samma språk på en och samma plats.

Anledningen till min fråga till inrikesministern är alltså närmast att få uppmärksamheten — speciellt kanske skolöverstyrelsens uppmärksamhet — riktad på angelägenheten av att barnen får möjlighet att arbeta i skolan på grundval av sitt eget språk.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Bara ett par ord med anledning av herr Arvidsons inlägg. Jag vill helt instämma i herr Arvidsons synpunkter på barnens anpassning. Men jag vill också säga att det är ett mycket, mycket svårt problem. I vintras konstaterade statens bilinspektion i Västerås, att man hade skrivit ut körkort till personer från 51 olika nationer. Det säger oss också en hel del om problemet med barnen. Det gäller inte bara barn i skolåldern utan också barn i förskoleåldern — det är kanske ännu svårare att klara av språkundervisningen för dem. Men jag är ändå mycket tacksam för att herr Arvidson tagit upp denna fråga. Jag tror att man behöver belysa den och trycka på den för att vi skall få en lösning.

Det var en sak som jag glömde bort i mitt tidigare anförande och som gällde utlänningarnas anpassning i vårt land och inpassning i våra förhållanden. Det finns vissa bestämmelser om hur många år man skall ha varit här för att kunna söka svenskt medborgarskap. När den tiden har gått och man får söka svenskt medborgarskap tar det tyvärr alltför lång tid innan detta kan beviljas, eftersom man har en sådan väldig kö hos de myndigheter som har att handlägga dessa ärenden. Som ett exempel kan jag nämna att en man sökte svenskt medborgarskap för sig och sin familj i april månad i år. Ärendet behandlades av länsstyrelsen och gick därifrån den 1

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

juli. Han har ännu inte hört någonting. Vi har kontaktat de centrala myndigheterna, som svarar att man har ungefär tio månaders väntetid. Någon gång i vår blir således detta svenska medborgarskap klart. Jag skulle här gärna vilja betona önskvärdheten av att man får en snabbare behandling av dessa ärenden.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag hade tillfälle att i går eftermiddag med inrikesministern diskutera ett avsnitt av den problematik som här har varit föremål för diskussion. I dag vill jag bara göra den reflexionen att denna fråga har utomordentligt stor räckvidd — den utländska arbetskraftens anpassning till svenska förhållanden är utomordentligt angelägen. Vi bör gemensamt medverka till att denna anpassning kan ske så friktionsfritt som möjligt, och vi bör inte sky några medel för att underlätta för denna arbetskraft att finna sig till rätta i vårt land. Vi är så beroende av den, och vi bör visa vår beredvillighet att hjälpa till i detta avseende.

Jag tycker att det kan vara riktigt att ge fackföreningarna och fackföreningsrörelsen en särskild eloge för det sätt på vilket den angriper denna problematik. Jag tror att det är viktigt ur anpassningssynpunkt att den utländska arbetskraften ansluter sig till fackföreningarna. Det blir en hjälp för denna arbetskraft, och jag tycker att fackföreningsrörelsen har gjort en värdefull insats när man har sökt ta hand om utlänningarna och hjälpa dem till rätta.

För övrigt är det självklart att vi bör göra vad vi kan i olika avseenden för att underlätta dessa människors anpassning till det svenska samhället.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag noterade herr Westbergs yttrande om den belastning som den fackliga rörelsen har av flyktingproblemet och främlingarna — det var utan tvivel riktigt. Jag kan mycket väl

understryka att det uppstår en oerhörd belastning för en facklig organisation och dess expeditionspersonal när utländsk arbetskraft skall skrivas in och man nästan får använda förstöringsglas för att över huvud taget kunna stava vederbörandes namn. Språksvårigheterna är stora, och en ombudsman skulle kanske helst behöva behärska ett 30-tal olika språk på sin expedition, vilket är en orimlighet.

Jag är den förste att erkänna att den fackliga rörelsen verkligen har engagerat sig för att ge ett så gott stöd som möjligt till en anpassning för främlingarna.

Men det finns, herr talman, en speciell aspekt som jag också gärna ville föra in i bilden. Jag vill be att också arbetsgivarparten är med om att skapa bästa möjliga förutsättningar för den utländska arbetskraften i vårt land. Det finns faktiskt på åtskilliga håll, kanske framför allt på mindre arbetsplatser, en inställning som inte på något sätt rimmar med den önskan herr Westberg gav uttryck för, nämligen att denna arbetskraft skall anpassas till den fackliga rörelsen. Tvärtom finns det ställen där man klart och tydligt säger ifrån att man inte behöver bry sig om denna uppgift om man inte vill.

Om vi i framtiden skulle få verkliga svårigheter med att ansluta den utländska arbetskraften i vårt land till den svenska fackföreningsrörelsen, är jag för min del övertygad om att detta inom den fackliga rörelsen skulle kunna skapa en oro, som kunde sprida sig till hela den svenska arbetsmarknaden och bli oerhört besvärlig.

I diskussioner och debatter har man i vissa sammanhang klart känt en viss kyla från arbetsgivarnas sida, när dessa behagat utnyttja utlänningarna gentemot den fackliga rörelsen.

Jag vill gärna vid detta tillfälle understryka, att det ligger ett oerhört ansvar på de arbetsgivare som har sådana funderingar, eftersom detta kan med-

Svar på interpellation ang. den utländska arbetskraftens förhållanden

föra konsekvenser som i dag är mycket svåra att överblicka. Jag tycker att även denna sida av problemet borde belysas i denna debatt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 963;

till statsutskottet motionen nr 964;

till lagutskottet motionen nr 965; och

till konstitutionsutskottet motionen nr 966.

Vid föredragning av de å bordet vilande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 174, angående statsbidrag till politiska partier, avgivna motionerna nr 967—969 hänvisades motionerna, såvitt avsåg anvisande av anslag, till statsutskottet och i övrigt till konstitutionsutskottet.

Vidare föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den å bordet vilande motionen nr 970.

Vid föredragning av de å bordet vilande, i anledning av ovannämnda proposition nr 174 avgivna motionerna nr 971—973 hänvisades motionerna, såvitt avsåg anvisande av anslag, till statsutskottet och i övrigt till konstitutionsutskottet.

Slutligen föredrogs och hänvisades till statsutskottet den å bordet vilande motionen nr 974.

§ 4

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66 till Förvärv av viss fastighet inom stadsdelen Lilla Essingen i Stockholm.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om

utlåtandets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i utlåtandet i övrigt gjorda hemställan.

§ 5

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Andersson* i Storfors, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående erfarenheterna av dricksvattenfluoridering,

herr *Carlstein*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående lägerverksamheten för ungdomsvårdsskoleelever, och

herr *Ohlin*, till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående regeringens bedömning av viktiga aktuella utrikespolitiska frågor.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 6

Föredrogs vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 163, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av försvarets fabriksstyrelse m. m., dels riksdagens år 1964 församlade revisorers berättelse angående statsverket, i vad berättelsen avser det ekonomiska utfallet av driften vid försvarets fabriksverks tvätt- och reparationsanstalter, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad läkarutbildning i Göteborg m. m.,

nr 165, i anledning av väckta motioner angående bidragsunderlaget för statliga lån till kommuner vid ny- eller tillbyggnad av permanenta skollokaler, och

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergift av den

Statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier

rätt staten kan ha på grund av s. k. garantiförbindelser som avgetts i ärenden om visering jämte i ämnet väckta motioner; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 48, i anledning av väckta motioner om avskaffande av skatten på teknisk sprit, och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ändringar i det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT).

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 7

Statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 54, i anledning av motioner om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier.

Sedan utskottets hemställen föredragits yttrade:

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! Det är glädjande att de spartanska arbetsförhållanden under vilka riksdagens ledamöter hittills fått försöka fullgöra sina uppdrag nu anses mogna för en översyn. Förändringarna kommer visserligen att genomföras så sakteliga — jag tänker då på det dåliga provisoriet beträffande arbetsrum och den alltjämt otillräckliga tekniska apparaten.

Det föreslagna kanslistödet till riksdagsgrupperna är emellertid ett betydande steg framåt, även om jag för min del är övertygad om att detta måste komma att åtföljas av flera.

Här och var diskuteras bland allmänheten det föreslagna partistödet. Om det beträffande detta finns delade meningar, torde det emellertid vara svårt att skapa en opinion mot att riksdagens le-

damöter får bättre möjligheter att fullgöra sina uppdrag. Dess bättre tycks alltså detta inte behöva bli någon partiskiljande fråga. Frågan om att förbättra riksdagsledamöternas arbetsförhållanden på ett snabbare och radikalare sätt borde därför kunna diskuteras utan partipolitiska sidoblickar.

För min del vill jag betrakta de förbättringar av arbetsförhållandena som genomförts och håller på att genomföras såsom en början. Jag avstår emellertid från att för dagen presentera ytterligare önskemål och nöjer mig med en enda anmärkning beträffande det föreslagna partistödet.

Angående utformningen av partistödet har den kommunistiska riksdagsgruppen i skrivelse till bankoutskottet framfört den meningen, att ett visst grundbelopp borde utgå till varje grupp och att stödet i övrigt kunde utformas ungefär så som föreslagits, alltså i proportion till gruppernas storlek. Som motiv för ett grundbelopp, lika för alla, har anförts att varje grupp har att ta ställning till samma förslag från regering och utskott. Ett i vissa avseenden lika omfattande arbete måste alltså utföras av varje grupp.

Utskottet redovisar vår ståndpunkt men går inte alls in på någon saklig bedömning av denna; varför skall jag inte försöka gissa. Vi anser oss ha goda skäl för vår ståndpunkt. Inte desto mindre avstår vi för dagen från att ställa något yrkande men förbehåller oss givetvis rätten att vid annat tillfälle återkomma till denna fråga — detta desto mera som frågan om våra arbetsförhållanden är ett spørsmål som säkerligen ånyo kommer upp här i kammaren mer än en gång.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Med några få ord skall jag be att få kommentera vad herr Karlsson i Huddinge sade.

Vi redovisar i bankoutskottets utlåtande att det inkommit en skrivelse

Ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall

från den kommunistiska riksdagsgruppen med önskemål att man skulle överväga huruvida inte en konstruktion med ett grundbelopp för varje parti vore riktig. Även utan den skrivelsen skulle utskottet givetvis ha övervägt möjligheten. Vi redovisar i utlåtandet att en sådan konstruktion finns på sina håll i utlandet:

I Norge anvisas såsom grundbelopp ungefär hälften av det totala belopp som ställts till förfogande, medan den andra hälften delas upp proportionellt efter antalet medlemmar i vart och ett av de sex partierna.

I Västtyskland, redovisar utlåtandet, har man ett litet grundbelopp, medan större delen av partikanslistödet utgår efter proportionella grunder.

I Nederländerna slutligen, där man från årsskiftet kommer att få ett partikanslistöd, arbetar man helt efter den proportionella linjen.

Detta visar att såväl den ena som den andra metoden har befunnits acceptabel. Utskottet har noga övervägt vad vi för vår del ville rekommendera, och om nu herr Karlsson i Huddinge säger att vi inte alls gått in på någon saklig bedömning av de olika konstruktionerna, så är detta inte helt rättvisande. Vi förklarar nämligen i utlåtandet att vi sökt komma fram till en lösning som skulle innebära att fördelningsgrunderna vore så långt möjligt »neutrala i förhållande till partistrukturen». Och utgår man från det önskemålet, så hamnar man i en proportionell fördelning, där en förändring av partistrukturen genom sammanslagning eller utbrytning inte skulle leda till några väsentliga förskjutningar av de belopp som utgår till partikanslierna. — För den kommunistiska gruppens del, med de tio mandaten, skulle förslaget innebära 45 000 kronor, och det medför dock möjlighet att anställa viss kanslipersonal. Strängt taget ger väl beloppet möjlighet till en heltidsanställd sekreterare, som hör kunna lämna den service som behövs i gruppen.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Föredrogs vart för sig

bankoutskottets memorial nr 56, angående överlämnande till konstitutionsutskottet av vissa till bankoutskottet hänvisade motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret, och

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock Kungl. Maj:ts proposition om upphävande av reglerna i konkurrensbegränsningslagen angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott;

bankoutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott; samt

första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i brottsbalken m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 9

Ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 73, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall.

Ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr TRANA (s):

Herr talman! Den motion, som ligger till grund för andra lagutskottets utlåtande nr 73 och för vilken jag står som huvudmotionär i denna kammare, har inte tillstyrkts av andra lagutskottet utan föreslås av utskottet icke föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottets förslag är också enhälligt.

Med hänsyn härtill torde det med kännedom om praxis i riksdagen vara ganska meningslöst att nu ställa yrkande om bifall till motionen, och det skall jag inte heller göra. Men eftersom denna motion, I: 54 och II: 67, om ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall, väckt en hel del intresse inte bara bland riksdagens ledamöter utan också i av det aktualiserade problemet berörda kommuner vill jag, herr talman, begagna tillfället att framföra några gentemot utskottet avvikande synpunkter.

Jag har vid läsningen av såväl remissyttrandena som utskottsutlåtandet fått en ganska stark känsla av att det är någonting som inte stämmer. Utskottet och remissinstanserna tar egentligen ställning till någonting helt annat än det spörsmål som aktualiserats i motionen. Både remissinstanser och utskott har nämligen i sin plädering för ett avstyrkande av motionen lagt huvudvikten vid att redogöra dels för de statsbidragsbestämmelser som enligt kungörelsen av den 18 juni 1958 gäller för anordnande av skolskjutsar för inackorderade skolbarn, dels för de presumtiva verkningarna i statsbidragsavseende genom ikraftträdandet den 1 januari 1966 av förordningen den 3 juni 1965 om skatteutjämningsbidrag, genom vilken förordning tidigare statsbidragsbestämmelser om bl. a. skolskjutsar upphör att gälla.

Men, herr talman, i motionen har tagits upp problemet med de skolskjutsar, för vilka man hittills inte haft möjlig-

heter att få statsbidrag. Varken i motionens motivering eller yrkande har gjorts gällande något behov av ändrade statsbidragsregler. Inte heller har det yrkats att statsbidrag i de aktuella fallen skulle utgå. Hela problemet har betraktats som en angelägenhet helt liggande på det primärkommunala planet, och vad som förordats är också en lösning på samma plan.

I motionen yrkas på en bestämmelse som fastslår, att ett primärkommunalt organ — i det aktuella fallet en barnvårdsnämnd — i en kommun icke skall kunna träffa avtal med enskilt fosterhem i annan kommun om utplacering av minderårigt barn för samhällsvård utan att samtidigt påtaga sig ansvaret för de extra skolskjutskostnader, som i vissa fall därigenom kan komma att i betydande utsträckning åsamkas värdkommunen. Detta på grund av att under förevarande premisser anordnad skolskjuts, trots sin av ingen bestridda angelägenhetsgrad, genom en lucka i lagen lämnats utanför de möjligheter till samhälleligt stöd, som i andra fall ansetts erforderligt när det gäller skolbarns resekostnader i samband med både den lagstadgade skolplikten och den frivilliga skolundervisningen.

För att bevisa riktigheten i vad jag nu sagt skall jag be att få citera vad som i det avsnittet säges i motionen. Motionärerna konstaterar med hänvisning till vissa faktorer, att kommunerna ibland tvingas att anordna skolskjutsar, som helt måste bekostas av kommunala medel och uttalar därefter:

»Då det gäller skolskjutsar för den egna kommunens barn kan det alltså vara förstäeligt om sådana ibland anordnas, som helt bekostas av kommunala skattemedel.

Däremot kan man starkt ifrågasätta riktigheten av att värdkommunerna skall ha samma — ja, en skärpt — skyldighet i detta avseende beträffande de barn i grundskoleåldern, som av annan kommun placerats för samhällsvård i

Ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall

fosterhem belägna inom kommunen. Skolstyrelserna i värdkommunerna kunna ju knappast inackordera dessa barn på annat håll, emedan ju detta skulle upphäva överenskommelsen mellan barnens hemkommuners barnavårdsnämnder och fosterhemmen. Därjämte skulle ju syftet med barnets samhällsvård kunna komma att spolieras.

Med utgångspunkt från vad ovan anförts borde det vara rimligt, att värdkommunerna, i de fall då de åsamkas särskilda skolskjutskostnader för barn från främmande kommuner, vilka vistas i kommunen för erhållande av samhällsvård, skall — till den del dessa kostnader icke täckas av statsbidrag — kunna återkräva bevisligen åsamkade och styrkta kostnader från barnens hemkommuner.

För att inga oförutsedda kostnader vid sådant förhållande skall belasta den kommun, som beslutar om samhällsvården, bör lämpligen värdkommunens barnavårdsnämnd då den skall avgiva yttrande över fosterhemmets lämplighet, i anknytning därtill inhämta och vidarebefordra skolstyrelsens besked om de eventuella extra skolskjutskostnader, som kan komma att uppstå i anledning av barnets placering i fosterhemmet.»

Därmed torde det väl, herr talman, vara till fullo klarlagt att motionen med sina synpunkter och förslag knappast kan vara en motivering för utskottets resonemang om de hittillsvarande statsbidragsbestämmelserna. Motionärerna har aldrig tänkt sig en lösning genom en utvidgning av statsbidraget, vilket klart framgår av motionen.

Litet annorlunda ligger det till med utskottets hänvisning till följdverkningarna av den från årsskiftet 1965/66 ikraftträdande lagen om kommunal skatteutjämning. Utskottet hänvisar på s. 3 i sitt utlåtande till Kungl. Maj:ts proposition nr 43 angående kommunal skatteutjämning, som ligger till grund för denna lag, och påvisar helt riktigt, 6 — *Andra kammarens protokoll 1965. Nr 38*

att det i propositionen föreslogs att skatteutjämningsbidraget var ämnat att ersätta vissa speciella tidigare utgående statsbidrag till kommuner, bl. a. bidragen till skolskjutsar. Men man bör kanske i detta sammanhang observera, att avsikten var att *ersätta* bidragsformer, som tidigare varit disponibla. Detta kan alltså icke appliceras på de förhållanden som tagits upp i motionen.

Däremot kan det väl i något mycket extremt fall tänkas att en värdkommuns kostnader för skolskjutsar av ifrågasatt slag skulle kunna stiga till en sådan höjd att skatteutjämningsbidragets storlek skulle komma att påverkas. Men det torde röra sig om rena undantagsfall. Kostnader på något eller några tiotusental kronor — man kan anta att det för enskilda kommuner med ifrågavarande problem kan röra sig om kostnader av den storleken — torde i allmänhet icke komma att bli utslagsgivande för skatteutjämningsbidragets storlek. Det är heller icke detta saken gäller. Med motionen har vi helt enkelt velat påvisa, att en primärkommun på det aktuella området kan besluta om åtgärder, som kan åsamka andra primärkommuner betydande utgifter, utan att dessa på laglig grund kan återsöka sina utlägg hos den för kostnaderna ansvariga kommunen. Sådana förhållanden förekommer såvitt jag känner till icke på något annat avsnitt av den kommunala verksamheten, och de rådande förhållandena kan självfallet icke annat än motverka en önskvärd och behövlig utveckling av möjligheterna till samhällelig vård av misspassade barn.

Utskottet finner det för sin del icke motiverat »att på det begränsade område varom nu är fråga — införa en särskild reglering». Därmed erkänner utskottet indirekt att ett missförhållande föreligger men tar icke konsekvenserna av sitt medgivande. Jag kan icke dela utskottets uppfattning, att ett missförhållande bör få bestå på grund av att det är begränsat till sin omfattning. Jag

Ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall

anser, herr talman, att de i motionen påtalade förhållandena borde kunna undanröjas genom en ändring av eller tillägg till lagtexten i barnavårdslagens 10 kap. 72 och följande paragrafer men skall för dagen icke ställa något yrkande. Men sannolikt kommer de i motionen påtalade förhållandena änyo att aktualiseras.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Herr Trana ställde inget yrkande, och jag kan därför fatta mig kort.

Jag vill inte bestrida att det kan vara som motionärerna påstår, nämligen att värdkommunen, inackorderingskommunen, kan åsamkas extra kostnader för bl. a. skolskjutsar för barn som inackorderas på avlägsen plats inom kommunen. Men det är litet egendomligt att man i motionen bara har tagit upp problemet med skolskjutsarna. Dessa barn, som av barnavårdsnämnd placerats i en grannkommun, åsamkar ju denna kommun utgifter även i åtskilliga andra avseenden, åtminstone då det gäller skolpliktiga barn. Skolstyrelsen är enligt skollagen skyldig att se till att de barn, som vistas inom kommunen och som är i skolpliktig ålder, kommer i åtnjutande av den obligatoriska undervisning som föreskrivs. Detta innebär att de inackorderade barnen också skall komma i åtnjutande av alla de övriga sociala förmåner som värdkommunen vidtar för barnen, inte bara skolskjutsar.

Detta problem borde alltså tas upp i ett vidare och större sammanhang.

Det kan också hända att de exempel som finns i motionen är litet extrema. Socialstyrelsen påpekar i sitt remissyttrande att det torde vara mycket sällsynt att en barnavårdsnämnd placerar ett missanpassat barn avlägset och isolerat. Meningen är ju att det inackorderade barnet skall påverkas i gynnsam riktning, bl. a. av kamrater, och då är det uppenbart olämpligt att skaffa ett inackorderingshem som ligger alltför

avlägset. Problemet är, tror vi, ganska begränsat även om det i enstaka fall kan förekomma.

Att vi i utskottsutlåtandet pekat på att statsbidragen för skolskjutsarna upphör fr. o. m. nästa årsskifte i och med att lagen om kommunal skatteutjämning träder i kraft beror enbart därpå att vi velat understryka principen att särskilt statsbidrag till skolskjutsar i fortsättningen inte skall utgå. Motionärerna menar tydligen att man genom någon bestämmelse i skollagen skulle kunna få den ordningen till stånd att värdkommunen skulle äga rätt att kräva ersättning från hemortskommunen. Det har vi inte velat gå med på, eftersom skollagen ålägger värdkommunen att ombestyrja skolgång för de skolpliktiga barn som finns inom kommunen.

Med denna redovisning av utskottets tankegångar ber jag, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet har hemställt.

Herr TRANA (s):

Herr talman! Herr Anderson i Sundsvall hade väl egentligen inte någon gentemot motionärerna starkt avvikande mening. Det finns därför ingen anledning för mig att särskilt mycket förlänga denna debatt. Jag skall bara ta upp ett par punkter där jag kanske behöver lämna en förklaring.

Herr Anderson fann det egendomligt att vi i motionen bara upptagit kostnaderna för skolskjutsarna. Han gör det mot bakgrunden av att värdkommunerna har laglig skyldighet att i övrigt svara för de kostnader som belöper sig på dessa barn i form av fria skolmåltider, fria läroböcker och andra sådana saker som hör till skolservicen. Men detta är såvitt jag förstår inte samma problem.

Jag ska¹⁾ anföra ett exempel bara för att visa hur det kan ligga till i ett konkret fall. Exemplet är hämtat från min egen hemstad Östhammar som ligger i en mycket stor glesbygd och kommer som nummer tre i fråga om ytvidden

Maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen

för svenska städer. Vi hade föregående år två sådana barn som föranledde extra kostnader. I det ena fallet var dagkostnaden för den skolskjuts som måste anordnas 16:72. Det gör för helt läsår 3 577 kronor. Ändå förhöll det sig så att det gick en annan skolskjuts ute i dessa glesbygder till vilken vår skolskjuts kunde anknyta. Det rörde sig om en genuin glesbygd ute i skärgården. Hade inte så kunnat ske hade skolskjutskostnaden för detta enda barn blivit 33:44 per dag, d. v. s. 7 156:16 per läsår.

I det andra fallet uppgick skolskjutskostnaden för ett barn till 13:68 per dag, alltså 2 927 kronor för ett läsår. Kostnaderna för dessa båda barn under ett läsår skulle alltså ha blivit 6 504 kronor. Nu blev det inte så. Det gäller här barn som är missanpassade och är föremål för samhällsvård. De kan ha vissa svårigheter att akklimatisera sig och bli kvar. Detta var förhållandet även här och de blev alltså inte kvar hela läsåret. Men exemplet visar i alla fall att det helt utan värdkommunens egen förskylan kan uppkomma väsentliga kostnader. Jag tror inte alls att vår kommun är värst utsatt, utan det finns nog andra kommuner som fått kännas vid dessa problem i mycket hög grad.

Sedan vill jag bara göra ett påpekande. Utskottet hade fattat vår motion så att vi fordrar ändring i skollagen. Jag har väl klargjort att vi inte tänker oss den utvägen utan en ändring i barnavårdslagens 10 kapitel som skulle innebära att om t. ex. Stockholms stad vill ha ut barn till annan kommun — och det vet vi att man vill liksom att det är mycket svårt att få ut dem till här ifrågavarande hem — så skall barnavårdsnämnden träffa ett avtal med den kommun som blir värdkommun att om särskilda kostnader uppstår, som inte kan täckas på något annat sätt, skall kyrkoskrivningskommunen vara skyldig att lämna ersättning för dessa kostnader.

I många andra avseenden träffar kom-

munerna avtal med varandra men så sker inte i detta fall. Eftersom man inte lagligen kan kräva att det träffas avtal på denna punkt får väl i allmänhet värdkommunerna stå för kostnaderna. Detta kan enligt motionärernas uppfattning icke vara riktigt.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen, i vad propositionen hänvisats till lagutskott;

statsutskottets utlåtanden:

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv, och

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 77, i anledning av väckta motioner angående vattenvård, luftvård och bullerfrågor.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 11

Maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 78, i anledning av väckta motioner angående maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen.

Maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 128 i första kammaren av herr *Gösta Jacobsson* och nr 168 i andra kammaren av herr *Löfgren*.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en förutsättningslös utredning rörande den s. k. 200-kronorsregeln i kollektivavtalslagen».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 128 och II: 168, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hübinette* och *Ringaby*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 128 och II: 168, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös utredning rörande den s. k. 200-kronorsregeln i kollektivavtalslagen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Vi känner naturligtvis alla stor tillfredsställelse över den arbetsfred, som under många år varit rådande på vår svenska arbetsmarknad. Sverige har, och det kanske med rätta, ansetts vara ett föredöme härvidlag. Men ibland inträffar konflikter; sådana kan väl aldrig undvikas.

Detta utskottsutlåtande gäller bötesbeloppets storlek vid brott mot kollektivavtal enligt lagen av den 22 juni 1928. Bötesbeloppet infördes alltså för snart 40 år sedan och maximerades då till 200 kronor. Det förtjänar kanske att andragas att en arbetares årsinkomst år 1928 var cirka 2 500 kronor.

I ett motionspar, I: 128 och II: 168, har några motionärer önskat göra en översyn av detta beloppets storlek, och vi reservanter har i likhet med mo-

tionärerna ansett att 200-kronorsregeln i dag av naturliga skäl inte har den reparativa verkan som avsågs med beslutet 1928. Samtliga löntagarorganisationer som är hörda i denna fråga säger i sina remissvar, att man inte skall rycka ut just den här lilla detaljen ur lagen om kollektivavtal för utredning, och jag kanske, herr talman, kan hålla med om detta. Men vi har naturligtvis räknat med att vid en översyn av 200-kronorsregeln hänsyn också måste tagas till andra ting i det stora komplex av frågor som det här gäller.

Personligen anser jag att bötesbeloppet inte skulle vara fixerat. 200 kronor kan kanske i dag sägas vara en liten summa för att ha ett avskräckande syfte vid ett allvarligt avtalsbrott. Det kan dock vara en ganska stor summa även i dag för en utpräglad låglönegrupp, men beloppet ter sig naturligtvis ganska ringa för en välavlönad specialarbetare. Kanske arbetsdomstolen utan fingervisning om maximibelopp på egen hand kan utmäta bötesbelopp vid avtalsbrott med hänsyn tagen till de felandes ekonomiska status men tillräckligt stort för att ha en avskräckande inverkan. Så går det till vid de flesta andra bötesförelägganden här i landet.

Detta är emellertid en alldeles personlig reflexion som kanske kan vara värd att fundera en smula över. Jag är medveten om att denna lagstiftning är dispositiv, alltså inte bindande, och att betydligt högre bötesbelopp ofta utdömes. Detta gäller särskilt vid vilka uppsägningar, som är de allra vanligaste avtalsbrotten numera.

Så mycket mera bör väl inte sägas just nu. Det kanske trots allt kunde vara motiverat att göra en översyn av denna gamla och otidsenliga bötesregel.

Herr BENGSSON i Varberg (s):

Herr talman! Andra lagutskottets ma-

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Majoriteten har inte ansett det påkallat att särbehandla den detalj i kollektivavtalslagen som har aktualiserats i dessa motioner. Det är klart att även majoriteten anser att ett skadeståndsbelopp på 200 kronor inte känns lika påfrestande i dag som det gjorde år 1928. Detta är emellertid i och för sig inget motiv för att höja skadeståndsbeloppets maximigräns. Den helt avgörande frågan är huruvida det förhållandet att beloppet varit oförändrat sedan 1928 har medfört en ökning av avtalsbrotten. Motionärerna säger att de negativa verkningarna av skadeståndsregelns urholkning också har gjort sig gällande i arbetslivet, men de gör ingenting för att underbygga detta påstående. Det kan inte råda några delade meningar om att läget på den svenska arbetsmarknaden inte har varit sådant och inte är sådant, att det finns skäl att höja beloppet. Om det förhåller sig så som motionärerna antar, skulle de olagliga strejkerna och avtalsbrotten på den svenska arbetsmarknaden ha ökat i omfattning.

Landsorganisationen har i sitt remissvar med rätta pekat på den utomordentligt viktiga roll som organisationerna på arbetsmarknaden spelar när det gäller att förmå medlemmarna att följa ingångna avtal. Den skolningsverksamhet som fackföreningsrörelsen bedrivit har betydligt mycket mer än den detalj vi nu diskuterar. Jag tycker att det är rätt djärvt av motionärerna att påstå att denna regel, som haft samma innebörd sedan 1928, har haft negativa verkningar på arbetsmarknaden. Det är ett djärvt påstående och det borde exemplifieras.

Vi har, herr talman, inte funnit anledning att utreda frågan och jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Jag skall inte bemöta herr Bengtsson i Varberg. Det var bara

så, att jag i mitt anförande i hastigheten glömde att yrka bifall till reservationen och det ber jag att få göra nu.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herrar Hübinette och Ringaby; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner angående möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 553 av herr *Mattsson m. fl.* samt II: 678 av herr *Petersson m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten bereddes möjlighet att inköpa virke från domänverket på med Aktiebolaget Statens skogsindustrier (ASSI) likvärdiga villkor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 553 och II: 678 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Lage Svedberg, Mossberger, Magnusson, Manne Olsson, Wanhainen, Lindström, Arweson, Johanson* i Västervik, *Trana* och *Johansson* i Simrishamn, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 553 och II: 678 utan åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Det föreligger väl inte i sak någon uppenbar skillnad mellan majoritetens och reservanternas mening. Vi har alla klart för oss att dessa frågor redan är föremål för utredning. Vi har då ansett att det var att handla i oträngt mål att skriva till Kungl. Maj:t i ärendet. Vi anslöt oss i stället till den uppfattningen, att motionerna utan vidare skulle kunna överlämnas till den sittande virkesbalansutredningen.

Sedan må det vara en utskottsledamot obetaget att påtala utskottets egenomliga handläggning av detta ärende. När jag och mina partivänner gick ifrån realbehandlingen i utskottet hade vi intrycket att den skulle leda fram till det yrkande som nu återfinns i reservationen, men i justeringssammanträdet blev det någonting helt annat. Vi är inte vana vid sådana kovändningar i utskottsarbetet i detta hus.

Herr talman! Det finns ingen anledning att dra upp någon större debatt om denna gradskillnad emellan utskottet och reservanterna, men jag ber ändå att få yrka bifall till reservationen.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag trodde att denna debatt skulle gälla frågan i sak och att vi inte skulle behöva ta upp den justeringsbehandling vi hade i utskottet, därför att den kanhända kan bero på en missuppfattning. Det var ju så — och jag förstår att den ärade reservanten inte bestritt detta — att beslutet i utskottet var att motionerna utan särskilt yttrande skulle överlämnas till virkesbalansutredningen. Jag är hundra procentigt säker på att det var beslutet, därför att jag framställde det själv som ett kompromissbud, och det var ingen opposition däremot. Det beslöts utan votering av ett enigt utskott. Nu kom emellertid detta beslut inte fram

tillräckligt klart i den skrivning som förelåg vid justeringssammanträdet. Det var därför utlåtandet justerades, så att det klart skulle framgå att virkesbalansutredningen skall göras underkunnig om vad som står i motionerna utan att utskottet fördenskull själv sagt någonting.

Jag sätter mycket stort värde på att sekreterarna skriver kort, och jag har själv sagt till dem att skriva så kort och koncentrerat som det över huvud taget är möjligt, men kanske hade man i detta fall gått för ambitiöst till verket och skrivit litet för kort så att beslutet icke klart kommit fram. Detta ändrades vid justeringen. Det är såvitt jag begriper justeringens uppgift att se till att det som överlämnas verkligen speglar beslutet. Om det inte vore så, då är ju justeringen i utskottet en rent formell sak, som icke har någon som helst reell innebörd. Därför måste jag säga att det är synnerligen anmärkningsvärt att man vill förmäna en utskottsmajoritet att ha en formulering i utlåtandet, som klart anger vad beslutet har inneburit. Det är att gå litet för långt!

I reservationen kommer beslutet inte fram. Där talas det inte om att detta skall bringas till virkesbalansutredningens kännedom.

Det är inte mera som i grund och botten skiljer utskottsmajoriteten från reservanterna än denna formella skillnad som — sade jag — sannolikt huvudsakligen berodde på en missuppfattning så att skrivningen blev ofullständig. När det gäller frågan i sak föreligger det enligt min mening nästan ingen skillnad mellan vad utskottet menar och vad reservanterna har för uppfattning. Skillnaden som finns gäller bara på vilket sätt virkesbalansutredningen skall göras uppmärksam på innehållet i de väckta motionerna och de problem som där tagits upp. Nu framgår det inte klart ur direktiven till virkesbalansutredningen huru-

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

vida dessa frågor skall undersökas av denna utredning.

Vi har ju tid efter annan haft virkesbalansutredningar, och det måste också göras sådana allteftersom utvecklingen fortgår på detta område, det byggs nya industrier, det blir ändrade transportförhållanden etc.

Den fråga som tagits upp i motionerna avser ju inlandssågverkens intresse att få sin råvaruförsörjning säkrad i rimlig mån. Såvitt jag förstår är detta en lokaliseringspolitiskt mycket betydelsefull sak. De beslut som riksdagen har fattat i fråga om lokaliseringspolitiken vill vi väl att man skall försöka realisera på bästa möjliga sätt. Jag tror att vi här har en del av det stora problem som lokaliseringspolitiken skall lösa. Därför menar jag att en virkesbalansutredning nu måste ta hänsyn också till de lokaliseringspolitiska aspekter som kan läggas just på råvaruförsörjningen från skogen. Tidigare virkesbalansutredningar har kanhända inte behövt göra det och har inte haft det i uppdrag heller. Men det är ofrånkomligt att denna nya virkesbalansutredning i sitt arbete anlägger även en lokaliseringspolitisk synpunkt.

Det är som sagt detta utskottsmajoriteten menar att virkesbalansutredningen bör göras uppmärksam på, därför att deras direktiv på denna punkt inte är så klara, att man kan vara säker på att de kommer att beakta frågan.

Skillnaden i uppfattningar är alltså relativt obetydlig, och jag tror inte att reservanterna skulle vilja att virkesbalansutredningen förvägrades möjlighet att anlägga lokaliseringspolitiska synpunkter i sitt arbete.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna fråga.

Herr PETERSSON (h):

Herr talman! I detta utlåtande av

jordbruksutskottet behandlas en av mig med flera väckt motion, vari hemställes att inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten bereds möjligheter att inköpa virke från domänverket på villkor som är likvärdiga med AB Statens skogsindustriers. Enligt min mening är detta en mycket rimlig begäran, vilket dock inte hindrat att utskottets samtliga socialdemokrater i sin reservation hemställt att riksdagen måtte lämna motionen utan åtgärd.

Den 25 november förra året hade jag i första kammaren en interpellationsdebatt med jordbruksminister Holmqvist i denna fråga. Då uppgav jordbruksministern att det var riksdagen som måste besluta om likställighet mellan ASSI och inlandssågverken när det gäller inköp av virke från domänverket. När frågan genom denna motion nu förts fram till riksdagen för beslut, yrkar socialdemokraterna — men inga andra — att motionen skall lämnas utan åtgärd.

I Svenska sågverksföreningars riksförbunds remissyttrande över motionen framhålls att inlandssågverken eller köpsågverken i Norrbotten och Västerbotten tillverkar cirka 100 000 standards virke. ASSI tillverkar cirka 70 000 standards, kustbolagen och skogsägareföreningsägda företag tillverkar också cirka 70 000 standards. Det blir sammanlagt 240 000 standards. Inlands- eller köpsågverken svarar alltså för 40 procent av all tillverkning och utgör med sina 1 600 anställda en mycket betydande del av övre Norrlands inlandsindustri.

Domänverkets skogar ligger också i huvudsak i inlandet; där är för övrigt domänverket den dominerande skogsägaren. När så domänverket genom ett riksdagsbeslut av år 1957 är skyldigt att i första hand leverera virke till ASSI:s industrier i kustlandet får inlandssågverken inte tillfälle att i rimlig omfattning köpa skogsråvara från

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

närbelägna statsskogar utan tvingas inköpa avlägset belägen råvara med högre transportkostnader som följd eller inskränka produktionen eller kanske rentav upphöra med driften, trots att de prismässigt sett har möjlighet att konkurrera med ASSI om denna råvara, såvida domänverket hade haft tillstånd att sälja skogen till dem.

I motionen påpekas också att det torde vara möjligt för ASSI att inköpa betydligt större andel skogsråvara från närbelägna bondeskogar. Talesmän för Norrbottens skogsägareförening har också förklarat att bondeskogarna har möjlighet att leverera ytterligare råvara till kustindustrierna, dit ASSI hör. Sveriges skogsägares riksförbund har i sitt remissvar över motionen påvisat de ökade sågtimmerleveranserna från bondeskogsbruket och uttalat att transportekonomiska synpunkter talar för att leveranserna till kustsågverken ökar.

Socialdemokraterna hävdar — inte i utskottet men resonemangsvis — att det är självklart att domänverket, som ägs av svenska folket, i första hand skall leverera virke till ASSI, som också ägs av svenska folket. Men även de tusentals personer som för sin försörjning och sin bygds framtid är beroende av att inlandssågverken fortfarande känner sig som en del av svenska folket och som delägare i domänverkets skogar och har, som jag tycker med all rätt, svårt att inse varför inte ortens egna industrier skall på likvärdiga villkor få konkurrera om den skog som växer in på knutarna. Här gäller det inte att de vill ha några subventioner — de vill endast ha rätt att på lika villkor konkurrera om skogsråvaran.

Jag tror att man i dessa lokaliseringstider, när man t. o. m. från socialdemokratiskt håll högtidligt förklarar att en framgångsrik enskild företagare är värd sin vikt i guld, bör ha klart för sig att en duktig och framgångsrik företagare är tvungen att mera se till socialde-

mokratiska handlingar än låta sig ledas av vackra ord.

Därför är det en synnerligen negativ lokaliseringspolitik att vid knapphet på en produktionsfaktor, i detta fall skog, som staten förfogar över — och det är många produktionsfaktorer som staten bestämmer över i övre Norrland — specialgynna företag som står staten nära, så att de enskilda företagarna inte får tillfälle att konkurrera på lika villkor om den för verksamheten nödvändiga produktionsfaktorn. Detta ger enskilda företagare en känsla av osäkerhet, som måste verka hämmande på lusten att driva företag i övre Norrland, där staten äger så stora delar av naturtillgångarna.

Herr talman! Jag beklagar att utskottets socialdemokrater inte ens har ansett sig kunna biträda den försiktiga skrivning som de borgerliga i jordbruksutskottet förordat med anledning av motion II: 678, och jag vill för egen del yrka bifall till utskottets förslag.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h):

Herr talman! Som egen företagare inom sågverksindustrin och med många års erfarenhet av sågverksrörelse i Norrlands inland har jag följt behandlingen av motionen nr 678 i denna kammare angående möjligheterna för inlandssågverken att köpa virke från domänstyrelsen med största intresse.

Jag tror mig rätt väl känna till vilka problem de s. k. inlandssågverken har att brottas med just i fråga om inköps-svårigheterna beträffande råvaran. Att jag begärt ordet i denna angelägenhet beror dock inte i första hand på att jag är verksam inom denna gren av industrien och därför finner frågan intressant utan framför allt på att jag anser att det är en synnerligen viktig principiell fråga, huruvida ett statligt verk skall tillåtas driva en mot enskild företagsamhet riktad politik.

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Den strukturförändring som sker inom praktiskt taget all industri — där de små enheterna tvingas att träda tillbaka för större, rationellare och effektivare enheter — har naturligtvis aktualiserats även inom sågverksindustrien. Det statsägda bolaget ASSI som enligt givna direktiv tillkommit för att öka arbetstillfällena främst i Norrland samt säkerställa viss del av domänverkets avsättning där är ett bevis härpå.

När ASSI 1957 bröts ut ur domänverket och blev ett fristående statligt bolag lydande under handelsdepartementet upprättades ett ramavtal, i vilket domänverket förpliktades att trygga ASSI:s huvudsakliga råvarubehov. Genom detta ramavtal blev domänverket tvingat att minska försäljningarna på öppna marknaden och har ju också under de senaste åren kraftigt reducerat utbudet av rotposter och leveransvirke. Verkningarna av denna utbudsreduktion har naturligtvis blivit synnerligen kännbara för den privata sågverks- och träförädlingsindustrien i Norrland.

Jag nämnde den strukturförändring som skett och sker på företagsmarknaden i allmänhet. I fråga om inlandssågverken ligger dock saken något annorlunda till. De s. k. inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten är i stort sett rationella småsågar. Många av dessa är i regel i drift 6—7—8 månader per år, varvid man försågar den råvara som samma arbetare avverkat under vinterhalvåret. På detta sätt bedrivs en effektiv mindre eller medelstor rörelse. Man kan hålla en fast anställd arbetsstyrka året om och därutöver ges tillfälle till ytterligare anställning av arbetare för säsongarbete. Dessa inlandssågverk har gett befolkningen som bor däruppe möjligheter till sysselsättning och en levande landsbygd har kunnat bibehållas.

De typiska inlandssågverken är tvingade att köpa praktiskt taget all sin råvara och är så till vida jämförbara

med ASSI — dock med den väsentliga skillnaden att ASSI genom ramavtalet med domänverket har säkerställt sitt råvarubehov till allra största delen. De privata sågverksägarna måste däremot ut på den öppna marknaden och i knivskarp konkurrens försöka fylla sitt behov av råvara, ibland med ASSI som inblandad konkurrent. Det bör observeras att därigenom att ASSI genom ramavtalet kommer över sitt huvudsakliga råvarubehov tämligen billigt kan ASSI med fördel överbetala den utfyllnadskvantitet man nödgas köpa på den öppna marknaden, eftersom denna kvantitet är en proportionsvis liten del av det totala råvarubehov som ASSI har. Detta är väl en orimlig ordning.

Man kan ju fråga sig, om jag med detta menar att ASSI bör hålla sig borta från den öppna marknaden. Nej — visst inte, tvärtom — men det vore ett renlighetskrav att det statsägda bolaget på samma sätt som den privata industrien fick göra hela sitt råvaruinköp på den öppna marknaden eller med andra ord att samma inköpssystem skulle gälla för båda företags typerna. Därigenom skulle det bli en fri marknad i norr och en rättvis prissättning mellan de enskilda företagsägarna och ASSI. Domänverket, som är ett affärsdrivande organ och som säkert bedömer denna fråga ur affärsmässig synpunkt, skulle nog icke ha något att erinra emot en sådan ordning.

Det är ingen överdrift att påstå att kritiken mot domänstyrelsen i anledning av ramavtalets råvarutilldelning till ASSI varit synnerligen frän. Personligen anser jag att dessa angrepp drabbar fel institution. Domänstyrelsen följer ju endast de direktiv som en riksdagsmajoritet gett den, direktiv som gynnar ett statsägt bolag och missgynnar den privata industrien. Det är enligt mitt förmenande riksdagsbeslutet och inte domänverket som skall kritiseraras.

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Till sist, herr talman, kan jag inte undgå att göra följande reflexioner:

1. Är det verkligen ur statsfinansiell synpunkt riktigt att delvis strypa inlandssågverkens möjligheter att upprätthålla driften genom att ett statligt verk tillåtes driva en mot enskild företagsamhet riktad politik — detta naturligtvis under förutsättning att inlandssågverken kan erbjuda lika goda villkor som ASSI?

2. Hur överensstämmer den förda politiken med det allmänt omfattade önskemålet om lokalisering av industri i Norrland? Man resonerar väl inte så här: huvudsaken är att ASSI:s råvarubehov klaras i enlighet med ramavtalets principer, även om detta skulle medföra att det försvinner några dussin småföretagare i inlandet.

Naturligtvis kan man med lokaliseringsmedel ordna några nya företag i trakter som drabbats av sågverks- eller träförädlingsnedläggelse och naturligtvis kan staten bekosta förflyttning av några hundra familjer till mellersta och södra Sverige där respektive familjefäder omskolas till annat yrke. Men är detta resonemang statsfinansiellt riktigt? Jag tror det inte.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr ÖHVALL (fp):

Herr talman! I dessa motioner begärs inte några förmåner för de företag det gäller. Vi begär endast att de enskilda skogs- och snickeriindustriföretagen skall få köpa virke på samma villkor som det statsägda företaget, och det menar vi är en rimlig begäran. Vi hävdar att dessa företag diskrimineras. Helt orimlig blir ju också situationen, när det i vissa fall gäller företag som arbetsmarknadsverket sökt att intressera för en utbyggnad i ett bekymmersamt läge på arbetsmarknaden i de orter det här rör sig om. Till några av de företag som berörs av dessa förhållanden har faktiskt också lokaliseringsstöd utgått.

Det är fråga om ungefär 200 enskilda småföretag som för sin verksamhet är beroende av köp direkt från domänverket. Företagen är så belägna i Norrbotten och Västerbotten, att domänverkets skogar ur transportsynpunkt är närmast tillgängliga. Genom ett samlat uppträdande på marknaden kan dessa småföretag också uppträda som en enda förhandlingspart gentemot domänverket. Några administrativa belastningar för domänverket torde därför inte kunna åberopas i detta sammanhang.

De företag som det är fråga om finns redan på marknaden. De hämtar redan nu sin råvara från den samlade tillgången, men de tvingas att köpa på ett irrationellt sätt därför att de utestängs ifrån domänverkets skogar eller förhindras att köpa virke på samma villkor som det statsägda företaget. ASSI bör givetvis i alla lägen ha samma möjligheter som andra företag att inom ramen för den tillgängliga råvarumarknaden täcka sitt råvarubehov. De enskilda företagen begär således inget stöd och inte på något sätt någon favorisering. De vill endast på en fri marknad köpa sina råvaror på samma villkor som andra parter på marknaden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Andra talare har berört bakgrunden till den motion som jag är en av undertecknarna av. Jag har försökt att noga läsa såväl utskottsutlåtandet som reservanternas skrivning och bedöma vad som kan skilja de båda åt. Såvitt jag kan se är det bara ett ord som skiljer, ett ord i sista meningen i utskottsutlåtandet, nämligen ordet »bör». Utskottet skriver där att de frågor som tas upp i motionen *bör falla* inom ramen för virkesbalansutredningen, medan reservanternas anser att de *faller* under virkesmarknadsutredningens uppdrag.

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Jag är inte säker på att någon av skrivningarna är helt korrekt. Virkesbalansutredningen får väl betraktas som en teknisk utredning som har att undersöka vilket underlag som finns för verksamheten i fråga. Däremot tror jag inte att det kan falla under virkesbalansutredningens uppdrag att ingripa i de enskilda företagens möjligheter att disponera verksamheten såväl när det gäller råvaran som i andra avseenden. Uppdraget begränsar sig således till att framräkna grunden för verksamheten, alltså virkesbalansen i olika områden i landet. Beträffande Norrland pågår ju arbetet inom utredningen med förtur.

Man kan väl säga att sedan virkesmarknadsutredningen framlagt sitt betänkande borde det vara lättare att bedöma vilka dispositioner olika företag bör göra och vilken strukturanpassning det finns anledning företa med hänsyn till underlaget såväl vad beträffar domänverkets dispositioner inom området som enskildas och skogsägarföreningarnas. Såvitt jag kan se av utskottsskrivningarna är både reservanter och utskott eniga om att den ändrade politik, som domänverket har gått in för, åstadkommit sysselsättningsproblem och andra problem för de industrier som arbetar inom området. Jag tror dessutom att det finns anledning att uppmärksamma att domänverkets politik kan försvåra lokalisering av industrier i Lappmarken. Jag tänker då på den planerade Storuman-industrien.

Motivet för att vänta med direkta åtgärder är således att man skall avvakta virkesbalansutredningens betänkande som, efter vad jag hört, kommer att läggas fram mycket snart. Jag tycker att utskottet är mera positivt på så sätt, att det vill skriva till Kungl. Maj:t för att upplysa om de problem som föreligger på grund av de dispositioner som domänverket vidtagit, och att man

bör avvakta de resultat som virkesbalansutredningen kommer fram till. Som jag tidigare sagt tror jag att den utredningen inte ens kan gå in på de verksamhetsformer som företagen inom området kan önska för dagen eller för framtiden. Företagarna å sin sida kan bättre bedöma de möjligheter man har att utgå från sedan utredningen är klar. Därför är jag rätt övertygad om att reservanternas påstående att saken faller inom virkesbalansutredningens uppdrag är direkt felaktig.

Med vad jag här anförvt vill jag yrka bifall till utskottets hemställan, som jag tror närmast överensstämmer med motionernas avsikt och bäst gagnar lösningen av det problem som såväl utskott som reservanter är eniga om förefinns.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Det hade inte varit min mening att gå upp i denna fråga, men det har sagts vissa saker som gör att jag vill yttra några ord.

Man har här talat mycket om lokaliseringspolitiska synpunkter och har menat att vad vi nu diskuterar är en ödesfråga då det gäller lokaliseringspolitiken för Norrland. Jag kan hålla mig till Norrbotten. Jag skulle då vilja fråga, om detta virke går ut ur länet ifall det går till ASSI och således inte skapar arbetstillfällen där? Jag tror att den verkligt stora lokaliseringspolitiska insatsen skulle vara, om det virke som nu från privata skogsägare går ut ur länet stannade kvar och förädlades antingen av småsågarna eller av ASSI. Det är ju så hela problemet ser ut.

Sedan har det fällts vissa yttranden om ASSI för vilka det torde finnas föga belägg. Det talas om en prioriterad industri och om att ASSI kommer åt sitt virke på ett billigt sätt. Jag skulle vilja veta vilka belägg det finns för påståendet, att ASSI kommer åt virket på ett billigare sätt än andra. ASSI

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

har ju under hela sin tillvaro fått köpa varje pinne av sitt virke och därför kommit i ett dåligt konkurrensläge i förhållande till den privata industrien.

Jag skulle också vilja fråga: Bör man inte avvakta utredningen om virkesbalansen så att man får veta hur mycket virke det finns att tillgå? Det är först därefter man kan ta upp frågan om hur denna industri skall se ut. Kungl. Maj:t och de som haft att göra med saken är fullt medvetna om problemet. Inlandsindustrien skall naturligtvis ha möjligheter att få sitt virke, men det är ju en rationalisering på gång. En mängd småsågar läggs ned vilket inte har med den nu diskuterade frågan att göra utan med rationalisering. Som exempel på den förfärliga situationen i Norrbotten, som under det senaste året inte blivit värre än förut, kan jag peka på att man nu med hjälp av AMS-medel håller på att bygga ett nytt relativt stort sågverk i inlandet. Här har inte de privata skogsägarna och allmänningarna varit med och garanterat leverans av virket, men sågverket byggs ändå. Man bör inte försöka haussa upp denna sak till någon lokaliseringpolitisk fråga utan låta det hela vara ett rent praktiskt resonemang.

Hur reagerade man förresten från det håll där man nu jämrar sig över domänverkets avoga inställning till den privata industrien, när ASSI talade om att sågverket i Båtskärsnäs måste läggas ned på grund av råvarubrist? Jo, då höjde man ett ramaskri och sade: »Det är domänverkets fel som inte får fram tillräckligt med virke.» Man måste väl bestämma sig för på vilken stol man skall sitta. Skall det fram mera virke, så att Båtskärsnäs sågverk och ASSI får tillräckliga kvantiteter, eller skall det fram mindre virke till ASSI? Det går inte att lämna de privata skogsägarna utanför i detta sammanhang, eftersom domänverket endast rör om

ganska exakt hälften av skogstillgångarna i Norrland. Om vi skall föra en lokaliseringpolitisk diskussion, måste vi också ta hänsyn till allt virke som lämnar länet i stället för att förädlas där och inte bara hålla på att käbbla om vem som får virket.

Såvitt jag förstår innebär utskottets förslag bara att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och säga: »Vi vill egentligen ingenting.» Vad är det då som man vill framhålla för Kungl. Maj:t?

Jag yrkar därför bifall till reservationen från den utgångspunkten, att det problem som upptagits i motionerna får övervägas när vi erhållit kännedom om virkesbalansen. Vi på socialdemokratiskt håll är minst lika intresserade som någon annan av att klara situationen för inlandssågverken.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Det var utskottets ärade ordförande som föranledde mig att begära ordet; att det sedan kommit några andra talare emellan spelar väl ingen större roll.

Utskottsordföranden har tydligen liksom jag klart för sig att skillnaden mellan utskottets uppfattning och reservanternas är mycket liten. Den fortsatta debatten har också gjort mig övertygad om att den liknar en teologisk disputation ungefär i nivå med vad som brukar bli fallet när man resonerar om innebörden av Pauli ord om kvinnan i församlingen. Vi är ju eniga om att det problem som upptagits i motionerna faller under virkesbalansutredningen, och då är det väl inte mycket att träta om.

Utskottsordförandens mångordiga förklaring till utskottets handläggning av frågan pressar mig emellertid att erinra om gubben som kom tassande hem frampå morgonsidan med skorna i näven och fann sin hustru vaken. När han då började med en lång utlägg-

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

ning sade hustrun: »Försök inte! Det blir bara värre och värre.» Så är det nog med jordbruksutskottets handläggning av den här frågan.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av herr Svanbergs inlägg vill jag nämna att orsaken till att småsågarna i Norrlands inland har fått möjlighet verka i ungefär oförändrad omfattning har varit den ökade tillströmningen av virke från skogsägareföreningarna i området och från enskilda. Däremot har leveranserna från domänverket minskat på grund av de dispositioner verket gjort. Det innebär med andra ord att domänverket har vidtagit vissa omdispositioner innan virkesbalansutredningen är färdig, medan de enskilda skogsägarna anpassat sig efter förhållandena. Detta måste i sin tur betyda att de enskilda skogsägarna i en framtid i efterhand får anpassa sig till de dispositioner domänverket har gjort innan virkestillgången är känd.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag får nog be herr Lindström att inte alltför ofta komma tillbaka i debatten — det blir bara värre och värre.

Jag har aldrig tidigare varit med om att man inom ett utskott reserverat sig till förmån för en felaktig skrivning. Skrivningen var nämligen i detta fall felaktig i förhållande till beslutet, och meningen med justeringen är ju att korrigera skrivningen så att den överensstämmer med beslutet. Det är detta som herrar reservanter inte har uppfattat. Men så maktfullkomliga är vi väl ännu inte att vi helt och hållet kan sätta ett fattat beslut åt sidan och anse att beslutet borde ha haft en annan innebörd.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilssons i Tvärålund inlägg ger mig anledning säga några ord. Hans resonemang var i och för sig riktigt, men han kom till en felaktig kläm. När han talade så förnuftigt borde han ha yrkat bifall till reservationen och inte till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Tvärålund framhåller att anledningen till att småsågarna i år har kunnat få en oförändrad virkestillsförsel är att privata skogsägare har sålt mera virke till dessa sågar. Ja, det är utmärkt. Jag bara beklagar att de privata skogsägarna måste få en puff från domänverkets sida för att upptäcka att även de har ett socialt ansvar. Det skulle de således inte ha gjort av egen drift.

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottsordföranden understryker att skillnaden mellan utskottet och reservanterna är obetydlig. Men jag försäkrar honom att det finns en skillnad därvidlag; reservanterna tycker att det är överflödigt att skriva till Kungl. Maj:t eftersom Kungl. Maj:ts postlåda redan är tillräckligt full.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Svanbergs något underliga slutsats vill jag bara tillfoga att medan de enskilda skogsägarna har visat och visar allt större socialt ansvar, går domänverket den motsatta vägen.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste nog undervisa herr Lindström litet till. Beslutet i utskottet gick ut på att motionerna utan något särskilt uttalande från riksdagens sida skulle överlämnas till virkesbalansutredningen. Detta kan emellertid inte, herr Lindström, göras med mindre än att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t om saken. Det sker alltså inte auto-

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

matiskt. Kan herr Lindström av reservationens ordalydelse läsa ut någonting om att motionerna skall överlämnas?

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Diskussionen tycks nu gälla frågan vem som har det största sociala ansvaret, de privata skogsägarna eller domänverket. Låt mig då säga att domänverket i detta fall handlar med ansvar för de anställda i ASSI och på andra håll, och om de privata skogsägarna då upptäcker att de bör vara lika socialt medvetna, så är det mycket glädjande. Det verkar på mig som om vi här i landet behöver litet statlig företagsamhet för att de privata företagarna skall upptäcka sitt sociala ansvar. Själva gör de det inte.

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det torde vara vanligt att när en fråga är föremål för behandling i en tillsatt utredning så förutsätter utskottet att man inte behöver skriva till Kungl. Maj:t i ärendet, och det var därför som vi inte ville spränga Kungl. Maj:ts postlåda.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag tog mig friheten gå upp i denna debatt sedan jag lyssnat på herr Svanberg. Han hade tydligen i själva sakfrågan en annan uppfattning än herr Lindström, och det är sakfrågan som är av betydelse.

Herr Svanberg tog först upp lokaliseringsfrågan. Det är väl givet att det finns också lokaliseringsproblem i detta fall. Situationen är den, att flera kommuner och arbetsmarknadsstyrelsen vid olika tillfällen har stimulerat den enskilda sågverksindustrien till att bygga ut sin verksamhet. När domänverket då hotar med att minska utbudet av de råvaror som sågverken är beroende av, betyder det att inlandssågverken inte vågar göra de investeringar som är nödvändiga och som både kommunen och

arbetsmarknadsstyrelsen har bidragit till.

För det andra frågade herr Svanberg beträffande priserna: Kan man bevisa att inlandssågverken får betala mer än ASSI för råvaran? Ja, det kan man bevisa. Det finns nämligen avtal ingångna. Prissättningen bygges på de s. k. ådalspriserna, vilka tillkommer efter prissförhandlingar mellan storindustrien och ASSI — i vissa sammanhang också under medverkan av skogsägareföreningen. Och där får inlandssågverken inte vara med. Till den prissättning som då sker har inlandssågverken endast i mycket få fall möjlighet att köpa råvaror av domänverket. ASSI köper sålunda av domänverket för ett lägre pris än vad de enskilda sågverken får ge, trots att de senare ligger lämpligare till, mycket närmare råvarubasen. Detta måste väl av praktiska och andra skäl vara felaktigt!

Jag vill inte i princip klandra ASSI eller domänverket — inte ens jordbruksdepartementet — för vad som skett i detta sammanhang. Man kanske i stället kan knyta an handelsdepartementet till de händelser som inträffat. Och när en virkesbalansutredning arbetar, tycker jag ändå det vore riktigt att domänverket sade så här: Vi avvaktar resultaten av virkesbalansutredningen, och när vi ser hurudan situationen är hör vi av oss till inlandssågverken och meddelar vilka råvarukvantiteter vi behöver för ASSI:s drift.

Dessutom skulle det ha varit riktigt att på längre sikt förbereda inlandssågverken på vad som komma skall, så att man där kunde planera för framtiden och ändra på strukturen i förädlingsarbetet. Det är precis samma sak som när en enskild industri av olika skäl tvingas lägga ned sin verksamhet. Då begär man både i regeringen och på fackföreningssidan att företaget i god tid skall meddela nedläggelsen och tala om de förändringar som kan kom-

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

ma att ske, så att arbetskraften kan omplaceras och de anställda ges ett tillfredsställande skydd. Här är det ett omvänt förhållande. Det är det som är principfrågan, som man här velat påtala.

Till sist vill jag ställa en fråga till herr Lindström: Anser herr Lindström att det för den industri som är lokaliserad till inlandskommunerna skall gälla samma villkor som för industrien i kustlandet?

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Lothigiuss inlägg skulle jag vilja ställa några frågor. Det sägs här att genom domänverkets åtgärd vissa investeringar förhindrats, som man eljest skulle ha gjort vid inlandssågverken. Jag undrar vilka investeringar det är. Som jag refererade planerar man just nu utbyggnaden av ett mycket stort sågverk i Arvidsjaur i Norrbottens inland — det är väl det enda. Hur ASSI och domänverket har uppträtt tror jag inte spelar så stor roll.

Sedan har det klankats på domänverket. Man säger hela tiden att det är domänverket som är orsaken till industri-döden o. s. v., vilket inte är riktigt. Men ingen har kommit på idén att tala om de stora bolagsskogarna inom samma område. Vore man konsekvent skulle man säga: Varför skall inte detta virke också gå till inlandssågarna? Om statens skogar och statens industrier hör ihop är väl detta inte mer onaturligt än om Mo & Domsjöes skogar och sågverk hör ihop. Jag tycker att man skall hålla isär dessa saker och inte begagna tillfället att skjuta över skulden på domänverket för den strukturrationalisering och omläggning som är på gång. Det är inte så enkelt. Jag tror att bolagen och de enskilda skogsägarna här kan göra mycket mer än de verkligen gör.

Det sägs här att domänverket skulle

invänta resultatet av virkesbalansutredningen innan det vidtar några drastiska åtgärder. Hur mycket har man skurit ned leveranserna detta år medan man väntat på virkesbalansutredningen? Har det blivit så mycket mindre leveranser från domänverket till inlandssågarna? Sedan håller jag med om att när virkesbalansen är klar skall man ta upp frågan i hela dess vidd.

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill svara på en direkt fråga av herr Lothigiuss. Om nu staten för att skapa sysselsättning åt människorna i en landsända, som har haft och alltjämt har väldiga problem, driver en industri som kräver råvaror i viss omfattning, så är det väl helt förklarligt att den som äger denna industri och känner socialt ansvar för människorna som är sysselsatta där, ser till att denna industri får sitt råvarubehov fyllt i första hand.

Lika väl skulle man väl kunna gå till de stora skogsbolagen och säga att de är skyldiga att se till att inlandssågverken får sitt råvarubehov fyllt vare sig bolagen själva fyllt sitt behov eller inte. Detsamma kan man säga om skogsägarorganisationerna och deras industrier. Det är alldeles uppenbart att de ser till att deras egna industrier har sitt råvarubehov fyllt först.

Herr LOTHIGIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill svara herr Svanberg att den industri som herr Svanberg talar om har fått dessa möjligheter tack vare att förhållandena har uppmärksamats uppe i Norrland, tack vare att en stor delegation av kommunalmän ur alla partier, i synnerhet det socialdemokratiska, har varit på uppvaktning i jordbruksdepartementet — först avsåg man handelsdepartementet — för att ta upp frågan. Industrien har alltså fått dessa möjligheter först

Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

genom att kommunerna aktivt har engagerat sig på detta plan.

Dessutom måste det ju uppstå missstämning bland dessa inlandssågverk när man från domänverket får besked om att råvaran indrages, och företagarna säger sig att det är lönlöst att tänka på en vidare utveckling i dessa kommuner.

Jag är tacksam för herr Lindströms svar. Men är det inte ofta så, som jag har förstått problemet efter de resor jag gjort i samband med en del utredningar där uppe, att utflyttning sker från kommunerna i väster ner mot kusten? Är det då inte också riktigt, om det finns likadana möjligheter i inlandet där industrierna är verksamma, att arbetskraften får tillfälle att stanna kvar där den är från början? Det gäller alltså här ett direkt överflyttningsproblem inom själva länet.

Gudskelov har inte sågverken ännu tappat alltför mycket råvara från domänverket. Vi räknar med att ca 10 000 standards är det underlag som sågverken har förlorat. Jag är övertygad om att situationen hade varit helt annorlunda om man från domänverket inte aktiviserat denna fråga såsom man har gjort. Jag hoppas, herr talman, att vi skall var överens i själva sakfrågan, så att principerna för tillvägagångssättet blir riktiga.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h):

Herr talman! Herr Svanbergs påstående att den privata industriens sociala ansvar väcktes i och med att ASSI kom till kan man inte låta stå oemotsagt. Påståendet är ju fullkomligt felaktigt.

Vi skryter ganska rejält över det sociala välstånd vi har i Sverige. Med den dominans som den privata industrien alltfört har i Sverige bör väl ändå en liten del av denna välfärd bero på

det ansvar som den privata industrien känner.

Man kan verkligen behöva precisera vad frågan gäller. Den gäller bara, om konkurrensen mellan ASSI och de enskilda sågverken uppe i Norrland skall ske på lika villkor. Jag förmodade, när jag gick upp i talarstolen första gången, att denna fråga är mera politisk än ekonomisk. Denna min uppfattning har bekräftats genom denna debatt.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jag vill säga till herr Fridolfsson i Stockholm, att det vore mycket bra om han höll reda på vad vi här diskuterar och vad jag har sagt. Herr Nilsson i Tvärålund och jag har talat om de privata skogsägarna i Norrlands inland. Vi har inte talat om den svenska industrien.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h):

Herr talman! Detta var en utomordentlig precisering av belägenheten av de områden i Sverige, där den privata företagsamheten icke skulle vara socialt ansvarig.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Skänninge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit

Överförande av kronoskog till allmänning

reservationen av herr Lage Svedberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 107 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Lage Svedberg m. fl.

§ 13

Överförande av kronoskog till allmänning

Föredrogs jordbruksutskottets utlåttande nr 27, i anledning av väckta motioner om överförande av kronoskog till allmänning.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 564 av herr *Sundin* och II: 669 av herr *Larsson* i Hedenäset, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och därav föranledda förslag till överförande av kronoskog till allmänningar för socknar eller andra lämpliga geografiska områden.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 564 och II: 669 utan åtgärd.

I motiveringen anförde utskottet följande.

I motionerna I: 564 och II: 669 har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och därav föranledda förslag rörande överförande av kronoskog till allmänningar för socknar eller andra lämpliga geografiska områden. Av de instanser, som yttrat sig över motionerna — — — begärda utredningen.»

nerna, har domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen avstyrkt motionsyrkandet medan Sveriges skogsägareföreningars riksförbund uttalat sig för en viss, mera begränsad utredning i ämnet. Lantbruksstyrelsen har i sammanhanget erinrat om att det av motionärerna väckta spörsmålet är av stor jordpolitisk räckvidd. På grund av allmänna överväganden har styrelsen icke funnit frågeställningen ha någon aktualitet f. n. Icke heller utskottet har funnit bärande skäl för den nu begärda utredningen.

Reservation hade avgivits av herrarna *Lage Svedberg*, *Mossberger*, *Magnusson*, *Manne Olsson*, *Wanhainen*, *Lindström*, *Johanson* i Västervik, *Lundmark*, *Trana* och *Johansson* i Simrishamn, vilka ansett, att utskottet bort anföra:

»I motionerna I: 564 — — — (lika med utskottet) — — — utredning i ämnet. Lantbruksstyrelsen har i sammanhanget erinrat om att det av motionärerna väckta spörsmålet är av stor jordpolitisk räckvidd och synes kunna föra in på frågan om en avveckling av statsskogsbruket helt eller delvis. På grund av allmänna överväganden har lantbruksstyrelsen icke funnit frågeställningen ha någon aktualitet. Icke heller — — — (lika med utskottet) — — — begärda utredningen.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp):

Herr talman! I det föreliggande motionsparet har ytterligare ett skogspolitiskt spörsmål tagits upp till debatt. Det är frågan om den skogs- och samhälls-ekonomiskt rätta formen för det samhällsägda skogsbruket som diskuteras. Vi motionärer har nämligen tyckt oss finna att de statsägda skogarna i förhållande till allmänningsskogarna lämnar ett ganska blygsamt utbyte.

Som exempel härpå har vi angivit att det för kronoskogarna i Norrbottens län

Överförande av kronoskog till allmänning

år 1963 redovisades en förlust på drygt 10 miljoner kronor. Detta skedde samtidigt som allmänningsskogarna i länet — vilka omfattar endast en tiondel av kronoskogarnas sammanlagda areal — gav ett överskott på närmare 3 miljoner kronor.

Såsom vi i motionerna påpekat, får man givetvis inte enbart av dessa siffror draga alltför bestämda slutsatser. Hänsyn måste tagas till olika faktorer som medverkar till slutresultatet. Skogarnas läge och bonitet inverkar liksom även avverkningsintensiteten och de skogsvårdande insatserna. De anförda siffrorna har dock — med dessa reservationer — synts oss tala för att en närmare undersökning bör företagas för att utröna vad som organisatoriskt kan göras i syfte att få bästa möjliga utbyte av de samhällsägda skogarna.

Vi har frågat oss om förklaringen till den stora skillnaden i ekonomiskt resultat i vårt exempel är att finna i att en mera måttfull storlek av skogsenheterna är fördelaktig. Vår motion går därför ut på en hemställan om utredning av om det ur ekonomiska och andra synpunkter vore riktigt att öppna en möjlighet till överförande av kronoskogar till allmänningsskogar av lämplig storleksordning.

Det vill, av de inkomna remissyttrandena och det föreliggande utskottsutlåtandet, synas som om vårt förslag i någon mån varit »en het potatis». Utskottet nöjer sig i stort sett med att hänvisa till ett remissyttrande, där det anföres att »det av motionärerna väckta spörsmålet är av stor jordpolitisk räckvidd». Det förefaller ganska underligt om det förhållandet, att det gäller en fråga av stor räckvidd, skulle vara tillräckligt motiv för att frågan inte skall närmare utredas. Den motsatta slutsatsen vore enligt min mening den riktiga.

Vad beträffar andra skogsägarkategorier, framför allt i fråga om det enskilda skogsbruket, betraktas det som naturligt och riktigt med även rätt så

närgångna utredningar och undersökningar. Borde det då inte vara naturligt att statsmakterna även intresserar sig för de allmänna skogarna och den organisation som erfordras för dessa skogar? Det exempel vi motionärer anför talar enligt vår mening för att en form av allmänt skogsbruk i enheter av mera måttfull storleksordning vore ekonomiskt fördelaktig. Uppenbart är att ett sådant skogsbruk skulle ha betydande lokaliseringspolitiska förtjänster. Därför synes också en närmare utredning av detta spörsmål vara motiverad.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 564 och II: 669.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Petersson* (h).

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Det är svårt att ta herr Larsson i Hedenäset på allvar när han pläderar för det föreliggande motionsyrkandet. Detta är så mycket svårare som herr Larsson är känd för att vara en skogskarl och även har en viss erfarenhet av administration. Enbart förslaget att stycka ett stort skogsinnehav i mindre lotter är med hänsyn till dagens syn på dylika problem ganska överkligt.

Motionärerna har förenklat sin argumentering för en sådan åtgärd mycket starkt när de åberopar det ekonomiska utbytet av domänverkets skogsinnehav i Norrbotten ett enskilt år, ett år när man hade gjort en förlust på i runt tal 10 miljoner kronor. Å andra sidan har motionärerna framhållit att de inte vill göra gällande, att detta jämförelsevis dåliga utbyte för domänverket, jämfört med utbytet av skogsallmänningarna i Norrbotten, i och för sig är ett tillräckligt argument. De anser dock att frågan bör utredas.

Jag tror att även motionärerna är medvetna om att siffrorna hade blivit helt annorlunda, om man hade sett på

Överförande av kronoskog till allmänning

utbytet från domänskogarna i Norrbot-
ten för en 10- eller 15-årsperiod.

Vidare vet vi alla att domänverkets
ekonomiska utbyte härvidlag inte är det
väsentliga — det viktiga är i stället att
domänverkets skogsbruk verkar som en
regulator på virkesmarknaden och bi-
drar till att utjämna konjunktursväng-
ningarna och att hålla en så jämn sys-
selsättningsnivå som möjligt för sko-
gens folk o. s. v. De sociala aspekterna
är högst väsentliga.

Herr talman! Jag anser det inte er-
forderligt att argumentera ytterligare.
Men låt mig säga några ord med anled-
ning av den reservation som fogats till
utlåtandet — ja, den kan knappast be-
tecknas som en reservation, ty den inne-
håller inte något yrkande som avviker
från utskottsmajoritetens. Det enda som
reservanterna velat framhålla utöver
utskottsmajoritetens uttalande, är att
spörsmålet också »synes kunna föra in
på frågan om en avveckling av stats-
skogsbruket helt eller delvis». Men ut-
skottet är alltså helt enigt om att mo-
tionerna icke bör föranleda någon riks-
dagens åtgärd.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp) kort
genmäle:

Herr talman! Herr Lundmark påpe-
kade att det väsentliga motivet för att
bibehålla domänverket helt ograverat
är dess betydelse ur sysselsättnings-
synpunkt, dess uppgift att åstadkomma en
jämn sysselsättning. Jag vill till detta
endast göra kommentaren att även det
enskilda skogsbruket känner och visar
ett socialt ansvar för de anställda. Detta
gäller i särskilt hög grad våra allmän-
ningsförvaltningar. I motionen har ock-
så diskuterats huruvida våra kommuner
kunde bli ägare av allmänningarna, och
jag förmodar att herr Lundmark inte
vill fränkänna våra kommunalmän so-
cialt ansvar.

Herr Lundmark gav oss motionärer
betyget att vi starkt hade förenklat för-

hållandena genom att anföra ett spe-
ciellt år som exempel. Vi tog det i tiden
närmast liggande året, för vilket redo-
visning förelåg, och det måste väl an-
ses vara ett fullt godtagbart exempel.

Herr Lundmark hävdar att om man
valde ett exempel som låge längre till-
baka i tiden skulle bilden kunna bli en
annan. Man kan givetvis göra som do-
mänstyrelsen gjort, vilken har åberopat
de år då konjunkturen varit god, då det
har kunnat bli ett netto även av dess
verksamhet. Men problemet med skogs-
bruket är ju inte blott att åstadkomma
en vinst under goda år utan även att
kunna driva det med ekonomiskt ut-
byte under de sämre åren.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag kan helt instämma
i vad reservanternas talesman sade om
att reservationen knappast är någon re-
servation. Den är i varje fall en mycket,
mycket svag reservation. Den gäller en-
dast en profetia i ett remissvar beträf-
fande till vilken slutsats en utredning
skulle kunna komma, om denna utred-
ning eventuellt komme till stånd. Men
det kan ju tänkas att en utredning kun-
de komma även till helt andra slutsat-
ser och inta helt andra ståndpunkter
än lantbruksstyrelsen har antytt. Där-
om kan ingen veta något på förhand, in-
nan utredningen ens är påtänkt och
innan den har fått några direktiv.

Eftersom denna utredning alltså myc-
ket väl skulle kunna tänkas framföra
även andra synpunkter än vad lant-
bruksstyrelsen tror, ansåg utskottsmajo-
riteten det meningslöst att framföra
just denna profetia i sitt utlåtande. Det
var därför utskottsmajoriteten strök den.
Men reservanterna ville tvunget ha den
med. Däri består den mycket lilla skill-
naden mellan reservationens och ut-
skottsmajoritetens förslag till motive-
ring.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall
till utskottets hemställan.

Disponerandet av Kullaberg som fritidsområde

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Eftersom jag i mitt anförande glömde att ställa något yrkande, ber jag nu att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Hemställan

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 564 och II: 669; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundmark begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 564 och II: 669.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 51 nej, varjämte 47 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LASSINANTTI (s), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag i voteringen om utskottets hemställan röstade fel.

Motiveringen

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Henningsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner jordbruksutskottets motivering i utskottets utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr Lage Svedberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Henningsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 98 ja och 107 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr Lage Svedberg m. fl.

§ 14

Disponerandet av Kullaberg som fritidsområde

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av väckt

Disponerandet av Kullaberg som fritidsområde

motion angående disponerandet av Kullaberg som fritidsområde.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Under senare år har fritidsproblemen fått en allt större uppmärksamhet inom alla delar av vår samhällsplanering. Frågan har diskuterats i såväl kommuner som lands ting med allt större allvar. Även i riksdagen har dessa frågor aktualiserats i olika motioner, och inte minst har regeringen genom statsrådet Holmqvist tagit flera olika initiativ som är värda all uppskattning.

Det allt överskuggande problemet är att få fram lämpliga markområden inom rimligt räckhåll för de ständigt växande tätorternas behov. Att anskaffa mark kan vara mycket lätt i områden, där behoven är små. Men det är förenat med betydande svårigheter i de områden där behoven är störst. Enligt min uppfattning är svårigheterna störst i regionerna kring Stockholm och Göteborg. Av länen torde utan tvivel Malmöhus län ha de största svårigheterna i detta avseende.

Allmänna beredningsutskottet har inte visat förståelse, tycker vi, för de stora svårigheterna att anskaffa ändamålsenliga fritidsområden i det tätbefolkade Skåne, speciellt vid dess västkust. Redan nu har Malmöhus län cirka 675 000 invånare, och länet kommer enligt statistiska centralbyråns senaste beräkningar att ha mer än en tiondel av Sveriges befolkning år 1980. Det är sålunda fråga om en mycket betydande befolkningsökning.

I nordvästra hörnet av Malmöhus län ligger Kullaberg och ytterst på dess spets Kullens fyr, en av Skandinavien tidigaste fyrplatser. Fyren byggdes redan 1560 och togs i bruk 1561. Den eldades till en början med stenkol. Denna stenkol bröts i högästrakten och

fraktades medelst hästforor till fyren. Inom parentes vill jag nämna att den förste chefen för fyrplatsen var den inte alldeles obekante Tycho Brahe.

Av det sagda torde framgå att framkomlig väg upp till fyren har funnits i mer än 400 år. År 1915 skedde en betydelsefull förändring beträffande tillträdet till detta vackra område. Det utbjöds då till försäljning av den dåvarande ägaren. Ett konsortium, som sedan kom att bilda Aktiebolaget Kullabergs natur, köpte området i den mycket vällovliga avsikten att skydda det mot exploatering. Detta bolag fick av länsstyrelsen i Malmöhus län rätt att avstänga den tidigare allmänna vägen upp till fyren, den enda väg som leder dit upp, och sedan denna tid har man krävt avgift för att få befara vägen upp till fyren. Denna avgift för färd på tidigare allmän väg från Mölle by och upp till toppen av berget uttages nu år efter år från påsktiden, som kan inträffa i mars eller april, till och med oktober månads utgång. Under 1965 gällde följande taxa: För enbart bil anges att det kostar 2: 25, för bil med förare 3 kronor. Inom parentes sagt vill jag säga att jag aldrig sett någon bil gå från Mölle upp till Kullens fyr utan förare. Det måste således finnas en förare i bilen och då kostar det 3 kronor. För varje passagerare därutöver kostar det 75 öre. För mindre buss tar man ut en avgift av mellan 15 och 20 kronor, och för en större buss mellan 25 och 30 kronor. En bil med förare och tre passagerare kostar sålunda 5: 25, med fyra passagerare 6 kronor och med fem passagerare 6: 75. För en promenerande eller en cyklist krävs 75 öre.

Att detta förfaringsätt väcker irritation bland dem som kanske kommit långväga ifrån för att beundra utsikten från bergets topp, ligger i öppen dag. Redan 1915 väckte detta tillstånd mycket stark irritation även bland ortens befolkning, och långa petitionslistor från ortsbefolkningen sändes till läns-

Disponerandet av Kullaberg som fritidsområde

styrelsen, men de blev helt utan resultat.

I början av 1920-talet inträffade en händelse som haft stor betydelse i fortsättningen. Då utbröt nämligen en skogsbrand inom området. Vaktpersonalen skyndade ner i byn för att begära hjälp av befolkningen att släcka elden. Den möttes då av beskedet från allmänheten: »Vi ämnar inte betala entré för att få vara med om att släcka edra eldsvådor.» Efter detta något fräna besked beslöt bolaget att kommunens egna medlemmar i försättningen fritt skulle äga tillträde till området.

Att detta har förändrat denna kommuns attityd är fullt förklarligt, i synnerhet som bolaget har skapat en hel del anläggningar, som kommunen annars skulle varit nödsakad att själv sörja för, i fråga om badmöjligheter, parkområden, parkeringsplatser m. m.

Mot bakgrunden av att befolknings-tillväxten blir allt starkare i våra tätorter har naturligtvis anspråken på resmål för utnyttjande av den längre fritiden vuxit i takt därmed. Som en följd härav har kritiken blivit allt starkare mot att man, som man säger, betalar avgift för att färdas på allmän väg. Områdets struktur är också utan tvivel sådan att inget hinder för dess beträddande enligt allemansrätten kan resas. Man skadar inte odlad mark på detta område, som får betraktas som ett skogsområde, omväxlande med vackra klippformationer, och därtill ett område uppskattat av fritidsfiskare. Tillsammans taget är det ett idealiskt fritidsområde. Samtliga representanter för fyrstadskretsen och några dessutom har därför föreslagit att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att sådana åtgärder vidtas, att området Kullaberg såvitt möjligt ställs till allmän disposition som fritidsområde utan entréavgifter.

Motionen har hänvisats till allmänna beredningsutskottet, som i sin tur remitterat ärendet till länsstyrelsen i

Malmöhus län — samma länsstyrelse som för 50 år sedan biföll bolagets anspråk på att få stänga området. Man har också remitterat ärendet till statens naturvårdsnämnd och Skånes naturskyddsförening. Såväl länsstyrelsen som naturvårdsnämnden har i sin tur remitterat ärendet till områdets ägare, Fysiografiska sällskapet i Lund. Därutöver har man remitterat ärendet till den kommun, vari området är beläget, nämligen Brunnby.

För en i detta område mindre bevandrad kan kanske dessa remisser anses fullt tillfredsställande, men man har ändå anledning att ställa frågan: Varför har ingen av de kommunala enheter som är starkast i behov av område för sina invånares fritidsverksamhet blivit tillfrågad som remissinstans? Varför har man inte frågat städerna Höganäs, Ängelholm, Hälsingborg, Landskrona, Lund eller Malmö? Det hade inte varit mer än på sin plats om man frågat även dessa städer, vilkas invånare använder sig av dessa fritidsområden. För oss motionärer synes det helt klart att länsstyrelsen i Malmöhus län velat försvara sitt beslut av år 1915 utan tanke på att ett något annat betraktelsesätt har utvecklats under dessa 50 år. Detta länsstyrelsens ställningstagande finner vi i hög grad anmärkningsvärt.

Men det föreligger flera andra remissvar som också är avstyrkande. Statens naturvårdsnämnd har avstyrkt. Skånes naturskyddsförening har avstyrkt. Landshövdingen i Malmöhus län är ordförande i båda dessa organisationer. I stället för tre remissvar kunde man lika gärna nöjt sig med ett. Såväl länsstyrelsen som naturvårdsnämnden har begärt yttrande av den dominerande ägaren till området, Fysiografiska sällskapet i Lund, som naturligtvis avstyrker. Och man frågar sig: Hade länsstyrelsen väntat något annat då det klart framgår av bolagets verksamhetsberättelse att Fysiografiska sällskapet har ett betydande ekonomiskt stöd av Aktiebolaget Kulla-

Disponerandet av Kullaberg som fritidsområde

bergs natur? Visserligen säger man att medel ställes till förfogande för angelägna studier av områdets flora och fauna. Men menar man verkligen allvar med att dessa studier skall betalas av den eller dem som vill njuta av en underbart vacker utsikt?

Det kanske mest betydelsefulla i sammanhanget är att man i huvudsak får del av de vackra vyerna från områden som icke äges av Aktiebolaget Kullabergs natur. Det är nämligen i verkligheten så att utsiktspunkterna ligger på den mark som äges av svenska staten och disponeras av sjöfartsverket, d. v. s. kring fyren och signalplatsen. På sjöfartsverkets område ligger också en stor del av de parkeringsplatser som bolaget säger sig ha anlagt. Resultatet blir således att en besökare som kommer i bil till området medförande sin familj, kan få betala 5, 6 eller 7 kronor för att få färdas på vad som genom århundraden varit allmän landsväg upp till ett svenska staten tillhörigt markområde för att parkera sin bil på statens mark.

Ärade kammarledamöter! Tycker ni verkligen att det är rimligt att dessa avgifter skall betalas till ett enskilt bolag? Jag skulle gärna vilja fråga utskottets talesman: Är utskottet verkligen medvetet om dessa förhållanden? Har man undersökt och tagit reda på hur det hänger ihop? Jag tror knappast det med hänsyn till vad utskottet anfört.

Herr talman! Jag förstår heller inte det tänkesätt som kommer till uttryck i länsstyrelsens yttrande, där den säger att allmänheten under större delen av året äger fritt inträde till området, då det endast är under verklig högsäsong som inträde kräves. Jag upprepar vad som tidigare sagts: området belägges med entréavgift från påsken, som kan variera något i tid, t. o. m. oktober månads utgång. Man måste då tolka länsstyrelsens yttrande så, att folk som har goda inkomster kan besöka området på sommaren när det är vackert väder, under det att folk som har anledning att

se på såväl kronor som ören — det finns tyvärr de som har anledning att göra detta — kan besöka området på vintern eller på dagar då vädret är så dåligt att vaktpersonalen inte finner det lönsamt att ställa sig på vakt för att taga avgift. Ty om vädret är sådant att vaktpersonalen anser att vakthållningen kan komma att inbringa mera i kontanter än vad vakthållningen kostar, så ställer den sig på vakt och upptar avgift. Det finns ingen bestämd dag för fritt tillträde till området, utan är det vackert väder så tar man ut avgift.

Herr talman! Att länsstyrelsen av 1915 års modell inte såg något anstötligt i detta rimmar väl med den tidens tänkesätt, men att länsstyrelsen i Malmöhus län har samma tänkesätt år 1965 är mycket anmärkningsvärt — för att använda ett milt uttryck. Talet om människornas rätt att vistas ute i naturen, även där den är som vackrast, får inte enbart bli en läpparnas bekännelse. Det är inte de vackra orden som gäller, det är gärningarna.

Utskottet har förmodligen tagit starkt intryck av de här relaterade remissvaren, kompletterade med svaret från Brunnby kommun. Även detta svar vill jag något belysa. De avgifter, som betalas till bolaget av alla andra kommuners invånare som besöker området, används i viss utsträckning till att anordna och underhålla badplatser, promenadvägar och parkeringsplatser samt till renhållning av området, som sköts på ett sätt som det icke finns någon anledning att anmärka på. Detta bekostas helt av bolaget. Naturligtvis måste Brunnby kommun i detta se en betydande fördel, då kommunen otvivelaktigt annars skulle ha fått bekosta en del av de här nämnda sakerna med skattemedel. Med kännedom om detta förhållande kan man näppeligen känna förvåning över att kommunen avstyrker en begäran om en förändring som kommunen inte vet vad den kan komma att innebära.

Disponerandet av Kullaberg som fritidsområde

Kommunen säger bl. a. att området bevakas av tolv man under vissa tider. Det verkar att vara högt tilltaget. Jag har i verksamhetsberättelsen för 1964 funnit att man där redovisar att fyra man varit anställda som vaktpersonal och en man som vaktchef.

Man säger vidare att man inom Brunnby kommun inte märkt något av den påstådda opinionen och man frågar sig vad en sådan skulle riktas mot. Herr talman! Att man inte märkt någon opinion inom kommunen kan kanske tänkas bero på att kommunens medlemmar äger fritt tillträde till Kullaberg året om. Vad opinionen riktas mot skall jag be att få återkomma till.

I avsikt att ge kammarens ledamöter ett begrepp om vad dessa entréavgifter betyder kan jag med utdrag ur verksamhetsberättelserna för de senaste fem åren redovisa att bolagets samtliga bokförda inkomster under denna tid utgör 1 154 175 kronor 19 öre. Av dessa samlade inkomster utgör entréavgifterna 1 011 111 kronor 40 öre. Jag vill i det sammanhanget gärna ställa frågan: Är det någon utanför allmänna beredningsutskottet som tror att dessa pengar helt kommit området till godo?

Herr talman! Det har frågats vad opinionen vänder sig emot. Jag finner själv frågan onödig, och jag kan försäkra att det finns tusentals, jag vågar t. o. m. säga hundratusentals människor som kan svara och vill svara: Vi vänder oss mot att ett enskilt bolag kan tillåtas att avstänga en väg, som funnits alltsedan Gustav Vasas tid, och belägga denna väg med avgift, avgift som uttages för att man skall få färdas upp till ett av svenska staten ägt markområde. Vi vänder oss mot att den svenska naturen skall avgiftsbeläggas därför att den är vacker. Vi vänder oss mot det klasstänkande som det innebär att folk med små inkomster skall vara utestängda från den natur, vars skönhet så rikt flödar över Kullaberg när sol och sommar råder. Människor med låga inkomster — vi

har tyvärr ännu många sådana — har alldeles tillräckligt med gråvädersdagar i alla fall.

Jag vill gärna till utskottet rikta ytterligare ett par frågor, vilka också berör länsstyrelsen i Malmöhus län. Hur kommer man att förfara om ytterligare någon fraktion av »de lärde i Lund» skulle skaffa sig ett annat attraktivt markområde i Malmöhus län och genom att få det avstängt och belagt med entréavgift skulle kunna skaffa sig medel för ytterligare vetenskapliga undersökningar? Skall man i så fall bevilja även detta, eller tror utskottet att man kan avslå en sådan begäran med tanke på vad som redan finns?

Vidare frågar jag utskottet: Vad är en ringa avgift? Man säger här att den avgift som uttages för besök på Kullaberg är en ringa avgift. Kan en avgift i storleksordningen 5—7 kronor för att få åka 3—4 kilometer genom bolagets mark upp till statens mark sägas vara en ringa avgift?

Med hänsyn till den behandling som denna fråga fått i utskottet och eftersom det inte föreligger någon reservation — vilket jag måste beteckna som mycket märkligt — skall jag inte ställa något yrkande. Jag har ändå ansett det nödvändigt att på detta sätt informera kammaren i ärendet, då vi alla kan vara övertygade om att denna fråga återkommer i riksdagen, kanske många gånger, i varje fall så många gånger, herr talman, som behövs för att få en vettig lösning av frågan. Denna femtioåriga orättvisa kan inte få bestå hur länge som helst, även om den försvaras av vissa betydelsefulla remissinstanser. Den får inte konserveras.

Slutligen, herr talman, kan jag inte underlåta att citera det gamla kinesiska ordspråket som säger: »Det är alltid mörkast vid fyrturnets fot.» Det är det verkligen.

I detta anförande instämde herr *Svenning* (s).

Disponerandet av Kullaberg som fritidsområde

Herr SKOGLÖSA (cp):

Herr talman! Jag hade kanske inte behövt gå upp i talarstolen, ty herr Henningsson ställde ju inte något yrkande. Men han ställde frågor, och jag kanske får svara på dem — i den mån det är möjligt att göra det.

Herr Henningsson har också ingående redogjort för Kullaberg och därmed gjort en så utomordentlig reklam för området, att jag hoppas och tror att Kullaberg i fortsättningen skall få ännu fler besökare än vad det redan nu har. Det är glädjande att man på ett så utomordentligt sätt kan uppskatta en institution och förhållandena där — med undantag för avgifterna tydligen — som herr Henningsson har visat att han gör. Det som herr Henningsson har fört fram här har ju varit idel lovord. Det är bara avgifterna som han reagerar mot.

Han säger att utskottet kanske inte har behandlat denna fråga riktigt, därför att det inte frågat alla de berörda städerna i Malmöhus län. Men utskottet har tydligen ett väsentligt större förtroende för landshövdingen och länsstyrelsen där än vad herr Henningsson har, ty det ansåg att dessa alldeles säkert handlade under ämbetsmannansvar och gav uttryck för vad som över huvud taget finge anses vara sant och riktigt. Det är därför utskottet i detta avseende nöjt sig med att konstatera, att dessa remissinstanser enhälligt avstyrkt motionen.

Herr Henningsson säger i detta sammanhang också att dessa avgifter är alltför betungande; det skulle vara felaktigt att ta upp dem. Jag skulle vilja ställa frågan till herr Henningsson: När städer bestämmer parkeringsplatser för människor, som tvingas åka in till dessa städer för att uträtta ärenden hos myndigheter, styrelser och allmänna verk m. m., är det väl ingen som har anledning att opponera sig, menar man. Då skriver man inte och frågar alla myndigheter eller kommuner eller vad det vara månne, utan då dekreterar man

bara att så mycket skall betalas i parkeringsavgifter. Står någon bil sedan en stund för länge blir det ganska stora parkeringsböter.

Jag tycker att man skall ha detta i minnet när man kritiserar en institution, som från alla instanser får de allra förnämsta vitsord för hur den i 50 år skött denna natur och på ett mönstergillt sätt skapat förhållanden som kanske är efterföljansvärda i så många avseenden.

Jag kan därför inte förstå den kritik som här kommer fram, när herr Henningsson säger att remissinstansernas antal i verkligheten är mycket mer begränsat därför att det är samma ordförande i flera av dessa instanser. Jag tror väl inte att landshövdingen i Malmöhus län i detta avseende kan ha en sådan makt, att det skulle vara anledning att påtala hans ställningstagande.

Utskottet har kort och gott avstyrkt motionen. Efter alla de goda vitsord, som Aktiebolaget Kullabergs natur fått från de instanser som är hörda, ber jag endast, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Skoglösa har här på ett utomordentligt sätt undvikit de frågor jag ställt och talat om någonting helt annat. Han undrar om jag vill införa parkeringsböter också på fritidsområden. Nej, herr Skoglösa, det vill jag inte! Jag tycker inte dessa saker är jämförbara, om herr Skoglösa är klar över att problemet ligger däri att man endast färdas genom ett område som ägs av Aktiebolaget Kullabergs natur, där en väg gått sedan 1560 och tidigare. Man fick tillstånd att stänga denna väg och ta ut avgift för färder upp till ett område som är svenska statens. Då tycker jag att även herr Skoglösa skulle förstå att det är något fel i ett sådant förhållande. Förstår han inte det kan

Disponerandet av Kullaberg som fritidsområde

jag inte göra någonting åt det. Det är ingenting att försöka rätta till, utan det är bara att konstatera att herr Skoglösa inte har den uppfattningen. Jag tycker att det är ett fullständigt felaktigt förfaringsätt.

Sedan har jag inte bett utskottet att vända sig till alla berörda städer. Men, herr Skoglösa, när det var så många städer som visade intresse för denna fråga, hade det då varit fel att vända sig till åtminstone någon? För övrigt, herr Skoglösa, varför vände man sig inte till sjöfartsverket? Det äger ju marken på toppen. Det visste inte ens utskottet. Jag undrar också om utskottet tittat på verksamhetsberättelserna för att ta reda på vilka inkomster det här rör sig om. Vill man fortfarande stå upp och säga att man är övertygad om att alla inkomster tillfaller området? Det är i verkligheten inte alls så, herr Skoglösa. Det är betydande belopp som inte går till området, trots allt tal om utomordentlig skötsel, som jag icke i något avseende vänt mig emot utan gärna vill instämma i.

Beträffande reklam för Kullaberg anser jag att om man besökt området bara en enda gång, så behövs det inte någon sådan, herr Skoglösa. Men jag kan icke förlika mig med att de skönhetsvärden, som går att finna på en av de vackraste platserna i Skåne, skall vara beroende av vid vilken kassa jag befinner mig när jag vill besöka stället. Det måste även herr Skoglösa medge är avvita förhållanden.

Herr **SKOGLÖSA** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl länsstyrelsen i Malmöhus län som avstängt denna väg. Eftersom denna ordning har rätt i femtio år skulle jag förmoda att den inte är lagstridig. I annat fall skulle länsstyrelsen ha gjort sig skyldig till tjänstefel, om jag förstår saken rätt, och det förmodar jag att den inte har gjort.

Herr Henningsson talade vidare om inkomsterna. Jag har sett staten ehuru

jag inte har den tillgänglig här. Där säges uttryckligen ifrån i alla sammanhang att någon vinst till något enskilt företag inte har uttagits. Hela vinsten användes till förbättringar av Kullaberg och till utbyggande av fler parkeringsplatser — där finns redan tusentalet sådana. Det är således med all säkerhet stora utgifter förenade med att kunna hålla den höga standarden där.

Herr **HENNINGSSON** (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Skoglösa kan resa till Kullaberg och leta upp de tusen parkeringsplatserna skall jag be att få gratulera honom. Jag sökte nämligen upp vaktchefen för styrkan där uppe och frågade honom: »Hur många parkeringsplatser finns det?» — »Ja», sade han, »jag skulle nästan tro att här finns mellan 400 och 500.» Men det står i papperen att det finns 1 000 parkeringsplatser. Det är skönt att de finns i papperen, i naturen finns de inte.

Beträffande påståendet att avkastningen helt går till området ber jag herr Skoglösa läsa verksamhetsberättelsen. Jag skall läsa upp valda stycken ur 1964 års redogörelse: »Som tidigare har de entomologiska undersökningarna följt två skilda linjer, nämligen dels faunistisk inventering och dels fältekologiska studier.» — »Genom av Kungl. Fysiografiska Sällskapet anvisade forskare, som för ändamålet erhållit understöd av bolaget, har entomologiska, zoologiska och botaniska undersökningar utförts.» Det finns redogörelser här för undersökningar i vad mån det finns nageltrång bland tusenfotingar. Man har också studerat kärlekslivet bland kråkorna. Det finns mängder av redogörelser för sådana undersökningar, herr Skoglösa, men jag kan inte finna det riktigt att den som vill titta på naturen skall betala vad dessa undersökningar kostar, även om jag i princip inte har något emot forskning. Den skall emellertid

Disponerandet av Kullaberg som fritidsområde

betalas på annat sätt och inte av dem som är intresserade av att titta på vacker natur.

Herr SKOGLÖSA (cp) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande parkeringsplatserna vill jag påpeka att vi givetvis inte har räknat dem. Vi har hållit oss till uppgifterna i remissyttrandena. Fysiografiska sällskapet i Lund anför i sitt remissyttrande: »Andra mera praktiskt betonade åtgärder har vidtagits, såsom permanentning av huvudvägarna, anläggande av promenadstigar, uppsättande av vilsoffor, uppförande av toalett, anordnande av trappor till frekventerade badområden, anläggande av bassäng för barnbad o. d. Badplatserna hålls i ordning och nedskräpande föremål avlägsnas. Ett värdshus och en kaffestuga har inrättats. Över 1 000 parkeringsplatser har anordnats.» Jag vågar tro på de uppgifterna.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag tror att det skulle vara fel om herr Henningsson skulle vara ensam om att framföra dessa synpunkter. Detta är inte bara en principfråga utan även en praktisk fråga av betydelse för hela vårt land.

Även om herr Skoglösa har sagt att han hyser större förtroende för länsstyrelsen i Malmöhus län än vad herr Henningsson gör har han inte därmed tagit upp själva sakfrågan. Staten äger alltså ett område där ute på udden. Till det området går en allmän väg. Om länsstyrelsen i Malmöhus län för 50 år sedan begick en lagstridig handling må det vara hänt, men länsstyrelsen av i dag eller kammarkollegiet eller regeringen bör se till att vågar till områden som ägs av staten hålls öppna för allmänheten. Om vi kräver av enskilda att vi för fritidsändamål skall ha tillträde till deras markområden är det också nödvändigt att allmänheten ges möjlighet att på sin fritid kunna njuta

av naturen i områden som ägs av staten.

Även om länsstyrelsen vill företräda gamla uppfattningar och även om den anser att den inte kunnat fela ens för 50 år sedan, borde utskottet ha krävt att kammarkollegiet och andra myndigheter skall se till att de regler som allmänt gäller inom det svenska samhället även skall gälla för Kullaberg. Om sedan i ett sådant område finns ett mindre område, som ägs av en annan statlig myndighet, må det vara hänt, men vägen skall inte därför avstängas. Den skall vara öppen för allmänheten. Länsstyrelsen i Malmöhus län borde begripa att den skall skydda allmänhetens intresse i detta sammanhang. Om enskilda hade försökt att med sådana medel utestänga allmänheten, så är det självklart att länsstyrelsen hade ingripit och sagt att en väg inte får avstängas med en sådan orimlig motivering. Att sedan ett område skötes väl är en annan sak.

Eftersom inte något yrkande har ställts här, skall jag inte heller göra det, men jag skulle vilja rikta en vädjan till kammarkollegiet och Kungl. Maj:t att se till att vägen till det av staten ägda området därute vid Kullaberg öppnas för allmänheten, och sedan får Fysiografiska sällskapet sköta sin del. Men det som staten äger skall vara öppet för allmänheten. Det bör understrykas i detta sammanhang och även i andra sammanhang.

Jag har själv varit med i ett bolag, där vi hade en direktör, som trodde att man skulle kunna avstänga allmänheten från möjligheten att nyttja en gammal väg. Det gick till slut att få honom att förstå att han hade fel. Det visade sig alltså möjligt inom ett företag, och det är angeläget att det även går för staten att göra på samma sätt.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara klargöra för herr Skoglösa att även om han på-

Utbildning och fortbildning av företagare

står att medlen går till kullabergsombudet i dess helhet, föreligger ju ändå det faktum, att professorn Gösta Glimstedt förklarar att om man inte får ta ut dessa avgifter, så kommer man att kräva staten på mycket mera pengar för att kunna bedriva ifrågavarande forskning. Det går väl inte att förneka det faktum, herr Skoglösa, att det förhåller sig så. Det går att få papper på det.

Om herr Skoglösa läser verksamhetsberättelsen, finner han, att vakthållningen under det senaste året kostade 39 000 kronor. Det faller väl på sin egen orimlighet att påstå, att 12 man har varit engagerade i den vakthållningen. Hur mycket har de betalt, om 12 man som är årsanställda klarar sig på 39 000 kronor? Det är orimligt.

Men det finns ett annat konto, allmänna administrationskontot på 91 000 kronor. Jag vet inte vad som gömmer sig där. Jag kan inte säga att det är fel, och jag kan inte heller säga att det är rätt.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15**Utbildning och fortbildning av företagare**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 50, i anledning av väckta motioner om utbildning och fortbildning av företagare.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Den fråga som behandlas i det utlåtande, som vi nu tagit del av, har ett visst samband med lokaliseringpolitiken och den satsning på en aktiv arbetsmarknadspolitik, som för närvarande äger rum.

Skall vi nå avsett resultat av de beslutade åtgärderna, behöver vi väl utbildade och skickliga företagare och

arbetsledare. Jag behöver i detta sammanhang inte orda om hur beroende ett företag — i den hårda konkurrens som för närvarande råder inom näringslivet — är av en skicklig ledning. Det känner vi alla till.

Nu har behovet av utbildning på detta område redan uppmärksamats, och utskottet erinrar för sin del om huru som institutet för hantverk och industri har både utrett och satt i gång verksamhet av detta slag. Man uppmärksammar också att institutet i mån av ökade resurser är berett att utöka denna verksamhet. Man har bedrivit en viss försöksverksamhet i Norrland, och man är beredd att utbygga verksamheten till att omfatta hela landet.

Vad som har skett på detta område hälsar vi med mycket stor tillfredsställelse, inte minst det förhållandet att institutet ämnar i mån av resurser utbygga verksamheten. Det sista säger oss att behov av utökning föreligger och att ökade resurser bör ställas till institutets förfogande. Men till denna sistnämnda detalj, frågan om resurser, får vi ju anledning att återkomma i ett annat sammanhang.

Mot den här berörda bakgrunden har de utskottsledamöter, som undertecknat det särskilda yttrandet, avstått från att ställa något reservationsyrkande även om vi ansett att det skulle ha varit av värde, att frågan blivit föremål för en snabbutredning, varigenom vi skulle ha fått en bättre uppfattning om behovet av utbildning, dess omfattning och de resurser som bör ställas till förfogande. Men i detta läge, där hantverksinstitutet redan har igångsatt en omfattande verksamhet och är berett att bygga ut den om bara resurser ställs till förfogande, har vi inte velat ställa något annat yrkande än utskottsmajoritetens.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Den fråga som motionärerna här tagit upp, nämligen om ut-

Utbildning och fortbildning av företagare

bildning och fortbildning av företagare, är beaktansvärd. Därom är också utskottet ense med motionärerna, men vi tycker ändå att vi inte kan sträcka oss så långt att vi begär en förutsättningslös utredning. Det är på den punkten utskottsmajoritetens uppfattning skiljer sig från motionärernas.

Utskottsmajoriteten stödjer sig här på de remissyttrandena som har avlämnats. Om vi läser dessa yttrandena finner vi enligt min uppfattning att utskottsmajoriteten befinner sig på mycket fast mark i detta ärende. Jag vill till protokollet ha antecknat att skolöverstyrelsen framhållit, att »den av motionärerna begärda utredningen synes ankomma på yrkesutbildningsberedningen och att någon ytterligare utredning för närvarande inte erfordras».

Institutet för hantverk och industri säger följande: »Eftersom den allmänna företagsledarutbildningen numera kommit i gång efter en ingående planering, i vilken samtliga berörda parter deltagit, och någon påtaglig anledning icke finnes att för närvarande ändra institutets nuvarande verksamhetsformer och inriktning, anser institutet den föreslagna utredningen icke erfordrerlig.»

Jag fick en känsla av att herr Westberg menade att Svenska arbetsgivareföreningen ställde sig positiv till saken. Jag är inte säker på den punkten. Jag vill citera något av vad Arbetsgivareföreningen säger: »SAF vill inte avstyra en förutsättningslös utredning men anser att det kan ifrågasättas om inte de pågående utredningarna om yrkesutbildningen samt vuxenutbildningen på gymnasienivå och utbildningen inom fackskolorna först bör få framlägga sina förslag.»

Herr Westberg talade om nödvändigheten av utbildningen av företagsledare inom lokaliseringsområdena och framför allt inom de särskilda lokaliseringslänen. Såsom framgår av utskottsutlåtandet har det genom samarbete mellan arbetsmarknadsstyrelsen och institutet

för hantverk och industri igångsatts en försöksverksamhet i detta avseende och ökade resurser kommer att ställas till förfogande, så att verksamheten så småningom kan utbyggas till att omfatta hela landet.

Det föreligger ju inte något annat yrkande än utskottets hemställan, och då herr Westberg tycktes vara ganska nöjd med vad som förekommit i frågan skall jag kort och gott be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Som motionär i detta ärende vill jag med tillfredsställelse notera den allmänna uppslutningen kring motionens syfte, nämligen att förbättra och intensifiera företagarutbildningen. Det råder tydligen allmän enighet om detta även inom utskottet.

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang inte yrka bifall till motionen utan nöjer mig, som sagt, med att konstatera att man är enig om att företagarutbildningen måste intensifieras och förbättras.

Samtidigt vill jag också konstatera att just institutet för hantverk och industri av alla anses ha en betydelsefull roll i speciellt detta sammanhang. Institutet har redan gjort betydelsefulla insatser — både på egen hand och tillsammans med arbetsmarknadsstyrelsen.

Det har kommit till min kännedom att institutet för hantverk och industri från och med i höst har en särskild avdelning för företagsekonomisk utbildning, vilket måste hälsas med tillfredsställelse. Resurserna är emellertid på detta område, liksom på så många andra, ganska otillräckliga, och institutet har därför i sina petita, såvitt jag vet, äskat 150 000 kronor just för företagarutbildningen.

Herr talman! Jag slutar med förhoppningen att detta äskande kommer att mötas med förståelse, så att institutet för hantverk och industri får betydligt större resurser för att bl. a. kunna ägna

Interpellation ang. sjukkasseersättningen för blodtransfusion — Interpellation ang. den ökade indirekta beskattningens verkningar för låginkomstgrupperna

sig åt den viktiga detalj som företagarutbildningen utgör i institutets verksamhet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Enligt den preliminära planen skall fredagen den 10 december anordnas antingen ett arbetsplenium eller ett bordläggning plenium. Jag får nu meddela att sammanträdet nämnda dag blir ett bordläggning plenium och tar sin början kl. 14.00.

§ 17

Interpellation ang. sjukkasseersättningen för blodtransfusion

Ordet lämnades på begäran till

Herr **RIMMERFORS** (fp), som yttrade:

Herr talman! Ett icke ringa antal av de patienter som behöver fortlöpande blodöverföringar kan erhålla denna hjälp genom öppen vård. De kommer till sjukhusen enbart för blodöverföring. Somliga av dessa patienter måste, för att kunna uppehålla livet, återkomma ganska ofta. Det säger sig självt att denna hjälp, som vanligen betingar en kostnad av cirka 60 kronor per gång, blir betungande för den sjuke. Någon sjukkasseersättning kan han nämligen icke erhålla så länge behandlingen betecknas som öppen vård. Om han däremot skrives in som patient på sjukhuset betalar samhället inte bara huvuddelen av hans sjukvårdskostnader utan han erhåller också blodöverföringen gratis.

Detta förhållande har lett till att en del läkare skriver in vederbörande som patient, helt enkelt för att bespara patienten en för honom kännbar kostnad.

Detta leder i sin tur till att en sjukhusplats för någon eller några dagar onödigtvis upptages av en person, som med precis samma resultat skulle kunna få sin blodpåfyllning genom ett besök på sjukhuset. Att i dagens läge blockera en vårdplats för någon som är i absolut behov av slutna vård är givetvis ur samhällets synpunkt sämre ekonomi än att bevilja fri blodöverföring även för patienter i öppen vård. Allt sker ju på läkarens ordination och under vanlig sjukhuskontroll.

Med hänvisning till vad ovan anförts anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta följande fråga:

Skulle herr socialministern vilja ta initiativ till att sjukkassornas bestämmelser ändras i sådan riktning, att ersättning för blodtransfusion kan utgå även till patient som själv kan besöka sjukvårdsinrättning för erhållande av blodöverföring, men som icke är intagen på sjukhuset för slutna vård?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Interpellation ang. den ökade indirekta beskattningens verkningar för låginkomstgrupperna

Ordet lämnades på begäran till

Herr **FRANZÉN** i Träkumla (cp), som yttrade:

Herr talman! Efter den höjning som beslutats av årets riksdag uppgår den allmänna omsättningsskatten till 10 procent. Förutsättningen för den beslutade höjningen var att grupper med låga inkomster i förening med stor försörjningsbörda skulle kompenseras för höjda levnadsomkostnader.

För människor med stor försörjningsbörda betyder en allmän omsättningsskatt på 10 procent att en betydande

Interpellation ang. den ökade indirekta beskattningens verkningar för låginkomstgrupperna

del av familjens utgifter för det dagliga uppehållet utgöres av skatt. Som jämförelse kan nämnas att den del av familjens samlade levnadsomkostnader som går till livsmedelsproducenterna uppgår till något över åtta procent. Genom omsättningsskatten får alltså staten en större andel av familjens hushållsutgifter än jordbruket.

Genom sin konstruktion drabbar omsättningsskatten samma vara vid flera tillfällen. En burk ärter som kostar 1: 16 kronor i affären ger staten ca 12 öre i oms medan den som odlat ärterna får sju öre. Skulle man komma på tanken att köpa en burk konserverad färskpotatis blir förhållandena ännu orimligare. En sådan burk på 0,5 kg kostar i handeln över 2 kronor. Av den summan går drygt 20 öre till staten i »oms» medan odlaren får nöja sig med hälften. Förutom den omsättningsskatt som tas ut på den slutliga produkten i affären har konservindustrien fått betala oms vid inköpet av själva plåtburken. Ett annat exempel på sådan dubbelbeskattning är det för barnfamiljerna oumbärliga livsmedlet mjölk. I engångsförpackning kostar en liter mjölk ca en krona. Av den kronan går 12 öre till emballaget vilket — liksom konservburken — blir beskattat dubbla gånger. Genom denna sin verkan bidrar omsättningsskatten till en betydande fördyring av den färdiga produkten.

Det beslut som riksdagen i år fattat i fråga om beskattningen kan betraktas som en etapp på vägen mot en ökad indirekt beskattning. En utveckling i den riktningen måste följas av en sådan utformning av beskattningen att verkningarna inte blir ogynnsamma för människor med låga inkomster och stor försörjningsbörda.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att barnfamiljer

med låga inkomster har blivit fullt kompenenserade för den höjning av omsättningsskatten som genomfördes den 1 juli i år?

2. Har statsrådet uppmärksammat den stora fördyring omsättningsskatten innebär på ett i förhållande till innehållet allt kostsammare förpackningsmaterial för livsmedel?

3. Är statsrådet villig medverka till att den indirekta beskattningen i framtiden får en sådan utformning att den medverkar till att ge låginkomstgrupperna en skälig del av den allmänna standardhöjningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 19

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 387, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet; och

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66 till Förvärv av viss fastighet inom stadsdelen Lilla Essingen i Stockholm; samt

från första lagutskottet:

nr 367, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock Kungl. Maj:ts proposition om upphävande av reglerna i konkurrensbegränsningslagen angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott;

nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestäm-

melser om uppfinningar av betydelse för försvaret; och

nr 378, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i brottsbalken m. m.

§ 20

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Sjöholm* till herr statsrådet och chefen för fi-

nansdepartementet angående kontroll av den slutliga debetsedelns uppgift om erlagd preliminär skatt.

§ 21

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.26.

In fidem

Sune K. Johansson